

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİNLER TARİHİ BİLİM DALI

JAİNİZM'DE RİTÜEL UYGULAMALAR

FATİH ÇINAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN:
PROF. DR. NERMİN ÖZTÜRK

KONYA-2026

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİNLER TARİHİ BİLİM DALI

JAİNİZM'DE RİTÜEL UYGULAMALAR

FATİH ÇINAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN:
PROF. DR. NERMİN ÖZTÜRK

KONYA-2026

ÖZET

Jainizm farklı inanç ve ritüel uygulamaları ile binlerce yıldır başta Hindistan olmak üzere dünyanın çeşitli coğrafyalarında kendine yer bulmuş bir dindir. Bu çalışmada ise Jainizm'in oldukça dikkat çekici olan ritüel uygulamaları incelenmiştir. Jainizm'de ritüeller bireyin ruhsal arınmasına yardımcı olan önemli uygulamalardır. Puja, meditasyon, oruç gibi ritüeller hem manastırda yaşayan keşişler hem de laik halk tarafından uygulanır. Özellikle oruç, jain ritüellerinin temelini oluşturur. Bunun yanı sıra ahimsa yani şiddetsizlik ilkesi jain yaşamının ayrılmaz parçasıdır. Çalışmamızın birinci bölümünde Jainizm hakkında genel bilgiler verilirken tarihçesinden, mezheplerinden, kutsal metinlerinden vb. şeylerden bahsedilerek Jainizm kısaca tanıtılmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde ise ritüel uygulamaları kime, neden, niçin yaptıklarından yani temel felsefesinden, tanrı anlayışından ve Jainizm'e özgü bazı kavramlardan bahsedilmiştir. Jainizm ritüellerinin temelinde olan tirthankaralara da bu bölümde yer verilmiş olup Jainizm'in yaratıcı tanrı inancı olmadığı vurgulanarak jainlere göre evrenin başlangıcının ve sonunun olmayacağından bahsedilmiştir. Çalışmamızın son bölümünde ise Jainizm ritüel uygulamaları derinlemesine incelenmiştir. Bu bölümde puja, oruç, festivaller ve hac gibi Jainizm için önemli olan ritüeller açıklanmıştır. Çalışmamızın amacı Jainizm ritüellerini anlamak anlamlandırmak olup bu konudaki araştırmalara katkı sağlamaktır. Sonuç olarak Jainizm'in ritüel uygulamaları tanrısal bir varlığa yönelmekten daha ziyade bireyin yaşamını güçlendiren karmanın etkilerinden arınmasını sağlayan ve nihai kurtuluşa ulaşmayı hedefleyen bir araç niteliğindedir.

Anahtar Kelimeler: Jainizm, Ritüel, Tirthankara

ABSTRACT

Jainism, with its diverse beliefs and ritual practices, has found a place for itself in various parts of the world, primarily in India, for thousands of years. This study examines the remarkable ritual practices of Jainism. In Jainism, rituals are important practices that help the individual in their spiritual purification. Rituals such as puja, meditation, and fasting are practiced by both monks living in monasteries and lay people. Fasting, in particular, forms the basis of Jain rituals. In addition, the principle of ahimsa, or non-violence, is an integral part of Jain life. In the first part of our study, general information about Jainism is provided, and a brief introduction is attempted by discussing its history, sects, sacred texts, etc. In the second part, the fundamental philosophy, the understanding of God, and some concepts specific to Jainism are discussed, focusing on whom, why, and for what purpose the ritual practices are performed. Tirthankaras, which are fundamental to Jain rituals, are also included in this section, and it is emphasized that Jainism does not believe in a creator god, and that according to Jains, the universe cannot have a beginning or an end. The final section of our study delves deeply into Jain ritual practices. This section explains rituals important to Jainism, such as puja, fasting, festivals, and pilgrimage. The aim of our study is to understand and interpret Jain rituals and contribute to research in this area. In conclusion, Jain ritual practices are less about turning to a divine being and more about being a tool that strengthens the individual's life, cleanses them of the effects of karma, and aims for ultimate liberation.

Keywords: Jainism, Ritual, Tirthankara

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	5
1) Jainizm’in Tarihçesi.....	5
1.1) Mezhepler	11
1.1.1) Digambaralar	13
1.1.2) Shvetambaralar	14
1.2) Kutsal Metinler	16
1.3) Semboller.....	20
İKİNCİ BÖLÜM.....	21
2) Jainizm’in Temel Felsefesi	21
2.1) Tanrı Anlayışı ve Ritüellerine Etkisi	22
2.2) Tirthankaralar	24
2.3) Ahimsa ve Jain Ritüelleriyle İlişkisi	48
2.4) Karma İnancı	50
2.5) Tenasüh İnancı.....	54
2.6) Üç Mücevher(Triratna)	55
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	59
3) Jainizm Ritüelleri.....	59
3.1) Jain Ritüellerinin Mahiyeti.....	60
3.2) Jainistlerin Dini Yaşam Biçimleri.....	61
3.3) Ritüel.....	74

3.3.1) Günlük Ritüeller	74
3.3.1.1) Puja.....	76
3.3.1.2) Dua	84
3.3.1.3) Meditasyon ve Yoga.....	86
3.3.2) Yıllık Ritüeller.....	87
3.3.2.1) Oruç.....	87
3.3.2.2) Festivaller-Bayramlar	98
3.3.2.2.1) Paryushana	99
3.3.2.2.2) Oli	101
3.3.2.2.3) Divali.....	101
3.3.2.2.4) Mahavira Jayanti.....	102
3.3.2.2.5) Akşaya Trtiya	102
3.3.2.3) Hac	102
SONUÇ.....	109
KAYNAKÇA.....	111

KISALTMALAR

ed.	Editör
çev.	Çeviren
DİA	Diyanet İslam Ansiklopedisi
İSAM	İslam Araştırmaları Merkezi
MÖ	Milattan Önce
MS	Milattan Sonra
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
vb.	Ve Benzeri
vd.	Ve Diğerleri

ÖNSÖZ

Bu tez Hinduizm, Budizm gibi Hindistan’da doğmuş dinlerden biri olan Jainizm’in ritüel uygulamalarını açıklamak üzere hazırlanmıştır. Jainizm, dini nasları ve bu dini nasların evrenselliği ile tanınmış bir dindir. Jainizm 24. tirthankara olan Mahavira’nın sistemleştirdiği ve tirthankaralar etrafında şekillenen, yaratıcı Tanrı inancı olmayan tarihi oldukça eski olan kadim bir dindir.

Bugün ulaşılabilen kaynaklar itibariyle Jainizm’in en az 5000 yıllık tarihe sahip olduğu bilinmektedir. Jainizm, Hindistan’da çok eski ve popüler bir dinin olduğu topraklarda doğmuş olmasına rağmen bu coğrafyada kimliğini kaybetmemiş az sayıda inananı olsa da yaşayan dünya dinleri arasında kendisine yer bulmayı başarmıştır. Hatta tirthankara inançları, ahimsa ilkesi, mezheplerinin çok da sıradan olmayan uygulamaları Jainizm’in dikkat çekici bir din olduğunu bizlere göstermektedir. Jainizm bu yönleriyle isminden söz ettirmiştir. Ayrıca Türkiye’de bu alanda yazılmış müstakil eserlerin eksikliği de oldukça belirgindir. Dolayısıyla bu sebepler çalışmamızı bu alanda yapmaya yönlendirmiştir.

Çalışmamız esnasında danışmanım Sayın Prof. Dr. Nermin ÖZTÜRK ile yaptığımız istişareler ve kendisinden öğrendiklerim sayesinde tezimi ilerletme hatta bitirme fırsatı elime geçmiştir. Kendisinden bir hoca olarak öğrendiklerimin dışında seminer döneminden itibaren çalışmayı yapmam konusunda her daim cesaretlendirmesi ve yol gösterici olması benim için büyük bir motivasyon kaynağı olmuştur. Tüm bu sebeplerden dolayı kıymetli danışman hocam Sayın Prof. Dr. Nermin ÖZTÜRK’e teşekkürü bir borç bilir ve şükranlarımı sunarım. Yine çalışmam esnasında değerli fikirlerini esirgemeyen Doç. Dr. Ahmet ARAS ve Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Şengil hocalarıma teşekkür ederim. Ayrıca eğitim ve meslek hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini bir an bile esirgemeyen her türlü fedakarlığı yapan kıymetli anne ve babama da teşekkürlerimi sunar, çalışmamın bitmesinde manevi anlamda en az benim kadar emeği olan çok sevgili eşim Firdevs Çınar’a ve Allah’ın bize lütfu olan evlatlarımız Enes Eymen ve Sıraç Erdem’e de yaşları küçük olmasına rağmen çalışmam boyunca sabırla beni bekledikleri için teşekkür etmeden geçemeyeceğimi belirtmek isterim ve onlara da şükranlarımı sunarım.

GİRİŞ

1) Araştırmanın Konusu Ve Amacı

Din insanlık tarihi ile başlamış bir olgudur. Ancak yüzyıllar boyunca bütün insanlığın fikir birliğine vardığı bir din tanımı yapmak neredeyse mümkün değildir. Çünkü her dini öne çıkaran yada farklılaştıran boyutlar bulunmaktadır. Bununla birlikte bütün dinlerin özünde inanç ve bir objeye, nesneye, yaratıcı olduğuna düşünülen varlığa yani kısaca en yüceye tapınma vardır. Bu tapınma bazı dinlerde ibadet olarak karşımıza çıkarken bazı dinlerde ise ritüel uygulamalar olarak görülmektedir.

Jainizm’de ritüel uygulamaları ile ön plana çıkmış bir dindir. Nitekim “ibadet” kavramı Arapça kökenli bir kavram olmakla birlikte “abd” yani “kul, kulluk” gibi anlamları olan bir kelimedenden türemiştir. “İbadet” kavramı “yaratıcıya kulluk etmek” anlamında kullanılmaktadır. Dolayısıyla kulluğun bir yaratıcıya yapılacağı düşünüldüğünde “ibadet” kavramının daha çok ilahi dinlerde olduğu görülmektedir. Tirthankara merkezli bir din olan Jainizm için ise ibadet kavramından daha çok ritüel uygulamalar kavramını kullanmak isabetli olacaktır. Jainizm’de yaratıcı bir tanrı yoktur ancak tirthankaralar oldukça önemli bir yere sahiptir. “Tirtha” kelimesi Sanskritçe bir kavram olup “geçiş yeri, kıyı, suyun sığ yeri” gibi anlamlara gelmektedir ki Jainizm’de de tirthankaralar maddi alemden manevi aleme geçişin sembolü olarak kabul edilmişlerdir.

Bizim bu çalışmadaki amacımız yaratıcı tanrı inançları olmamasına rağmen Jainizm’e inananların kendilerini ciddi şekilde çileye tabii tutarak sıkı sıkıya uyguladıkları ritüelleri derinlemesine incelemektir. Nitekim Jainizm’e inananların ölüm orucuna varan ritüel uygulamaları oldukça dikkat çekicidir. Çalışmamızda bu ve buna benzer Jain ritüel uygulamalarına yer verilerek bu ritüellere nasıl ve neden sıkı sıkıya bağlı oldukları anlatılacaktır.

Üç bölümden oluşan çalışmamızın birinci bölümüne Hindistan’da çok eski bir tarihe sahip olan Jainizm ve tarihçesi anlatılarak başlanacaktır. Bu bağlamda Jainizm’in Hindistan tarihinde önemli bir yere sahip olduğu hem diğer Hint dinlerinde (Hinduizm, Budizm gibi) hem de arkeolojik kazılarda net şekilde görüldüğü ifade

edilecek ve bu konuda bilgiler verilecektir. Devamında ise 24. Tirthankaradan sonra yaşanan fikir ayrılıkları ve bu fikir ayrılıklarından sonra ortaya çıkan Digambara-Shvetambara şeklinde gerçekleşen mezhepsel ayrışmaların sebep ve sonuçları ayrıca mezheplerin ritüel uygulamalardaki farklılıkları ele alınacaktır. Birinci bölümün son kısmında ise Jainizm'in kutsal kitapları hakkında bilgiler verilecektir. Bu bölümde amacımız dinin nasıl ortaya çıktığı, nasıl sistemleştiği gibi kısımlara vurgu yaparak Jainizm'i genel hatlarıyla tanıtmak olacaktır.

İkinci bölümde ise Jainizm'in temel felsefesinden bahsederken belki de Jainizm için olmasa olmaz diyebileceğimiz Jainizm'in tam merkezindeki tirthankaralar ve hayatları hakkında bilgiler verilecektir. İlk tirthankara Risabhadeva'dan başlanarak son tirthankara Mahavira'ya kadar anlatılacak ve tirthankaraların ritüel uygulamaları ele alınacaktır. Bunun dışında Jainizm'i diğer dinlerden önemli oranda ayıran bir başka ilke ahimsaya yani şiddetsizliğe vurgu yapıp; bir Jain keşişinin küçük bir böceğe bile dokunmama hassasiyeti ve bunun ritüel uygulamaları ile bağlantısına değinilecektir. Sonrasında da karma, üç mücevher gibi konular ile bu bölüm tamamlanacak olup bu bölümde ritüelin neden ve kime yapıldığı aktarılmaya çalışılacaktır.

Çalışmamızın en temel bölümü olan üçüncü bölümde ise önce Jainizm'in ritüel uygulamalarının mahiyetinden ve Mahavira'nın oluşturduğu sangha teşkilatından ayrıca bu yapıdaki her bölümün yapması gereken ritüel uygulamalardan bahsedilecektir. Daha sonra ritüeller günlük ve yıllık uygulamalar şeklinde ikiye bölünerek puja ve çeşitleri, duaları, meditasyonları günlük ritüel uygulamalar kısmında; oruçları, festivalleri, bayramları ve hacları ise yıllık ritüel uygulamaları kısmında anlatılacaktır.

2) Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Çalışmamızın konusu "Jainizm'de ritüel uygulamalar"dır. Çalışmamızın ilk kısmında Jainizm tarihi, mezhepleri ve kutsal metinlerine yer verilmiştir. Kapsam olarak çalışmamızda Jainizm tarihinin çok eski dönemlerine kadar vurgu yapılmaya çalışılmış ancak özellikle ilk tirthankara ve öncesi döneme ait olan verilerin azlığı nedeni ile Jainizm tarihi kısmı birinci tirthankaraya kadar gidebilmiştir. Sadece

Hindistan'daki diğer dinlerin kaynaklarından ve arkeolojik kazılardan alınan bilgilere dayandırılarak ortaya koyulan döneme ışık tutulmuş ve netice itibariyle çalışmamızda Jainizm tarihi MÖ 3000'li yıllarla sınırlı tutulmuştur. Mezheplerin ortaya çıkış sebeplerine ve kurulan konsillere vurgu yapıldıktan sonra genel itibariyle Jainizm kutsal metinlerinden bahsedilmiş kısa bilgilerle sınırlı tutularak bölüm tamamlanmıştır.

İkinci kısım da ise Jainizm öğretisi için oldukça önemli kavramlara değinilmiştir. Jainizm'in temel felsefesi ile başlayan bölüm Jainler için vazgeçilmez olan tirthankaralar ile devam etmiş ve ahimsa(şiddetsizlik), karma, tenasüh ve üç mücevher başlıkları ile tamamlanmıştır. Kapsam olarak ritüel uygulamaları açıklar nitelikte bilgilere yer verilmiştir. Bu bölümde özellikle tirthankaraların ritüel uygulamaları ya da tirthankara olma yolu gibi bölümler ele alınmış, onların yaşamları hakkında kısa bilgilere yer verilmiş ancak tirthankaralara dair verilerin azlığı ve konumuzun asıl maksadı bu kısım olmadığından asıl vermek istenilen ritüel uygulamalar kısmına odaklanılarak bölümün içindeki tirthankaralar kısmı onların kevala jnanaya ulaşma yolları ile sınırlı tutulmuştur. Ahimsa ve diğer önemli Jainizm kavramlarına ise ritüel uygulamaları anlayabileceğimiz şekilde kısaca değinilmiştir.

Çalışmamızın son bölümünde ise Jainizm'in ritüel uygulamalarına ve bu uygulamaların türlerine, gerçekleştiği mekanlara vurgu yapılmıştır. Kapsam olarak ritüel uygulamalar günlük ve yıllık uygulamaları olarak ikiye ayrılmış ve bu doğtultuda ritüel uygulamaların tamamına yer vermeye çalışılmıştır. Ayrıca ritüel uygulamaların mahiyetine ve ritüelleri uygulayıcı Jain grubunun Mahavira tarafından örgütlendiğine vurgu yapılarak bu grubun yaptıkları ritüel uygulamalara yer verilmiştir. Hac ritüelinin yapıldığı mekanlar anlatılmış ancak bu mekanların çokluğu ve çalışmamızın özünün kaymaması adına bu mekanların anlatımı on adet Jain kutsal yeri ile sınırlı tutulmaya çalışılmıştır.

3) Araştırmanın Metodu ve Literatür

Hindistan'da din olarak en fazla nüfuza sahip olan Hinduizm bu yönüyle bilimsel araştırmacıların oldukça dikkatini çekmiştir. Jainizm hakkında verilen bilgiler ise çoğu kaynakta bu dinin Hinduizm'den bölünüp sistemleştiği hatta Hinduizm'in bir

mezhebi olabileceği gibi ifadelerden öteye geçmemiştir. Bu alanda tez düzeyindeki çalışmaların azlığı da oldukça dikkat çekicidir. Bunlara Türkçe olarak Jainizm üzerine yazılmış müstakil bir eserin olmayışı da eklenince çalışmamızın genelinde yabancı kaynaklara başvurulmuştur.

Bu çalışmadaki eksikliğimizin alan araştırması olduğunu söylememiz yanlış olmayacaktır. Ancak taranan online kütüphaneler, Jainizm hakkında yazılmış müstakil yabancı eserlerin bulunması ayrıca Jainizm'in kutsal metinlerine ulaşılması çalışmamız için oldukça önem arz etmektedir.

Bu çalışma literatür taraması yapılarak sentezleme yoluyla hazırlanmış bir çalışmadır. Ağırlıklı olarak yabancı eserlerden faydalanılmış olup özellikle sadece Jainizm'in anlatıldığı "Paul Dundas"ın "The Jains" ve "Sinclair Stevenson"un "The Heart Of Jainism" isimli eserleri çalışmamıza kılavuzluk eden önemli eserlerden olmuştur. Ayrıca Jainizm için müstakil bir eser olmasa da Türkçe olması yönüyle Prof. Dr. Ali İhsan YİTİK tarafından yazılmış olan "Doğu Dinleri, Dinler Tarihi El Kitabı ve Hint Kökenli Dinlerde Karma İnancının Tenasüh İnancıyla İlişkisi" gibi eserler çalışmamızda oldukça önemli bir yere sahiptir. Yine Jain kutsal metinlerine ulaşma imkanı bulduğumuz "sacred texts" isimli internet sitesi de çalışmamızda yer almıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1) Jainizm'in Tarihçesi

Jainizm antik Hindistan'da ortaya çıkmış bir dindir. Jainizm var olmaya başladığı andan bu zamana kadar inanç esasları ve ritüel uygulamaları ile çok eski tarihlerden günümüze ulaşarak kendine yaşayan dünya dinleri arasında yer bulmuştur. Çok erken dönemlerden itibaren ise ortaya çıktığı yer olan Hindistan'ın kuzeyindeki Ganj Havzası'nın Bihar eyaleti sınırlarında yayılmaya başlamıştır.¹ Jainizm Hindistan bölgesini dini, siyasi, ekonomik açıdan bir çok alanda etkilemiştir. Ayrıca evrendeki her şeyin bir ruha sahip olduğunu savunan, şiddetsizlik anlamına gelen ahimsa ve eşitlik gibi ilkeleri ile de dikkat çekmeyi başarmıştır.²

Tarihine baktığımızda belirttiğimiz gibi Jainizm tarihinin en iyi ihtimal ile antik Hint dönemine kadar gittiği görülmektedir. Jainizm'in tarihini açıklamamızda arkeolojik kalıntılar oldukça önem arz etmektedir. Çünkü MÖ 1. yüzyıla kadar uzanan bir dönemde ilk tirthankara olarak kabul edilen Rishabha Deva'ya tapan insanların olduğuna dair kalıntılara rastlanmaktadır. Ayrıca Kalinga Kralı Kharvela'nın MÖ 161'de Magadha'ya yaptığı istilalarda ele geçirilen hazineler içerisinde Rishabha Deva heykelinin bulunduğu belirtilmiştir. Hindistan'daki Bronz Çağı İndus Vadisi Medeniyeti'ne ait diğer arkeolojik kalıntılarda da jain geleneğinin çok eski zamanlara dayandığı görülmektedir.³ Hatta o kadar ki Hintli bilginlerden Dr. S. Rahdhakrishnan "Jainizm'in Vedalar yazılmadan çok önce var olduğunu söylemem de şaşırtıcı bir şey yok" diyerek bu konuda görüş bildirmiştir.⁴

Jainizm'in tam merkezinde var olan tirthankara anlayışı da aslında dinin ortaya çıkışı hakkında bize yol göstermektedir. Nitekim Jainizm Hindistan'ın kadim dinidir. Uzun ve kesintisiz varlığı boyunca "Tirthankara" olarak bilinen yirmi dört büyük vaiz tarafından yayılmıştır.⁵

¹ Paul Dundas, *The Jains* (London: Routledge, 2002), 113.

² Cemil Kutlutürk, "Jainizm", *Doğudan Batıya Düşüncenin Serüveni*, ed. Bayram Ali Çetinkaya (İstanbul: İnsan Yayınları, 2015), 1/755.

³ Vilas A. Sangave, *Aspects of Jaina Religion* (New Delhi: Bharatiya Jnanpith, 2001), 22-23.

⁴ Hemant Shah, *Jain Theism: The Concept of God in Jainism* (Ahmedabad: Academy of Philosophy, 1997), 41.

⁵ Sangave, *Aspects of Jaina*, 19.

Tirthankara geleneği daha sonraki kısımda da açıklamasını yapacağımız şekilde Rishabha Deva ile başlamış ve yirmi dördüncü tirthankara olan Mahavira ile tamamlanmıştır. Tirthankaraların gerçekliğinin birçok kaynak tarafından doğrulandığını ve Jainizm'in Mahavira'dan daha önce var olduğunu, Mahavira'nın da MÖ 600'lü yıllarda yaşadığını düşündüğümüzde Jainizm'in tarihinin daha eskilere dayandığını söylemek güç olmayacaktır. Ayrıca Mahavira jain dininin kurucusu değil sistemleştircisi olarak görülmektedir.⁶

Hindistan'da var olan diğer dinlerin tarihleri ve kutsal kitapları da Jainizm tarihi için söylediklerimizi doğrular niteliktedir. Nitekim Budist literatürde Jainizm yeni bir din olarak değil çok eski bir din olarak nitelenmektedir. Ayrıca Budist literatürün jainlerin tirthankara geleneğine atıfta bulunması ve bazı tirthankaraların isimlerini zikretmesi çalışmamız için oldukça önemlidir.⁷

Budizm dışında Hindistan'ın yaygın dini olan Hinduizm kaynakları da bizim için oldukça önemlidir. Nitekim yirmi dört tirthankaranın ismi Budist kaynakların yanında Hinduizm kaynaklarında da yer almıştır. Ayrıca jain kaynaklarında belirtilen Rishabha Deva'nın hayatına dair bilgiler Hinduizm kaynaklarında da görülmektedir. Hatta Hindular Jainizm'in Rishabha Deva tarafından kurulduğu gerçeğini hiçbir zaman tartışmamış ve onun zamanını dünyanın başlangıç zamanına denk getirmişlerdir. Hindistan tarihinin en erken dönemlerinde jain geleneğinin varlığı Dr. Radha Kumud Mookarji, Gustav Roth, Prof. A. Chakravarti, Prof. Ram Prased Chand, Champat Rai Jain ve Dr. Pran Nath gibi birçok bilim insanı tarafından desteklenmektedir.⁸

Tüm bunlara rağmen Jainizm'in MÖ 6. yüzyılda krallıkların birbirleriyle girdiği çatışmalardan dolayı halkın bu durumdan bunalması sonucunda kast sistemine ve kanlı törenlere karşı duruş neticesinde ortaya çıktığını savunan⁹ özellikle Brahmanların yaptığı olumsuz davranışlar ile kanlı kurban ritüellerinden duyulan tiksinti "Jainizm öğretisinin temel hatlarını oluşturmuştur" düşüncesine

⁶ Sangave, *Aspects of Jaina*, 19.

⁷ Sangave, *Aspects of Jaina*, 22-23.

⁸ Sangave, *Aspects of Jaina*, 22-23.

⁹ Sinclair Stevenson, *The Heart of Jainism* (Bombay: Kessinger Publishing, 1915), 3.

sahip olan¹⁰ yine MÖ 599-527 yılları arasında yaşamış olan Vardhamana Mahavira'yı Jainizm'in kurucusu olarak kabul eden¹¹ kaynaklarda hiç az değildir. Ancak Jainizm'in Mahavira ile birlikte bu tarihlerde ortaya çıktığını söylemek oldukça zordur.

Bu noktada Mahavira'yı bu dinin başlangıcı değil de bu din için bir milat olarak kabul etmemiz gerekmektedir. Nitekim biraz derinlemesine araştırdığımızda durumun tam da böyle olduğu, “Mahavira için; Jainizm'i sistemli bir din haline getirmiştir.” ifadesinin daha doğru olacağı kanaatindeyiz. Çünkü Mahavira sonuncu tirthankaradır. Bu görüşü destekleyen bilgiler P.C. Roy Chaudhury'nin “Bihar'da Jainizm” adlı kitabında “Bazı yeni yazarların Jainizm'in Brahmanizm'e karşı duyulan hoşnutsuzluktan doğduğu yönündeki yaygın yanılgısı bu yazarların Vardhamana Mahavira'yı Jainizm'in kurucusu olarak kabul etmelerinden kaynaklanmaktadır. Bu ise gerçek değildir. İnanç zaten ortaya çıkmış ve yayılmıştı. Mahavira bunu tarihi zamanlarda revize etti.” şeklinde ifade edilmiştir.¹²

Mahavira'nın ölümünden sonra jainler Magadha¹³ Bölgesi'nde yaşamışlardır. Bu andan itibaren ise Jainizm'in sistemleşmesinde ganadharalar¹⁴ da önemli bir yer tutmuşlardır. Ganadharaların ilki olan İndrabhuti Gautama'dır ve jainlerin lideri olmuştur.¹⁵ Daha sonra yine bir ganadhara olan Sudharman'ın ölümünden sonra dilenci topluluğunun liderliği Mahavira'nın kıdemli müritlerine (sthaviralar) ve onların haleflerine geçmiştir.¹⁶

¹⁰ Kürşat Demirci, “Hindistan”, *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18/93.

¹¹ Kendall W. Folkert, “Jainism”, *A New Handbook of Living Religions*, ed. John R. Hinnells (London: Penguin Books, 1997), 343.

¹² Sangave, *Aspects of Jaina*, 20.

¹³ Jainizm'in Mahavira tarafından sistemleştirilmeye başladığı yer olarak kabul edilen Bihar civarında Hindistan'ın kuzeydoğusundaki bölgeye verilen isimdir. (J.W. McCrindle, *Ancient India as Described by Megasthenes and Arrian* (London: Trübner & Co., 1877), 205-206.)

¹⁴ Ganadhara veya mürit terimi kelime anlamı itibarıyla “gananın destekçisi” anlamına gelmektedir. Gana, Hint savaş geleneklerinden türetilen bir kavramdır. “Birlik” veya “askeri grubu” ifade eder. Savaş terminolojisinin benimsediği bu kavram Jainizm'de bir grup keşişi ifade etmek için kullanılmıştır. (Jeffery D. Long, *Jainism: An Introduction* (London&New York: I.B. Tauris, 2009), 57.)

¹⁵ Jeffery D. Long, *Jainism: An Introduction* (London&New York: I.B. Tauris, 2009), 56.

¹⁶ Kristi Wiley, *The A to Z of Jainism* (New Delhi: Vision Books, 2006), 7.

Jainler Mahavira'nın ölümünden sonra ise Maurya Kralı Candragupta'nın Jainizm'i benimsemesi ve onun yerine gelen torunu Asoka'nın da aynı şekilde devam etmesi sonucu Hindistan'da geniş topraklara yayılmış ve krallığın kendilerine hoşgörölü davranmasından dolayı bu dönemde oldukça rahat etmişlerdir (MÖ 297-313).¹⁷ Nitekim bu sayede Jainizm Hindistan'da farklı bölgelere yayılma imkânı bulmuştur.¹⁸

Bu dönemin sonlarına doğru ise Jainizm için oldukça önemli olan bir konsil Patna'da gerçekleşmiştir (MS 3. yüzyıl). Konsilin amacı Mahavira'dan öğrenilen aynı zamanda ezberlenen öğretilerin kurallaşması ve yasalaşmasıdır. Ancak konsil amacına ulaşamamış¹⁹ aksine bu konsilde Jainizm için ayrışmaların temeli atılmıştır. Yani Candragupta döneminde Jainizm altın çağını yaşasa da yine bu dönemde Shvetambara ve Digambara şeklinde mezhepsel olarak ayrışmalar başlamıştır.²⁰ Magadha bölgesinden doğu ve kuzeybatıdaki büyük nüfus merkezlerine ve ardından orta ve güney Hindistan'a yayılma başlamıştır. Hatta jainler gibi Budist topluluğu da Nanda ve Maurya hanedanlarının desteğiyle gelişmiştir. Ancak MÖ 185'te Maurya Hanedanlığı'nın çöküşünden sonra jainler ve budistler arasında büyük ölçekli göçler gerçekleşmiş ve Magadha bölgesinde az sayıda jain kalmıştır. Jain keşişlerinin ve onların laik takipçilerinin göçü, antik Hindistan'ın iki ana ticaret yolunu izlemiştir. Doğuda, Bihar'daki Patna'dan Orissa'ya ve güneyde Andra Pradesh, Karnataka ve Tamil Nadu'ya gitmişlerdir. Bu göçün en önemli kanıtı MÖ 150 civarında hüküm süren Kral Kharavela'nın bir yazıtıdır. MS 2. yüzyıla gelindiğinde jainler daha batıya Saurashtra'ya (modern Gujarat) taşınmıştır.²¹ Yine bu dönemlere yakın zamanlarda toplulukta bölünmeler ortaya çıkmaya başlamıştır.

Topluluk MS 300'de bir kere daha bir araya gelmiştir. Sonrasında ise MS 453 ya da 454 yılında Valabhi'de bir konsil gerçekleşmiştir. Ancak bu konsiller de

¹⁷ Long, *Jainism*, 59.

¹⁸ Kutlutürk, "Jainizm", 1/757.

¹⁹ Stevenson, *The Heart*, 10.

²⁰ Ali İhsan Yitik, *Doğu Dinleri* (İstanbul: İSAM Yayınları, 2014), 143.

²¹ Wiley, *The A to Z*, 7.

Shvetambara ve Digambara olarak bölünen jainlerin ayrışmaları daha da belirginleşmiştir.²²

Bu ayrışmadan sonra ise inanılan mezhebe göre Hindistan'ın çeşitli yerlerine göçler başlamıştır. Bugün Digambara keşişleri Hindistan yarımadasının güneyindeki Dekken Platosu ve Mysore'de yaşarken, Shvetambaralar Gucerat ve Racastan'da yaşamlarını devam ettirmektedirler.²³

Miladi takvimin iki ile on ikinci yüzyılları arasındaki dönem Jainizm için oldukça önemli bir dönem olmuştur. Bu dönem Jainizm topluluğu için yüksek felsefi ve edebi başarıların gerçekleştirilmesini sağlayan maddi koşulların sağlandığı bir dönemdir. Sadece zengin tüccar topluluklarından değil kraliyet ve savaşçı kastından da tapınak, manastır gibi Jainizm kurumlarının gelişmesini sağlayacak yeterli desteğin olduğu bir dönemdir. Jain bilginleri bu dönemde hatırı sayılır bir prestije sahip olmuşlardır.²⁴

Ortaçağ döneminde ise Müslümanlar ile karşı karşıya kalmışlardır. Ancak yürüttükleri siyaset neticesinde zarar görmemişlerdir. 17. yüzyıla gelindiğinde ise daha önce Shvetambara ve Digambara olarak ayrılan topluluklar daha sonra açıklamasını yapacağımız şekilde kendi içlerinde tekrar alt mezheplere bölünmeye başlamıştır.²⁵

19. yüzyılın sonlarına doğru da laik topluluğun liderleri de dini ve toplumsal meseleleri ele alma ve reformlar başlatma konusunda aktif hale gelmişlerdir. Bu dönemde mezhepsel çizgiler doğrultusunda bir dizi laik dernekler kurulmuştur. Birçoğuna üyelik yalnızca tek bir kasttan oluşmakta tek bir kast tarafından yönetilmekte veya tek bir yerel bölgeden gelmektedir. Bununla birlikte Hindistan genelinde tek bir mezhep geleneğine bağlı tüm jainleri temsil etmek üzere kurulmuş birkaç Hindistan Jain Derneği vardır. Bu dernekler büyük konferanslar düzenleyip üyeleriyle İngilizce ve yerel dillerde dergi ve gazeteler yayınlarak iletişim kurmaktadırlar. İngiliz sömürge yönetimi sırasında jain topluluğunu hukuki konularda temsil ederek diğer dinlerin

²² Stevenson, *The Heart*, 10.

²³ Yitik, *Doğu Dinleri*, 143.

²⁴ Long, *Jainism*, 68-71.

²⁵ Long, *Jainism*, 68-71.

ilkelerinden uzak bir şekilde jain kimliği duygusu geliştirmişlerdir. Yine 19. yüzyılın sonlarında jainler, Batı Hindistan'ın çeşitli bölgelerinden Bombay'a gerçekleşen göçün bir parçası olmuşlardır. Yüzyıllar boyunca jainler, ticaret amacıyla yerel yöneticilerin daveti üzerine daha küçük sayılar halinde taşınmış ve Ahmedabad, Jaipur, Delhi, Kalküta, Madras ve Bangalore gibi diğer büyük metropol alanlarına yerleşmişlerdir.²⁶

Hindistan ve diğer ülkelerdeki jainler, 21. yüzyılın başında sanayileşmiş dünyanın karşı karşıya olduğu sorunları ele almaya devam etmişlerdir. Ahimsaya olan sarsılmaz bağlılıkları doğrultusunda hayvan hakları hareketlerini ve vejeteryanlığı aktif olarak desteklemişlerdir. Küresel ısınma ve ormansızlaşma gibi tüm canlılara ve dünyanın kendisine zarar veren ekolojik kaygılar, günümüzde jain yayınlarında sıklıkla ele alınmaktadır.²⁷

Hindistan'da resmi olarak en son 2011 yılında²⁸ yapılmış nüfus sayımına göre 4.5 milyon civarında inananı olan Jainizm bu yönüyle de dünyanın en az inananı olan dinlerinden biridir.²⁹ Bu nüfusun büyük bir çoğunluğunun Hindistan'da yaşadığı bilinse de Amerika, Afrika ve Avrupa gibi dünyanın farklı yerlerinde de bu dine inanan kimseler bulunmaktadır.³⁰

²⁶ Wiley, *The A to Z*, 16-21.

²⁷ Wiley, *The A to Z*, 16-21.

²⁸ Hindistan'da resmi nüfus sayımı her on yılda bir yapılmaktadır. 2021 yılındaki nüfus sayımı Koronavirüs hastalığından dolayı yapılamadığından resmi olarak elimizde bulunan son veriler 2011 yılına aittir. (Government of India Press Information Bureau, "pib" (Erişim 22 Mayıs 2026).)

²⁹ Census of India, "Census India" (Erişim 8 Mayıs 2026).

³⁰ Kutlutürk, "Jainizm ", 1/755.

Resim 1.1. Jainizm'in Dağılımı ve Şimdi Bulunduğu Yerler³¹

1.1) Mezhepler

Temel olarak Mahavira'nın vefatından sonra kutsal metinlerin toparlanmasında yaşanan sorun ile başlayan fikir ayrılıkları zaman geçtikçe daha da belirginleşmeye başlamıştır. Nitekim bu fikir ayrılıkları belirli bir sürecin sonunda da bölünmeyle sonuçlanmış ve ortaya Jainizm'in iki temel mezhebi olan Shvetambara ve Digambaralar çıkmıştır.³²

Mahavira'nın ölümünden sonra öğretinin kurallarının belirlenmesi için Patna'da toplanan konsil de topluluk arasındaki fikir ayrılıkları görülmüştür. Ancak

³¹ Ahmet Aras, *Harita ve Grafiklerle Dinler Coğrafyası* (Bursa: Emin Yayınları, 2016), 56.

³² Yitik, *Doğu Dinleri*, 143.

anlaşıyor ki bu iki mezhep arasındaki farklılıklar öğretide değil daha ziyade dini uygulamalardadır. Zira bu bölünmenin temel sebebi keşiş Bhadrabhahu ile keşiş Sthulabhadra arasındaki liderlik mücadelesidir.³³ Ancak MÖ 300 yılında gerçekleştiği düşünülen yıkıcı kıtlık da bölünmeye zemin hazırlamış³⁴ ve geleneğe göre on iki yıllık kıtlığı öngören Bhadrabhahu cemaatin bir kısmıyla birlikte Dekkan'a göç etmiştir. Göç etmeyenlere ise göz kulak olması için müridi Sthulabhadra'yı görevlendirmiştir. Bu hareketlilikten sonra Mahavira'nın hayatta olmamasından dolayı kutsal metinleri toparlamak isteyen jainler birkaç yıl sonra Pataliputra'da bir konsil toplamıştır. Bu sırada Bhadrabhahu Nepal'e doğru yola çıkmıştır. Kendisine yalnızca kendisinin bildiği bazı eski metinleri okuması için elçiler gönderilmiş ancak elçiler dikkatsizce dinleyince risalelerin yalnızca orijinal öğretiyi koruyan kısımlarını hatırlayabilmişlerdir. Toplam on dört eserden yalnızca Sthulabhadra on eseri ezberlemiştir. Muhtemelen efsanevi olan bu olay daha sonra iki kanon arasındaki farklılıkları haklı çıkaracaktır. Örneğin çıplaklık uygulamalarını sürdüren göçmenler Magadha'ya döndüklerinde orada kalan keşişlerin gevşekliği karşısında şok olmuşlardır. Ritüelin bazı ayrıntıları ve doktrinel farklılıklar konusundaki tartışmalarla daha da kötüleşen gerilim nesiller boyunca devam etmiştir.³⁵

Bu kapsamda keşiş Bhadrabhahu, Digambaraların öncüsü olarak çıplaklığa; keşiş Sthulabhadra ise Shvetambaraların öncüsü olarak beyaz giyinmeye önem vermiştir.³⁶ Bhadrabhahu topyekün çıplaklığı savunurken kadınların manastır hayatına girmesini de kabul etmemiştir. Buna karşılık Shvetambaralar basit, beyaz elbiseler giymeyi manastır kurallarının çiğnenmesi olarak görmemişler ayrıca kadınların da züht ve riyazet hayatına girebileceğini savunmuşlardır.³⁷

³³ Yitik, *Doğu Dinleri*, 143.

³⁴ Padmanabh S. Jaini, *The Jaina Path Of Purification* (California: University of California Press, 1979), 5.

³⁵ Mircea Eliade, *A History of Religious Ideas* (London: University of Chicago Press, 1982), 2/227.

³⁶ Necati Sümer, "Caynizm", *Dinler Tarihi 1-2*, ed. Mustafa Alıcı – Süleyman Turan (İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2018), 257.

³⁷ Yitik, *Doğu Dinleri*, 143.

1.1.1) Digambaralar

Mezhebin kurucusu Bhadrabhahu olarak kabul edilmektedir. Digambara kelime olarak “gökyüzü giyinenler” anlamına gelmektedir. Mahavira’nın çileciliğini taklit etmek için giysileri reddetmişlerdir.³⁸ Digambaralar, tamamen çıplak kalmayanların kurtuluşunun olamayacağını savunmuşlardır. Bu nedenle kadınların kurtuluşa ermelerinin mümkün olmadığını söylemişlerdir. Ayrıca Mahavira’nın biyografisindeki bazı unsurları reddetmişlerdir. Örneğin Mahavira’nın evli olduğunu kabul etmeyerek onun dünya zevklerine kapalı olduğunu iddia etmişlerdir. Kadim metinlerin kaybolduğunu düşündükleri için Shvetambaralar tarafından oluşturulan kanonun gerçekliğini sorgulamışlardır.³⁹

Çıplaklığı savunmalarına rağmen Digambara kadın keşişleri kıyafet giymişlerdir. Ancak Digambaralar tam da bu nedenle kadınların bir erkeğin yapabildiği ölçüde bağlanma pratiği yapamayacaklarını düşünmüşlerdir. Geleneksel olarak yalnızca erkeklerin mokşaya ulaşabileceğine inanmaktadırlar. Bir kadın bu hedefe ulaşmak için erkek olarak yeniden doğmayı beklemelidir. Digambara bakış açısına göre Digambara kadın keşişleri ve Shvetambara çilecileri, dindar laiklerden başka bir şey değildir. Shvetambara kadın keşişleri, Digambara bakış açısına göre kıyafet giymeye olan bağlılıkları nedeniyle gerçek keşişde değildirler. Kadınlar çıplak bir kadın münzevinin cinsel saldırıya maruz kalabileceği korkusuyla manastırda çıplaklık uygulamasından men edilirler. Bir kadın olarak yeniden doğmayı talihsiz bir durum olarak kabul ederler çünkü kadın olduğunda manastır çıplaklığının olamadığını; bu durumun kurtuluş için gereken ölçüde manastır uygulamalarına katılmaya engel olduğunu savunurlar. Bekârlık ve diğer münzevi uygulamaları uygulayan Digambara kadın keşişleri olmasına rağmen Digambara geleneğinde normal bir keşiş ile aynı seviyede kabul edilmezler. Jainizm’e göre bu kadınların durumu tıpkı herhangi bir Jainizm mensubu gibi daha iyi bir yeniden doğuştur; yani bir erkek olarak dünyaya gelmektir. Kurtuluş daha uzak bir hedeftir ve yalnızca erkeklere açık olan manastır çıplaklığı uygulamasını gerektirir.⁴⁰ Şunu da belirtmemiz gerekir ki çıplaklığı ilke

³⁸ Maharishi Santsevi Paramahans Ji Maharaj, *The Harmony of All Religions*, çev. Veena Rani Howard (New Delhi: Motilal Banarsidass Publishing, 2006), 83.

³⁹ Eliade, *A History*, 227.

⁴⁰ Long, *Jainism*, 17-18.

edinen Digambaralar tüm bunlara rağmen halkın zorlamasından dolayı belden aşağısını kapatmak durumunda kalmışlardır.⁴¹

Digambaralar yanlarında dilencilik kasesi taşımamayı sadece ellerinde tutabildikleri kadar yiyecek yemeyi uygun görmüşlerdir. Bazıları Shvetambaralar tarafından küçük canlıların yanlışlıkla üzerine basılmasını veya oturulmasını önlemek amacıyla kullanılan küçük süpürgeyi taşır; ancak bu kişisel değil ortak bir mülktür. Zaten süpürge kişinin kendi bedenini koruyan giysilerin aksine diğer varlıkları korumak için vardır. Digambara bakış açısına göre giysi giymek kişinin bedenine aşırı bağlı olduğunu onu korumak istediğini gösterir. Ayrıca kişinin ruhsal olgunluktan yoksun olduğunu nihai öneme sahip olanın beden değil ruh olduğunun farkında olmadığını ima eden bir utanç duygusuna sahip olduğunu da gösterir. Bu noktada eğer beden önemli değilse kişinin kıyafet giyip giymemesinin neden önemli olduğunu sorulabilir. Fakat Digambaralar için pratik manevi kazanımın gerekli bir ölçüsüdür.⁴²

1.1.2) Shvetambaralar

Kurucusu Sthulabhadra olarak bilinmektedir. Shvetambara sözlük anlamı bakımından “beyaz giyinenler” manasındadır. Shvetambaralar, basit ve beyaz elbiseler giymeyi manastır ilkeleri için bir sorun olarak görmemişlerdir. Ayrıca kadınların da zühd ve riyazet yaşamına girebileceklerini söylemişlerdir.⁴³ Shvetambara bakış açısına göre kişinin yeniden doğuş döngüsünden kurtuluş arayışında nihai öneme sahip olan şeyin çıplaklığın gerçek uygulamasından ziyade kişinin dünya işlerinden uzak kalmasıyla alakalı tutumu olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre kadınlar da erkekler kadar mokşaya ulaşma yeteneğine sahiptirler. Nitekim on dokuzuncu tirthankara Mallinatha'nın Shvetambaralar tarafından bir kadın olduğuna inanılır. Shvetambaralar ile Digambaralar arasında gerçek manastır çıplaklığının gerekliliği ile dünya işlerinden uzak kalma arasındaki farklar ve kadınlar için manevi kurtuluş olasılığı gibi ilgili konular hakkındaki tartışmalar kapsamlı olmuştur. Sonuç olarak bir literatür üretilmiştir. Bu literatür sonucunda her iki grupta da giderek daha keskin bir şekilde

⁴¹ Long, *Jainism*, 17-18.

⁴² Long, *Jainism*, 17-18.

⁴³ Yitik, *Doğu Dinleri*, 143.

tanımlanmış bir mezhepsel kimlik duygusunun kademeli olarak geliştiği görülmüştür. Zamanla iki topluluk arasındaki tutumlarda bir sertleşme görülür. Digambara metinleri kadınların kurtuluşunu engelleyen şeyin yalnızca manastır çıplaklığının olmaması değil aynı zamanda kadın anatomisinin bazı yönleri olduğunu belirtmiştir.⁴⁴

Shvetambaralarda canlılara zarar verilmemesi gerektiğini savunmuşlar ve hatta yolda yürürken herhangi bir küçük böceğin ağızlarına girerek ölmemesi için yüz maskesi kullanmışlardır. Digambaralara göre daha ılımlıdır. Belki de bu yüzdendir ki Shvetambaralar bugün jainist nüfusun %80'ini oluşturmaktadır. Genellikle Gujarat, Rajasthan, Madhya Pradesh ve Uttar Pradesh'de yaşamaktadırlar. Canlıya zarar vermemeye düşüncesinden dolayı genellikle ticaretle uğraşmışlardır.⁴⁵

Zaman geçtikçe Jainizm'de bu iki ana mezhepde de çeşitli bölünmeler yaşanmaya başlamıştır. Bunlardan en bilineni Shvetambaralardan ayrılan Sthanakavasi mezhebidir. Lonka Sa, jaina yazıtlarını kopyalamak için birkaç kâtip çalıştıran aslen Shvetambara mezhebine mensup bir Ahmedabad jinasının adıydı. MS 1474 civarında Jnanaji adlı bir Shvetambara sadhusu ondan kendisi için birkaç kutsal kitabı kopyalamasını istedi. Lonka Sa, bunları okurken içlerinde putperestlikten bir kez bile bahsedilmemesinden etkilendi ve putperestlikten kopmuş bir inanç sergiledi. Bunu da Jnanaji ve diğerlerine söyledi ve aralarında putperestliğin meşruluğu konusunda sert bir tartışma çıktı. Bu arada Satrunjaya'ya giden bir hacı kalabalığı Ahmedabad'a vardı ve Lonka Sa'nın tarafına çekildi. Ancak ne yazık ki aralarında bir sadhu yoktu. Sonunda Bhapaji adında bir Shvetambara vatandaşı ikna oldu ve sadhu olmaya karar verdi. Bulunabilecek bir guru olmadığı için kendini keşiş olarak atadı ve Lonka mezhebinin ilk acaryası oldu. Acaryalık makamının neredeyse onun elinde kahtsal hale geldiği söylenebilirdi; çünkü hiçbir torunu olmamasına rağmen ölümünden sonra acaryalık makamını dolduracak kişiyi Lonka sadhuları arasından kendisi seçti; halefi de aynısını yaptı ve bu gelenek Lonka jinası arasında günümüze kadar varlığını sürdürdü. Lonka tarikatının bazı üyeleri, sadhularının yaşamlarını onaylamayarak Mahavira'nın istediğinden daha az katı hareket etmişlerdir.

⁴⁴ Long, *Jainism*, 16-18.

⁴⁵ Long, *Jainism*, 16-18.

Putperestliği doğru bulmamaları dışında Sthanakavasiler içinden çıktıkları Shvetambara mezhebinden pek farklı değillerdir; hatta çoğu zaman kendilerine Sthanakavasi Shvetambara denir.⁴⁶

1.2) Kutsal Metinler

Jainizm dininin kutsal metnlerinin orijinal dilleri Ardhamagathi, Prakriti ve Maharastri'dir.⁴⁷ Kutsal kitaplar "Agama" veya "Siddhanta" olarak ismlendirilmiştir. Bunun dışında "ustalar sepeti" anlamına gelen "gaşipidaka" olarak da bilinmektedir. MÖ 3. yüzyılda yazılma girişimi başlayan kutsal metinlerin tamamlanması MS 5. yüzyılda son bulmuştur.⁴⁸ Yani kutsal metinlerin tamamlanması yaklaşık sekiz yüzyıl sürmüştür.

Rivayete göre Mahavira'nın sözlü olarak aktarılan öğretilerinin yazıya geçirilmesi için Patna'da Pataliputra isminde bir konsil toplanmıştır. Bu konsilin toplandığı sırada daha önce mezheplerin bölünmesinde de bahsi geçen Bhadrabhahu Nepal yolundadır. Ona bildiklerini yazdırması ve sözlü olarak aktarılan kutsal metinlerin yazılıya geçirilmesi için görevliler gönderilmiştir. Ancak gelen görevliler Bhadrabhahu'yu çok dikkatli dinlemeyince metinlerin bazı kısımları akıllarında kalmamıştır. Sadece Sthulabhadrha on dört eserden on tanesini ezberleyebilmiştir. Muhtemelen bu olay bir efsanedir.⁴⁹ Ama toplanan konsil kutsal metinlerin toplanma girişiminin de ilki olarak karşımıza çıkmaktadır ve bu konsilde istenilen olmasa da en azından kutsal metinlerin taslağı oluşmuştur.

Sonrasında ise Mahavira'nın vefatından yaklaşık dokuz yüz seksen (MS 453 ya da 454) yıl sonra Devaraddhi'nin başkanlığında Valabhi'de toplanan ikinci konsilde metinler ilk olarak yazıya geçirilmiştir. Bundan on üç yıl sonra da Mathura konsilinde Skandhila'nın gözetimi altında nihai halini almıştır. Shvetambaralar ellerinde bulunan kutsal kitap kllyatının söz konusu zamanlarda tespit edildiğini kabul ederler.⁵⁰ Digambaralar ise bunların bozulmaya uğradığı eleştirisinde bulunurlar.⁵¹

⁴⁶ Stevenson, *The Heart*, 86-87.

⁴⁷ Yitik, *Doğu Dinleri*, 143.

⁴⁸ Colette Caillat vd., *Jainism* (Delhi: Macmillan Company of India, 1974), 22.

⁴⁹ Eliade, *A History*, 227.

⁵⁰ Fuat Aydın, *Hint Dinlerine Giriş* (Ankara: Eskiyei Yayınları, 2021), 87.

⁵¹ Wiley, *The A to Z*, 26.

Shvetambara mezhebine göre günümüzde kutsal kitapları altı bölüm kırk beş metinden oluşmaktadır.⁵² Ancak kutsal kitapların detaylarına girmeden şunu belirtmemiz gerekir ki ilk tirthankara zamanından beri gelen on dört purva ve on bir anga vardır. Daha sonra ise purvaların düzenlenerek “Drstivada” ismiyle on ikinci anga olarak aktarıldığı zannedilmektedir. Nitekim bu on dört purva ya da diğer ismiyle on ikinci anga olan Drstiva günümüze ulaşmamış bir kutsal metindir.⁵³

Altı bölüm kırk beş metinden oluşan jainist kutsal kitaplarını şu şekilde özetleyebiliriz:

1) Angalar: Jainizm’e dair bulunan en eski eserlerdir. Bunlar:

Acaranga: Angalar’ın içerisindeki en eski eserlerdir. Bu eserler Jainizm’in keşişlerinin dikkat etmesi gereken ilkeler ve yaşam stilleri noktasında bilgiler vermektedir. Bu eserlerin içinde şiir şeklinde yazılmış parçalar bulunsada daha çok bu eserler düz yazı şeklinde yazılmış eserlerdir.

Sutrakritanga: Jainizm’e daha yeni adım atmış kişilerin en başlarda önüne çıkabilecek sıkıntıları ve sorunları anlatan bir eserdir. Ayrıca da bu sıkıntı ve sorunlarla bir jainistin nasıl başa çıkacağına yine bu eserde yer verilmiştir.

Sthananga-Samavayanga: Jainist fikir ve liderlerin yaşamları hakkında kitabi veriler içeren metinlerdir. Bugün itibariyle elimizde olmayan on ikinci Anga Drstivada hakkında bilgiler de yine bu eserde yer almaktadır.

Bhagavati: Vardhamana’nın öğretilerini devam ettiren keşişleri hakkında haber veren bir eser olduğundan jainistler için oldukça önemli olduğu belirtilmektedir.

Jnatadharmakathah: Bir jainistin genel manada nasıl bir ahlaka sahip olması gerektiğini ve din anlamında bilmesi gerekenlerin neler olduğunu aktarmak için yazılmış eserlerdir. Bu eserde meselelere masal ve kıssadan hisse olarak değinilmiştir.

Upasakadasah-Antakrddasah-Anuttarau(Papadikadasah): Bu eserler

⁵² Yitik, *Doğu Dinleri*, 144.

⁵³ Herman Jacobi, “Jainism”, *Encyclopedia of Religion and Ethics*, ed. James Hasting (Edinburgh: T.&T. Clark, 1914), 7/467.

nefsin isteklerini dizginlemeyi özendirmek adına yazılmış metinlerden oluşur.

Prasnavyakaranani: Bu eserde bir jainin uzak durması esas olan cana kıymak, konuştuğunda doğruyu söylememek, hırsızlık yapmak, zina, dünya hayatına çok fazla ilgi gibi beş kötü durumdan bahsedilmiştir. Ayrıca bir jainistin bu durumlardan nasıl kurtulabileceği hakkında bilgiler yine bu eserde yer almaktadır.

Vipakasrutalar: Olumlu ve olumsuz eylemlerin sebep olduğu hoş ve hoş olmayan durumların belirtildiği mitlerden oluşan bir kaynaktır.

Drstivada: Bugün itibariyle elimizde bulunmamaktadır. Daha öncede belirttiğimiz gibi bu kaynağın varlığına ve içindeki verilere dair bilgiler üçüncü ve dördüncü eserlerde yer almaktadır. Buna göre bahsedilen eser Vardhamana ile karşıtları arasındaki tartışmalarla onun astroloji, astronomi ve çeşitli büyüsel tılsımlar hakkında verdiği verileri içermektedir.⁵⁴

2) Upangalar: Konuları itibariyle direk bir ilişki olmasa da Angalar ile bağlantılı dahası Angalar'ın yorumları olarak görülen kaynaklardır. Upangalar'ın bu şekilde kabul görmesindeki en önemli nedenin Angalar ile sayısal olarak eşit olmasıdır. Yani on iki adetten oluşmaktadırlar.

Ele aldıkları konular arasında doğrudan bir bağlantı olmasa bile Angalar ile ilişkili hatta onların yorumları oldukları kabul edilen eserlerdir. Muhtemelen bunun en önemli sebebi sayılarının tıpkı Angalar gibi on iki adet oluşudur. Bu kaynaklar Mahavira'nın ruh göçü ve selamete ermeye dair vaazlarını içeren Aupapadika, onun zamanın ilkelerine tavsiyelerini içeren Rajaprasniya, canlı ve cansızlar dünyası hakkında bilgiler veren Jivabhogama ve Prajnapanana, astroloji kozmoloji ve astronomiye dair bilgiler içeren Suryaprajnapti, Jambudvipaprajnapti, Chandraprajnapti ile farklı meseleleri konu edinen Nirvavali, Kalpavatamsikah, Puspikah, Puspacuikah gibi kaynaklardan oluşur.⁵⁵

3) Prakirnalar: Jainizm'e ve ahlaka dair farklı meseleleri konu edinen nicel anlamda ise on parçadan oluşan eserler; Catuhsarana, Aturapratyakhyana, Bhaktaparijina, Samstara, Tandulavaitalita, Candravcdhyaka, Devendrastava,

⁵⁴ Yitik, *Doğu Dinleri*, 144-147.

⁵⁵ Yitik, *Doğu Dinleri*, 144-147.

Ganitavidya, Mahapratyakhyana ve Virasatva'dır.⁵⁶

4) Cheda Sutralar: Budist Vinaya yazılarının Jainizm'deki benzerleri olarak görülen bu kaynaklar erkek ve kadın keşişlerin dikkat etmesi gereken ilkeleri ve bu ilkelerin ihlali durumunda olabilecek cezaları aktaran altı eserden meydana gelmektedir. Bu altı eser Nisitha, Mahanisitha, Vyavahara, Acaradasah, Brhatkalpa ve Pancakalpa'dır.⁵⁷

5) Mula Sutralar: Mahavira'nın direk kendisinin yazdırdığı kabul edilen dört eserdir. Bunlar Mahavira zamanındaki zıt fikirlere sık sık atıfta bulunan Uttaradhyayana; keşiş ya da değil farketmeksizin herkesin uyması şart olan altı ilkeyi konu edinen Avasyaka; jainist keşişlerin davranış kurallarını ele alan Dasavaikalika ve Pindaniryukti adı verilen eserlerden meydana gelmektedir.⁵⁸

6) Nandi Sutra ve Anuyogadvarya Sutra: Yukarıda ifade edilen kaynaklara dair ansiklopedik içeriklerin yanında onların nasıl doğru yorumlanacaklarına dair bilgiler yer alır.

Bunların metinlerin haricinde daha önce de bahsettiğimiz gibi bugün elimizde bulunmayan ancak mevcut kutsal kitaplarda on dört adet olarak bildirilen ve Mahavira'nın on bir ganadharasına yazdırdığına inanılan metinler purvalar olarak kabul görmektedir. Bunlar: Utpada, Agrayaniya, Viryapavada, Astinastipravada, Jnanapavada, Satyapavada, Atmapavada, Karmapavada, Pratyakhyanapavada, Vidyanupavada, Avandhya, Pranayuh, Kriyavisala ve Lokabindusara'dır.⁵⁹

Digambaraların kutsal kitap anlayışına baktığımızda ise Shvetambaraların inandıkları kutsal kitapların tahrif edildiğine inanırlar. Kendileri sadece Mahavira'nın öğrencisi Indrabhuti Gautama'nın halefi olan Dharasena'nın döneminden bir Anga'nın kaldığını ve buradaki metinleri kabul ederler. Bunlar da Karmaprabhata (Altı Kısımın Kutsal Yazısı) ve Kashayaprabhata (Tutkular Üzerine İnceleme) olarak bilinmektedir.⁶⁰

⁵⁶ Yitik, *Doğu Dinleri*, 144-147.

⁵⁷ Yitik, *Doğu Dinleri*, 144-147.

⁵⁸ Yitik, *Doğu Dinleri*, 144-147.

⁵⁹ Yitik, *Doğu Dinleri*, 144-147.

⁶⁰ Dundas, *The Jains*, 79.

1.3) Semboller

Bu el işareti Jainizm'in ahimsa ilkesini yani tüm canlılara karşı şiddetsizliği simgelemektedir. Avuç içinde bulunan dairede yirmi dört ayrı parça bulunmaktadır ve bunlar tirthankaraları belirtmektedir. Bu yuvarlağın içinde de ahimsa yazmaktadır.

Svastika: Doğum ve ölüm döngüsünü yani samsara çarkını temsil eder.

El, şiddetsizliği yani ahimsayı, svastika ise samsara çarkını ifade etmektedir. Üstte bulunan üç nokta üç mücevher inançını singeler. Noktaların üzerindeki yarım daire kurtuluşa ermiş ruhların yeri olan Ishatpragbhara'dır.⁶¹

⁶¹ Ali Osman Kurt - Dursun Ali Aykıt, *Dinler Tarihi* (Ankara: Aydan Basım ve Yayım, 2019), 98.

İKİNCİ BÖLÜM

2) Jainizm'in Temel Felsefesi

Jainizm bireyin sosyal bir varlık olarak yükselişi için uygun şekilde derecelendirilmiş belirli etik standartları olan bir dindir. Jainizm'e göre insan toplumun bir üyesi olarak yaşadığı sürece ruhsal gelişimi için kendisine borçlu olmasının yanında yaşadığı topluma da çok şey borçludur. Ancak insan dünyayı terk edip her şeyden vazgeçerek münzevi bir hayat sürer, çileci yaşamı kendisine vizyon edinirse bu sorumlulukların önemli ölçü de azalacağına inanılır.⁶²

Nitekim Jainizm'e göre insan hayatını çileci bir yaşam ile manevi ilerlemeye adanmalı, dünyadan feragat etmeli, toplumdaki rollerinden kurtulmalıdır. Hatta dünyevi mallar münzevi bir yaşam için gerekli olan eşyalarla değiştirilmelidir.⁶³ Çileci yaşam Jainizm'in özüdür. Bir jainin hayatını ne kadar dünyevi şeylerden uzak ve ne kadar çile ile geçirirse kendisi için o kadar iyi olacağına inanılır. Zühd hayatında olan insanın oruç, bedeni çileden çıkarma hatta Digambaralara göre çıplak kalarak elbiselerden bile vazgeçme gibi durumları yapması gayet normaldir. Jainizm'de bunların kurtuluşa ulaşmak için şart olduğu görüşü hakimdir. Altı içsel altı dışsal çile olarak belirtilen uygulamaların yapılması zühd hayatı için oldukça önemlidir. Dışsal olarak belirtilen altı uygulama tam oruç tutmak, sınırlı miktarda yiyecek yemek, kısıtlı yiyecekler yemek, lezzetli yiyeceklerden uzak durmak, bedene çile çektirmek ve bedeni korumak olarak sıralanabilirken içsel çileler ise kefare, günah çıkarma, dilencilere saygı gösterme, ders çalışma, meditasyon ve bedeni terk etme olarak sıralanabilir.⁶⁴

Jainizm'in kutsal kitaplarına bakıldığında “Şiddetsizlik, öz denetim ve çilecilik en yüce iyiliği oluşturur. Tanrılar bile zihni sürekli böyle bir manevi uygulamayla meşgul olana saygı gösterir. Akıllı kişi şiddetsizlik, doğruluk, hırsızlık yapmama, iffet ve bağlılıktan uzak durma olmak üzere beş büyük yemini yerine getirerek Jinalar tarafından vaaz edilen dini uygulamalıdır.” şeklindeki ifadelerde bu dinin temel felsefesini ortaya koymaktadır.

⁶² A.N.Upadhye, “Mahavira and His Philosophy of Life”, *Lord Mahavira and His Teachings*, ed. Shree Vallabhsuri Smarak Nidhi (Mumbai: Mouj Printing Bureau, 1983), 15.

⁶³ Emma Salter, “Jainism”, *Introduction to World Religions*, ed. Christopher Partridge (Minneapolis: Fortress Press, 2013), 250.

⁶⁴ Soul Silas Fathi, *God and Religions* (New Jersey: Writers Republic L.L.C., 2023), 265.

Bir başka jain metninde “Kendinizi kontrol etmelisiniz, çünkü asıl inatçı olan kendi benliğinizdir. Kendini kontrol eden kişi hem bu hayatta hem de diğer hayatında mutlu olur. Kendinizi disiplin ve çilecilikle kontrol etmelisiniz ki başkaları sizi öldürmesin veya zincirlere bağlamasın. Kendi benliğini yenen korkunç savaşta yüz bin düşmanı yenenden daha büyük bir zafer kazanır. Kendi benliğinizle savaşın. Başkalarıyla savaşmanın ne faydası var? Kendi benliğinizi kendinizle yenin ve sonsuz mutluluğun tadını çıkarın. Beş duyuyu, öfkeyi, gururu, bağlılığı ve aç gözlülüğü yenmek zordur; ama bunların hepsinden daha zor olan insan zihnidir. Zihnini yenen herşeyi yenmiştir. İyilik ve kötülük yapmaya ne kadar meşgul olduğuna bağlı olarak benlik kişinin dostu veya düşmanıdır.” şeklindeki ifadelerde bize Jainizm’in temel felsefesini gösterir niteliktedir.⁶⁵

Bunun yanında ahimsa Jainizm’in temelini oluşturan en önemli ilkelerden biridir. Jainizm’e göre her canlı varlığın kendine özgü bir kutsallığı vardır. Kişi kendi onuruna saygı gösterilmesini beklediği gibi diğer canlıların onuruna da saygı göstermelidir. Jainizm renk, inanç ve milliyetten bağımsız olarak yaşamın kutsallığını savunmaktadır.⁶⁶

Ayrıca Jainizm dünyanın yaratılmış olduğunu, evrende tanrısal güçlerin var olduğunu kabul eden bir din değildir. Hümanist anlayışı savunan, insanın tanrı müdahalesi ya da yardımı olmadan katı ritüel anlayışı ve çilecilikle kurtuluşa ulaşabileceğini savunan bir dindir.⁶⁷

2.1) Tanrı Anlayışı ve Ritüellerine Etkisi

Tarih boyunca Hindistan oldukça farklı dinlere ev sahipliği yapmış bir ülkedir. Jainizm’de Hindistan’da Hinduizm’e karşı reaksiyoner veya iç içe bir din olarak ortaya çıkmıştır. Nitekim bu dinlerin tanrı anlayışlarına da baktığımızda aralarındaki farkı görebiliriz. Hatta Jainizm’in tanrı anlayışını Hinduizm’e karşı var olan bir din şeklinde düşünerek daha rahat kavrayabiliriz.

Jainizm’in tanrı anlayışı konusunda Mahavira’nın sessiz kalması bu konuda çok fazla konuşmamış olması jainler için bir belirsizliği beraberinde getirmiştir. Jain geleneğine göre evrenin bir yaratıcıya ihtiyacı yoktur. Evren her zaman varolmuştur ve

⁶⁵ Puranchand Samsookha, *Lord Mahavira His Life & Doctrines*, çev. R.E.Carter (Calcutta: Inland Printing Works, 1957), 55-58.

⁶⁶ Upadhye, “Mahavira and His Philosophy of Life”, 16-17.

⁶⁷ Durmuş Arık, *Kavram Atlası: Dinler Tarihi I* (Ankara: Gazi Kitabevi, 2020), 183.

varolacaktır.⁶⁸

Ancak buna rağmen bir düşünceden söz edecek olursak Jainizm, canlıların ve içinde bulunduğumuz dünyanın bir yaratıcı veya yaratıcıya yakın bir varlık tarafından yaratıldığı düşüncesine oldukça uzak bir dindir.⁶⁹ Çünkü Mahavira yaratıcılara değil yaratıcıların var oluşuna karşı çıkmaktadır. Tanrının varlığını inkar eder. Tanrılar huzur içinde yaşamaktadırlar ancak ölümsüz olmaları söz konusu değildir. Evren ve yaşam ezeli ve ebedidir.⁷⁰ Dolayısıyla evrendeki pek çok inanışta söz konusu olan ahiret ve kıyamet öğretilerine Jainizm’de rastlanmaz. Bununla birlikte Jainizm tirthankara anlayışı nedeniyle tanrısallığı bir varlık bölümü olarak benimser ve canın çekilmesiyle bedenden ayrılan ruhun, evrendeki iradi faaliyetlerinin ahlaki neticelerine göre evrenin urdva(tanrılar alemi), madhya(yeryüzü) ve adho(kötülerin daimi veya geçici bir süre kalacakları yer altı dünyası) denilen katmanlarından birinde yaşamını devam ettireceğine inanırlar.⁷¹

Jaina metafiziğinden açıkça anlaşıldığı üzere Jainizm’de ödül ve cezaların yaratıcısı ve dağıtıcısı olarak tanrıya yer yoktur. Tanrı derken Jainizm hem özgürleşmiş bir ruhu hem de her ruhun hedefleyebileceği en yüce manevi ideal olan tirthankarayı anlar. Tanrı, ilham veren ve yol gösteren bir örnektir. Dolayısıyla jaina anlayışının temeli Hinduizm’dekinden oldukça farklıdır. Tanrı bir yaratıcı olmasa da jaina dininde ne adanmışlık coşkusu ne de törenler eksiktir. Jainalar ona dua eder, hem kavramsal hem de somut olarak ona ritüel bulunurlar ve onun üzerinde meditasyon yaparlar. Özgürleşmiş ruh, öğretmen, vaiz ve keşiş olan tirthankaraya saygı ile dualar edilir. Çünkü bunlar ruhun manevi gelişiminin çeşitli aşamalarını temsil eder. Böyle bir rutin kişiyi ideali konusunda uyanık tutar ve kalbini güçlendirir, her seferinde ona güvenmesi gerektiği konusunda uyarır.⁷²

Tüm bunlara rağmen jainistlerin ritüellerini yaptıkları yerlerde heykellerin var

⁶⁸ Jeffery D. Long, *Discovering Indian Philosophy: An Introduction to Hindu, Jain and Buddhist Thought* (London: Bloomsbury Publishing, 2024), 52.

⁶⁹ Yitik, *Doğu Dinleri*, 148.

⁷⁰ Mircea Eliade, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi - Gautama Budha’dan Hristiyanlığın Doğuşuna*, çev. Ali Berktaş (İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2003), 2/98.

⁷¹ Yitik, *Doğu Dinleri*, 148.

⁷² Caillat vd., *Jainism*, 74.

olması Jainizm'in en büyük iki mezhebinden biri olan Shvetambaralardan ayrılan Sthanakavasi mezhebinin bu heykelleri putperestlik olarak düşünüp ayrılması gibi bazı durumlar bizi Jainizm'in tanrı konusunda da bir öğretisi olduğunu gösterir niteliktedir.

Bu bilgiler doğrultusunda Jainizm ateist ya da başka bir ifadeyle tanrıtanımaz bir din olarak bilirse de aslında durum böyle değildir. Çünkü Jainizm evrenin bir yaratıcı tarafından var edildiğine, dünyada yapılan iyilik ve kötülüklerin karşılığının bir tanrı tarafından verileceğine inanmaz ancak insanın yaptıklarının belirli bir karşılığı olduğuna inanır. Ruhun bedenden ayrıldıktan sonra öldüğüne değil başka bir şekilde hayata devam ettiğine inanır. İşte bu şekilde tekrar var olunduğunda daha güzel bir hayatta yaşayabilmek için mevcut yaşamlarını dinlerinin emir ve yasaklarına uygun tamamlayabilmek, tirthankaraların öğretisine uygun davranabilmek için ellerinden geldiğince ritüelde bulunmaya çalışırlar. Jainistler için tanrı bir yaratıcıdan daha ziyade bir örnektir. Nitekim yaptıkları ritüellerle o örneğe yaklaşmayı hatta o sınıfa girmeyi umut ederek yaşarlar.

2.2) Tirthankaralar

Entellektüel veya metafizik bir düzlemde daha yüksek olanı arayış Hindistan'da tarih boyunca bazı seçkin bireylerin ayrıcalık alanını oluşturmuştur. Jainizm'de bu ayrıcalıklı alan tirthankara kavramı ile karşımıza çıkmaktadır. Nitekim Jainizm'in birçok ilke ve ritüelinin tirthankara kavramı etrafında döndüğünü söylemek yanlış olmayacaktır. Ayrıca çalışmamızın konusu olan Jainizm'deki ritüel uygulamaları anlayabilmek için de tirthankara kavramının bilinmesi gerektiğini hatta tirthankaraların yaşamlarına dair bilgiler vermenin onların ahlaki özelliklerinden bahsetmenin jain tarihini ve ritüellerini anlamada bizim için faydalı olacağını söyleyebiliriz.

Tirthankaraların jain tarihsel geleneğine göre başlangıcı olmayan zamanlardan bu yana var olduklarını söyleyerek konuya başlayabiliriz. Tirthankaralar yaşanan zamana göre dinin özelliklerini vaaz etmişlerdir. Ayrıca tirthankaralar tarafından vaaz edilen bu özellikler yaşadıkları dönem için tutarlı ve sürekli dir.⁷³ Nitekim Jainizm'e göre en baştan var olan ve sonsuza kadar da var olacak dinlerini değişik zamanlarda insanlara anlatan

⁷³ Hiralal Jain – A.N.Upadhye, *Mahavira His Times and His Philosophy of Life* (New Delhi: Bharatva Jnanpith Publication, 2000), 9.

yani öğreten kişilere tirthankara denir.⁷⁴ Tirthankaralar yol gösterici öğretmenlerdir. Tirthankara “geçit” anlamındaki “tirtha” kelimesinden türemiştir.⁷⁵ Ayrıca tirthankara unvanı “topluluk yapıcı” olarak da kabul edilmiştir. Bu şekilde düşünüldüğünde bu onların erkek keşişler, kadın keşişler, laik erkekler ve laik kadınlardan oluşan dördü jain topluluğunu kurduklarını gösterir. Bunun dışında bazı kaynaklarda tirthankaralar için evrende en çok taklit edilmeye ve saygı duyulmaya layık varlıklar olduklarından “değerli olanlar” anlamında arhatlar ifadesi de kullanılmıştır.⁷⁶

Tirthankaralar ruhun yeniden doğum döngüsünden kurtularak özgürlüğe kavuşmasının gerektiği yönünde çalışmalar yapmışlardır.⁷⁷ Jainizm’e göre tirthankaralar dışarıdan herhangi bir yönlendirme veya rehberlik almadan kendi başlarına tüm bilimlerin ve nesnelerin tam olarak eksiksiz bilgisine ulaşmışlardır. Bu yüzden tirthankaralar nihai bilgiye ulaşmış kişilerdir.⁷⁸ Jainizm insanın tabiatüstü yardım olmadan, fiziksel var oluşun bağına fethetme ve yeniden doğuştan özgürlüğe ulaşma yeteneğine sahip olduğunu savunmaktadır.⁷⁹ Zira sonunda da tirthankaraların tüm fiziksel şeylerden çileci bir şekilde uzaklaşarak her şeyi bilme yeteneğine ulaştıkları belirtilmektedir. Jainizm’e göre tabiatüstü bir etken olmadığı için ilahi bir vahiy de yoktur. Bir tirthankara öğretisinin doğruluğu nihayetinde tüm jivaların tam bilgiye sahip olabileceğine dair jain inancına dayanır. Tirthankaranın amacı kendi başarısını örnek göstererek geçiş yapmaktır.⁸⁰

Nitekim jain kutsal metinlerinde de tirthankaralar oldukça önemli bir yer kaplamaktadır. Çalışmamızın bu bölümünde jain kutsal metinlerinde tirthankaralar için kullanılan bazı ifadeler yer vermek uygun olacaktır.

⁷⁴ Nuh Yılmaz, “Çaynizm’de Ahlak”, *Ahlak ve Din Disiplinlerarası Yaklaşım*, ed. Hasan Yerkazan (Ankara: Sonçağ Akademi, 2021), 343.

⁷⁵ Dundas, *The Jains*, 218.

⁷⁶ Folkert, “Jainism”, 340.

⁷⁷ Dundas, *The Jains*, 218.

⁷⁸ Samantabhadra Svami, *The Path to Enlightenment*, çev. Devendra Kumar Goyal (New Delhi: Radiant Publishers, 2000), 21.

⁷⁹ Folkert, “Jainism”, 340.

⁸⁰ Folkert, “Jainism”, 349.

“Dünyanın geçmişini, bugününü ve geleceğini biliyorlar; başkalarının önderleridirler ama hiçbir önderi takip etmezler; uyanmışlardır ve dünyevi varoluşa son verirler.

Canlılara zarar vermekten kaçınırlar, ne kendileri hareket ederler ne de başkalarının hareket etmesine sebep olurlar. Her zaman kendilerini dizginlerler.

O, küçük varlıkları ve büyük varlıkları, bütün dünyayı kendine eşit görür; uçsuz bucaksız dünyayı kavrar ve uyanarak kayıtsızlar arasında kendini kontrol eder.

(Gerçeği) kendi başlarına veya başkalarından öğrenenler, kendilerini ve başkalarını kurtarabilirler. İnsan her zaman aydınlanmış olan ve her şeyi iyice düşündükten sonra açıklayan adama saygı göstermelidir.”⁸¹

Bunların dışında Jainizm’e göre tirthankara olma arzusu asla doğru değildir. Jainler erdemli eylemlerini eğer bu gaye ile gerçekleştirirse tirthankara olmak bir yana kurtuluşları için önlerine çok büyük bir engel koymuş olduklarına inanırlar. Yani bir jain elbette saf bir hayat sürmeyi, erdemlerini mükemmelleştirmeyi isteyebilir ancak tirthankara gibi yüce bir statüye kavuşabileceğini aklından bile geçirmemelidir. Jainizm’e göre tirthankaralar tamamen farkında olmadan bu mevkiye ulaşmışlardır. Ruhun bu mevkiye ulaşmak için belirli kararlılığı yoktur ⁸²

Jainizm’e göre tirthankaralar sayısız doğumdan sonra tirthankara olmuşlardır. Nitekim jainistlerin iyi ameller işleyerek iyi statülü bir ailede yeniden doğuş, kötü ameller işleyerek ise kötü statülü bir ailede yeniden doğuş ilkesine dayalı bir inançları vardır. Tirthankaralar bu mevkiye ulaştıktan sonra ölüm ve yeniden doğuş döngüsünden kurtulmaktadırlar. Çünkü artık onlar kurtuluşa ulaşmışlardır. Ayrıca jainler tirthankaraların kurtuluşa ulaştıktan sonra sonsuza kadar sessiz kalacaklarına inanmaktadırlar. ⁸³

Jainizm’e göre tirthankara olmak için şu on altı madde kesinlikle şarttır. Bunlar:

⁸¹ Sacred Texts, “Jai” (Erişim 3 Nisan 2026).

⁸² Padmanabh S. Jaini, *Collected Papers on Jaina Studies* (Delhi: Motilal Banarsidass Publishers, 2000), 115.

⁸³ Arthar Joy, *Jain Religion and Tirthankaras* (Delhi: Mahesh Dutt Sharma Smashwords Edition, 2014), 8.

- 1) İçgörünün saflığı.
- 2) Büyüklere saygı.
- 3) Yeminlere riayet.
- 4) Bilginin durmaksızın peşinde koşmak.
- 5) Samsaradan sürekli korkmak.
- 6) Hayırseverlik.
- 7) Çilecilik.
- 8) Kötülüğü savuşturarak erdemlilere hizmet etmek.
- 9) Arhatlara bağlılık.
- 10) Hocalarına bağlılık.
- 11) Kutsal yazılar hakkında bilgili olanlara bağlılık.
- 12) Kutsal yazılara bağlılık.
- 13) Altı temel görevin uygulanması(Günlük günah itirafı vb.).
- 14) Tirthankaranın öğretilerinin yayılması.
- 15) İnanç kardeşine karşı güçlü sevgi.
- 16) Münzevilerin dinginliğini engelleyebilecek tehditlerin ortadan kaldırılması.⁸⁴

Bu dine göre yaşadığımız evren de sonsuzluk vardır. Yani evrenin sonu yoktur. Ancak evrende birbirini takip eden yükseliş ve çöküş dönemleri vardır. Bu dönemler sürekli olarak tekrar eder ve evrende bu şekilde sonsuzdur. Yükselme dönemlerinde mutlu bir yaşam ve sakin bir hayat mevcutken insanlar daha uzun yaşamaktadırlar. Bu sebepten dolayı da herhangi bir yol göstericiye gerek olmadığına inanırlar. Çöküş geldiğinde ise her şeyin zorlaştığına ve kötülüklerin çoğaldığına inanırlar. Jainizm'e göre insan ömrünün de daha da kısaldığı kabul edilen bu dönemde yol göstericilere ihtiyaç vardır. İşte bu şekilde kötü dönemlerde ortaya çıkan yol göstericiler tirthankara olarak isimlendirilmiştir.⁸⁵

⁸⁴ Jaini, *Collected Papers*, 113.

⁸⁵ Ali İhsan Yitik, "Jainizm", *Dinler Tarihi El Kitabı*, ed. Baki Adam (Ankara: Grafiker Yayınları, 2015), 390.

Bu bilgiler ışığında Jainizm'e göre kurtuluşa giden yolu gösteren yirmi dört tirthankara yani aydınlanmış öğretmen bulunmaktadır ve bunlar Jainizm için birer kılavuz niteliğindedir. Bir jainin en temel gayesi jain ritüellerine ve tirthankaraların yaptıklarına bağlı kalıp gösterdikleri yoldan giderek nihai mutluluğa ulaşmaktır. O yüzden ki tirthankaralar hem jainler için hem de çalışmamız için oldukça önemli bir yere sahiptir.

Birinci Tirthankara: Rishabha Deva

Jainizm'e göre evrenin başlangıcının on dört aile reisi ile gerçekleştiğine inanılmaktadır. Bu aile reislerinden on dördüncüsünün ismi Nabhiraja'dır.⁸⁶ Rishabha Deva ise Nabhiraja'nın oğludur. Nabhiraja Ayodhya krallarındandır ve Rishabha Deva'da Ayodhya'da doğmuştur.⁸⁷ Jain kaynaklarına göre Nabhiraja'nın eşinin ismi Kraliçe Marudevi'dir. Rishabha Deva onların evinde Chaitra ayının dokuzuncu gününde dünyaya gelmiştir. Rivayete göre Kraliçe Marudevi doğum yapmadan önce on altı rüya görmüş ve bu rüyaların sonunda Rishabha Deva doğmuştur. Nitekim kaynaklarda yirmi dört tirthankaranın doğumlarından önce neredeyse tamamının annelerinin bu tür rüyalar gördükleri belirtilmektedir.⁸⁸

Rishabha Deva Jainizm'in kurucusu ve ilk tirthankarası olduğundan Adi Deva veya Adinatha yani ilk lord olarak tanınmaktadır.⁸⁹ Doğumundan itibaren tüm kutsal metinleri bildiğine inanılır. Gençliğe adım attığında ise Sumangla ve Sunanda ile evlenmiştir.⁹⁰

Daha sonra babasından krallığı alan Rishabha Deva despot bir yönetimden daha ziyade bir medeniyetin kurucusu gibi davranmıştır. Halkının erkeklerine ve kadınlara farklı sanatları öğrettiği rivayet edilir.⁹¹ Öğrettiği bu sanatların ise hayatta kalmak için kesinlikle bilinmesi gerektiğini savunmuştur.⁹² Rishabha Deva evlilik

⁸⁶ Joy, *Jain Religion*, 13.

⁸⁷ Maharaj, *The Harmony*, 95.

⁸⁸ Joy, *Jain Religion*, 13.

⁸⁹ Samsookha, *Lord Mahavira*, 47.

⁹⁰ Joy, *Jain Religion*, 13.

⁹¹ S.B.Deo, "Jainism in Indian History", *A Quarterly on Jainology* 6/4 (Nisan 1972), 177.

⁹² Deo, "Jainism in Indian", 177.

kurumunu kurmuş ve uzun bir süre krallığını mutlu bir şekilde yönetmiştir.⁹³ Ancak bir gün sarayında oturmuş düzenlediği eğlenceyi izlerken o eğlencede dans eden bir kadının birden öldüğünü görünce dünya hayatının geçici olduğunu düşünmüş ve krallığı bırakarak zühd hayatına başlamıştır.⁹⁴

Rishabha Deva bu aşamadan sonra tüm engellere karşı hoşgörülü olarak, zorluklar karşısında sarsılmaz bir kararlılık göstermiş, kurtuluşa ulaşma arzusuna girmiş ve çileci bir hayat yaşamaya başlamıştır.⁹⁵ Risabha Deva'yı bu dönemde bir çok insan takip etmiştir. Rishabha Deva ise aç ve susuz kalarak uzunca bir süre meditasyonla uğraşmıştır.⁹⁶

Risabha Deva kararlı ve yoğun bir şekilde devam ettiği meditasyonun sonucu olarak kişinin eksikliklerinin kökeninde yatan öfke, şehvet, duygular gibi kötü karmalardan kurtulmuş hoşgörülü yapısı ile⁹⁷ Ashtapada'da ebedi mutluluğa;⁹⁸ kevala jnana olarak bilinen en yüksek, eksiksiz bilgi mertebesine ulaşmıştır.⁹⁹

Kurtuluşa ulaştıktan sonra ise sessizlik orucunu bozan Risabha Deva, Jainizm'in propagandasını yapmış ve insanlara doğum ile ölüm döngüsünün pençelerinden nasıl kurtulabileceklerini öğretmiş, çok sayıda taraftara ulaşmıştır. Hayatının son on dört gününde ise Himalayalara gitmiş ve orada da meditasyon ile ilgilenmeye başlamıştır. Nitekim agh ayının on dördüncü gününde ise tüm kederlerden kurtulmuş ve vefat etmiştir.¹⁰⁰

İkinci Tirthankara: Ajitanatha

Magh ayının onuncu gününde dünyaya gelmiştir. Ajitanatha'nın annesinin ismi Vijaya Devi, babasının ismi ise Jita Shatru'dur. Babası Jita Shatru Ayodhya kralıdır. Bu krallıkla da ilişkili olarak Ajitanatha'nın çocukluğu bolluk, bereket içinde

⁹³ Joy, *Jain Religion*, 13.

⁹⁴ Maharaj, *The Harmony*, 95.

⁹⁵ Svami, *The Path to*, 24.

⁹⁶ Joy, *Jain Religion*, 14.

⁹⁷ Deo, "Jainism in Indian", 177.

⁹⁸ Samsookha, *Lord Mahavira*, 48.

⁹⁹ Maharaj, *The Harmony*, 95.

¹⁰⁰ Joy, *Jain Religion*, 14.

geçmiştir.¹⁰¹ Ajitanatha'nın doğrudan annesinin rahmine geldiğine inanılmaktadır. Ajitanatha doğumundan itibaren cömert ve görkemli kişiliği ile ön plana çıkmıştır. Onunla birlikte tüm aile üyeleri de yenilmez bir güç kazanmıştır. Nitekim ismi de buradan gelmektedir. Çünkü Ajita, “yenilmez” anlamında kullanılan bir ifadedir.¹⁰²

Ajitanatha babasından sonra ise krallığın başına geçmiştir. Krallığı süresince savaşlarda yenilmezliğini devam ettirip başarılar elde etmiştir.¹⁰³ Ancak tüm bunlara rağmen Ajitanatha'nın kalbinin bir köşesinde yalnızlığa karşı bir özlem vardır. Bir gün bir yıldızın parçalanıp kaybolduğunu görünce de hayatın geçici olduğunu düşünmüş ve o andan itibaren maddi zevklere olan ilgisi bitmiştir. Krallığı devrettikten sonra ise çile hayatına başlamış ve kendini uzun meditasyonlara kaptırmıştır. On iki yıl süren uzun bir meditasyonun ardından Paush Shukla'nın on birinci günü akşamında¹⁰⁴ Parashnath Hill'de¹⁰⁵ kevala jnanaya ulaşmış ve tirthankara olmuştur.

Ajitanatha ilk vaazını verdikten sonra çeşitli yerleri dolaşmaya başlamış dinin ne olduğunu anlatmıştır. Karmayı analiz etmiş ve yol göstermiştir. Sonunda ise jainlere göre tüm kederlerden kurtulmuştur.¹⁰⁶

Üçüncü Tirthankara: Sambhavanatha

Sharavasti Kralı Jitari adaletli bir kraldı. Kraliçesinin ismi ise Susaina'ydı. Kral Jitari'ye üçüncü tirthankaranın onun evinde doğacağı bildirilmişti. Jainler doğumdan altı ay öncesinden başlayıp doğuma kadar süren yağmurların bunun habercisi olduğuna inanmaktadırlar. Ardından da gelenek gereği Susaina on altı tatlı rüya görmüş Sambhavanatha'yı dünyaya getirmiştir. O'nun doğumu ve doğumundan kısa bir süre öncesi ile birlikte krallığın çorak topraklarında bile yeşillikler görülmeye başlamış, kurumuş göletler tatlı sularla dolmuştur.¹⁰⁷ Bu da krallığın çok mutlu

¹⁰¹ Joy, *Jain Religion*, 14.

¹⁰² Svami, *The Path to*, 28.

¹⁰³ Svami, *The Path to*, 28.

¹⁰⁴ Joy, *Jain Religion*, 15.

¹⁰⁵ Samsookha, *Lord Mahavira*, 48.

¹⁰⁶ Joy, *Jain Religion*, 15.

¹⁰⁷ Joy, *Jain Religion*, 15.

olmasını sağlayınca üçüncü tirthankaraya babası tarafından “mutluluğa ulaştıran” anlamında Sambhavanatha ismi verilmiştir.¹⁰⁸

Sambhavanatha’nın çocukluğundan itibaren çok zeki olduğu ve konfor içinde yaşadığı belirtilmektedir. Nitekim gençlik yıllarında da evlilik yaparak krallığı devralmıştır. Uzun bir süre krallığını yöneten Sambhavanatha bir gün sarayının terasında otururken gökyüzünün bulutlandığını¹⁰⁹ ve şimşeklerin çakmaya başladığını gördü. Sonrasında ise bulutlar bir anda kaybolup şimşek anlık çakıp bitince dünyanın ve dünya zevklerinin bu bulut ve şimşekler gibi geçici olduğu düşüncesine kapıldı.¹¹⁰ Artık bu değerli hayatı boşuna harcamak istemeyen Sambhavanatha derin meditasyonlara dalarak, meditasyonun on dördüncü yılında Parashnath Hill’de¹¹¹ kevala jnanaya ulaştı ve üçüncü tirthankara oldu.

Dördüncü Tirthankara: Abhinandana

Jainizm’in dördüncü tirthankarası olan Abhinandana’nın babası Kral Sanvar, annesi ise Kraliçe Siddhartha’dır. Abhinandana annesinin karnında büyürken krallıklarındaki halk ise zengin-fakir, büyük-küçük, basit-egoist demeden şefkat ve merhamet ile yaşamlarını sürdürmekteydiler.¹¹² Bu yüzden dördüncü tirthankara olacak kişiye babası tarafından “saf, şefkatli, merhametli” anlamında Abhinandana ismi verilmiştir.¹¹³

Jain kaynaklarında Abhinandana’nın doğduğu andan itibaren insanların ahlaklarında, bilgilerinde, yaşamlarında gelişme olduğu ve sevgi, şefkat gibi duyguların onun sayesinde arttığına dair vurgular yapılmaktadır.¹¹⁴

Abhinandana yumuşak ve temiz kalpli biridir ve gençlik yıllarına ulaştığında geleneğe göre evlilik yapmıştır. Daha sonra ise ormana giderek gerçek mutluluğu aramış ve on sekiz yıl süren çile hayatından sonra Poush ayının on dördüncü gününde

¹⁰⁸ Svami, *The Path to*, 34.

¹⁰⁹ Joy, *Jain Religion*, 15.

¹¹⁰ Svami, *The Path to*, 36.

¹¹¹ Samsookha, *Lord Mahavira*, 48.

¹¹² Joy, *Jain Religion*, 16.

¹¹³ Svami, *The Path to*, 40.

¹¹⁴ Svami, *The Path to*, 40.

aydınlanmaya ulaşmıştır. Sonrasında ise Abhinandana görevini layıkıyla yerine getirmiş ve insanlara vaazlarda bulunmuştur.¹¹⁵

Jain kaynaklarına göre Abhinandana insanlara bedenlerinin aç ve susuz derin sancılar çektiğini ancak yeme içmenin de bu derin sancılara fayda sağlayamayacağını ruhun elbet bir gün başka bir forma geçeceği gerçeğini anlatmıştır. Benzer şekilde dokunma, işitme görme gibi duyular aracılığıyla elde edilen zevklerin anlık olduğunu yine Abhinandana insanlara hatırlatmış ve bu yönüyle insanlar ona minnettar olmuşlardır.¹¹⁶ Abhinandana'nın sembolü maymundur.¹¹⁷

Beşinci Tirthankara: Sumatinatha

Beşinci tirthankara olan Sumatinatha'nın babasının adı Meghprab, annesinin ismi ise Mangla'ydı. Babası Ayodhya kralıydı. Sumatinatha Chaitra Sutra'nın on birinci gününde dünyaya gelmiştir.¹¹⁸ Ona ailesi tarafından “sağlam ve mantıklı zihin, bilginin vücut bulmuş hali” anlamında Sumatinatha ismi verilmiştir. Kaynaklarda iyi, sağlam, bilge ve akılcı bir zihne sahip olana “sumati” denildiği, Sumatinatha'nın da dışarıdan bir destek almadan kendi akıl ve mantığı ile maddenin gerçek doğasını açıkladığı, ayrıca da onun doğumuyla halkın zekasının ve muhakeme yeteneğinin kat kat arttığına inanıldığı için bu ismi aldığı vurgulanmaktadır.¹¹⁹

Sumatinatha'nın çocukluğundan beri çok hassas bir yapıya sahip olduğu, bir karıncanın bile sıkıntı yaşadığını gördüğünde ağladığı belirtilmektedir. Gelenek gereği Sumatinatha'da babasından krallığı alarak adaletle yönetmiştir. Daha sonra ise krallığı devrederek aydınlanmaya ulaşmak için ormana gitmiş, yirmi yıl boyunca ormandan ormana dolaşarak sessizlik orucu tutmuş ve meditasyon ile uğraştıktan sonra da kevala jnanaya ulaşmıştır.¹²⁰ Sembolünün kırmızı bir kaz veya kırmızı bir keklik olduğu belirtilmektedir.¹²¹

¹¹⁵ Joy, *Jain Religion*, 16.

¹¹⁶ Svami, *The Path to*, 43.

¹¹⁷ Stevenson, *The Heart*, 52.

¹¹⁸ Joy, *Jain Religion*, 16.

¹¹⁹ Svami, *The Path to*, 48.

¹²⁰ Joy, *Jain Religion*, 17.

¹²¹ Stevenson, *The Heart*, 52.

Altıncı Tirthankara: Padmaprabha

Altıncı tirthankara Padmaprabha Kartik ayının on üçüncü gününde doğmuştur. Annesinin adı Susima babasının ismi ise Dharan'dı. Padmaprabha çocukluğundan itibaren özel ve hoş bir kişidir.¹²² Nitekim kaynaklarda bedeninin içten tamamen saf ve sonsuz bilgi erdemleri ile donatıldığı, dıştan ise lekesiz ve son derece yakışıklı bir vücuda sahip olduğu belirtilmektedir. Padmaprabha için güneşin etkisiyle parlayan nilüfer çiçeği gibi yeryüzünde insanların arasında parlayarak ön plana çıktığına dair benzetmeler yapılmaktadır.¹²³ Nitekim Padmaprabha'nın sembolü lotus çiçeği olarak belirtilmektedir.¹²⁴

Diğer tirthankaralarda olduğu gibi altıncı tirthankara da geleneğe uygun olarak evlenmiş, krallığı devralmış ve krallığını mutluluk ve memnuniyetle yönetmiştir. Onun krallığında kimse fakir kalmamış ve halk belirli bir refah seviyesinin üzerinde hayatını devam ettirmiştir. Ancak bir gün Padmaprabha'nın çok sevdiği bir hayvan olan filin ölmesi onun derin üzüntüye sahip olmasına sebep olmuştur. Bu durum ne kadar normal gibi görünse de Padmaprabha doğumun ile birlikte ölümün de olduğunu ve doğum-ölüm döngüsünden kurtulmanın gerektiğini savunarak krallığını terk etmiştir. Daha sonra kendini meditasyona veren Padmaprabha kevala jnanaya ulaşmış ve farklı yerlerde dolaşarak maneviyat üzerine dersler vermiştir. Phalgu Krishna'nın dördüncü gününde ise en üst mertebeye ulaşmıştır.¹²⁵

Yedinci Tirthankara: Suparshwanatha

Yedinci tirthankara Varanasi hükümdarı Supratish'tin oğludur. Supratish'tin kraliçesinin ismi Prathvisena'dır. Suparshwanatha'nın doğumunda olağanüstü bir olayın olduğuna inanılmaktadır. Bu olay kaynaklarda kraliçe Prathvisena'nın yedinci tirthankarayı doğuracakken vücudunda hiçbir değişikliğin meydana gelmeden doğumun gerçekleştiği şeklinde belirtilmektedir. Bu sebepten ona Suparshwanatha

¹²² Joy, *Jain Religion*, 17.

¹²³ Svami, *The Path to*, 57.

¹²⁴ Stevenson, *The Heart*, 52.

¹²⁵ Joy, *Jain Religion*, 17.

isminin verildiğine inanılmaktadır. Suparshwanatha daha sonra gençliğinde evlilik yapmış ve dindar bir hayat yaşamıştır.¹²⁶

Bir gün ağaçtan dökülen yaprakları gördüğünde insan yaşamının da geçici olduğunu bir şekilde son bulacağını düşünmüş ve herşeyi geride bırakarak çileci bir hayat sürmeye başlamıştır. Omanlarda meditasyona başlayan Suparshwanatha meditasyonunun dokuzuncu yılında kevala jnanaya ulaşmıştır.¹²⁷ Sembolü svastika olarak bilinmektedir.¹²⁸

Sekizinci Tirthankara: Chandraprabha

Chandraprabha, kral Mahesana ve kraliçe Laxman'ın oğludur. Laxman'ın hamileyken bir gece çıkan ayın parıltısından çok etkilendiği sekizinci tirthankaranın da doğduktan sonra yüzünün ay gibi parlak olmasından dolayı ona Chandraprabha isminin verildiği belirtilmiştir.¹²⁹ Bu yüzden de sembolü aydır.¹³⁰ Nitekim Jainizm'de yükselen güneşin ışınlarının gecenin karanlığını dağıttığı gibi Chandraprabha'nın da cehaletin karanlığını dağıttığına inanılmaktadır.¹³¹

Sekizinci tirthankara da geleneği aynı şekilde yerine getirerek evlenmiş ve krallığı yönetmiştir. Bir gün aynaya bakarken ise yüzünün bir zamanlar bebek yüzü olduğunu şimdi ise farklı bir yüze sahip olduğunu ve geçici yaşamın son bulacağını düşünmüştür. O andan itibaren ise “Bugüne kadar hayatımı maddiyat ile geçirdim ama bundan sonra buna izin vermeyeceğim” diyerek ormana çekilmiş, meditasyona başlamış ve üç yıl süren yoğun meditasyonun ardından kevala jnanaya ulaşmıştır.¹³²

Jain kaynaklara göre Chandraprabha varlıkların en yücesi arasında ay gibi parıldayan ve düşünce berraklığı olan, karmik lekelerden arınmış olandır. Jainlerin

¹²⁶ Joy, *Jain Religion*, 17.

¹²⁷ Joy, *Jain Religion*, 17.

¹²⁸ Stevenson, *The Heart*, 53.

¹²⁹ Joy, *Jain Religion*, 17.

¹³⁰ Stevenson, *The Heart*, 53.

¹³¹ Svami, *The Path to*, 71.

¹³² Joy, *Jain Religion*, 19.

kendi zihinlerini yalan, cehalet ve kötü düşüncelerden arındırması için dua ettikleri bir tirthankaradır.¹³³

Dokuzuncu Tirthankara: Suvidhinatha

Kakandi Nagar'ın kralı Sugriva ve karısı çok erdemli bir kraliçe olan Jairama'ydı. Jairama dokuzuncu tirthankaranın gelişinden önce geleneksel dokuz tatlı rüyayı gördüğünü kralına söylediğinde Sugriva bir tirthankaranın babası olacağını anlamıştı. Bu nedenle de krallığında kutlamalar düzenlendi. Bunun sonucu olarak dokuzuncu tirthankara olan Suvidhinatha Margshrsha Krishna'nın beşinci gününde dünyaya gelmiştir.¹³⁴ Kaynaklara göre son derece şanslı olan, en iyi planlayıcı ve uygulayıcı olan kişiye suvidhi denilmektedir.¹³⁵ Bu sebepten de dokuzuncu tirthankara bu ismi almıştır.

Suvidhinatha'nın da geleneğe uygun yetiştiği ve sonunda bir gün ormanda dolaşırken çok yüksek bir ses ile birlikte meteor gördüğü ama daha sonra da bunun hızla kaybolduğunu görünce bunu kendisine bir işaret olarak kabul ettiği belirtilmiştir. Ardından münzevi olarak kendini ormanda meditasyona vermiştir. Dört yıl boyunca sürekli sessiz meditasyon yaptıktan sonra kevala jnanaya ulaşmış ve tirthankara olmuştur.¹³⁶ Suvidhinatha sembolü için ise tartışmalar mevcuttur. Shvetambaralara göre sembolünün timsah olduğu söylenirken, Digambaralar tarafından ise yengeç olduğu iddia edilmiştir.¹³⁷

Suvidhinatha'nın maddenin doğasını çözdüğü, halkına vaazlar vererek insanlara maneviyat yüklediği belirtilmektedir.¹³⁸ Dokuzuncu tirthankara olan Suvidhinatha, Bhagwan Pushpadanta ismiyle de bilinmektedir.¹³⁹

Onuncu Tirthankara: Shitalanatha

Shitalanatha, Bhadrapur Kralı Dradhrath ve Kraliçesi Sunanda'nın çocuğu olarak

¹³³ Svami, *The Path to*, 74.

¹³⁴ Joy, *Jain Religion*, 19.

¹³⁵ Svami, *The Path to*, 76.

¹³⁶ Joy, *Jain Religion*, 20.

¹³⁷ Stevenson, *The Heart*, 53.

¹³⁸ Svami, *The Path to*, 82.

¹³⁹ Joy, *Jain Religion*, 20.

Margh Krishna ayının on ikinci gününde dünyaya gelmiştir.¹⁴⁰ Kaynaklarda Shitalanatha'nın ismine ithafen onun kusursuz sözlerinin, huzurlu sessizliğinin soğuk Ganj suyundan daha serin olduğu vurgusu yapılmıştır.¹⁴¹

Hayatının gelenek ile gerçekleşen kısmını tamamlayan Shitalanatha bir gün çalışmak için dışarıya çıkmıştır. O sırada orman sisle kaplıdır ancak güneşin doğmasıyla sis dağılınca kraliyetinin ve mevcut huzurununda bir gün bu sis gibi yok olacağını düşünerek kendini meditasyona adanmıştır. Üç yıl boyunca derin meditasyon ile uğraşan onuncu tirthankara sonunda kevala jnanaya ulaşmıştır.¹⁴² Sembolü Shvetambaralara göre svastika, Digambaralara göre ise incir ağacıdır.¹⁴³

Shitalanatha insanın kendini koruma ve bedensel zevklere duyduğu özleminden dolayı ticaret, tarım ya da farklı mesleklerde çabalamanın bir fayda vermeyeceğini ancak kişinin doğru algı, doğru davranış ve doğru bilgi ile ilerleyebileceği belirtilmiştir.¹⁴⁴

On Birinci Tirthankara: Shreyansanatha

On birinci tirthankaranın babasının ismi Vişnu, annesinin ismi ise Nanda idi. Nanda geleneksel şekilde on altı tatlı rüyayı gördükten sonra Phalgun ayında on birinci tirthankarayı dünyaya getirmiştir. Onun doğumuyla birlikte dünyada kederin, hastalığın, yasin ortadan kalktığı savunulmaktadır.¹⁴⁵ Nitekim kaynaklarda Shreyansanatha'nın bilgiyi bulanıklaştıran ve ruhun mutluluk niteliğini kirleten yıkıcı karmaların tamamından akıl yürütme ile çıktığı da belirtilmektedir.¹⁴⁶ Kaynaklarda “iyiliğin efendisi” olarak nitelenmektedir. Sembolü gergedandır.¹⁴⁷

Geleneksel olarak evlilik yapan ve krallığı yöneten on birinci tirthankara bir gün bahar mevsiminin bittiği zamanda mevsimlerin geçici olduğunu, iklimlerin değiştiğini, yaşamın da böyle olduğunu düşünerek sadece yok olmayan ruhumuzdur o zaman neden bedenimizin isteklerinin peşinde koşuyoruz düşüncesi ile bedenini feda ederek

¹⁴⁰ Joy, *Jain Religion*, 20.

¹⁴¹ Svami, *The Path to*, 86.

¹⁴² Joy, *Jain Religion*, 20.

¹⁴³ Stevenson, *The Heart*, 53.

¹⁴⁴ Svami, *The Path to*, 88.

¹⁴⁵ Joy, *Jain Religion*, 21.

¹⁴⁶ Svami, *The Path to*, 92.

¹⁴⁷ Stevenson, *The Heart*, 54.

meditasyona başlamıştır. İki yıl boyunca farklı yerlerde meditasyon ile uğraşmış ve sonunda kevala jnanaya ulaşmıştır. O andan itibaren ise farklı yerleri gezerek insanlara vaazlarda bulunmuştur.¹⁴⁸

On İkinci Tirthankara: Vasupoojya

On ikinci tirthankaranın babasının ismi Vasupujya annesinin ismi ise Jayavati'ydi. Jayavati on altı tatlı rüyayı gördükten sonra kral evinde bir tirthankaranın doğacağını anlamıştı. On ikinci tirthankara doğumundan sonra Vasupoojya ismini almıştır.¹⁴⁹

Vasupoojya geleneğe aykırı olarak evliliği ve krallığı yönetmeyi kabul etmemiş ve hayatının her anını sade bir yaşam ile geçirmeye dikkat etmiştir. Sonrasında ise çileciliğe başlamış ve yoğun bir meditasyon uyguladığı için bir yıl içerisinde kevala jnanaya ulaşmıştır.¹⁵⁰ Sembolü mandadır.¹⁵¹

Kaynaklarda Vasupoojya'nın her türlü bağılıktan arındığı, sevgi ve nefret duygusundan yoksun olduğu, onun hiç birşeyden etkilenmediği belirtilmiştir.¹⁵² Vasupoojya ülke ülke dolaşarak maneviyat üzerine dersler vermiş ve birçok takipçisi olmuştur. Sonunda ise Champanagri'de hayatı son bulmuştur. Champanagri Vasupoojya'nın doğumunun, ölümünün, hayatının geçtiği bir yer olduğu için kutsal kabul edilmektedir.¹⁵³

On Üçüncü Tirthankara: Vimalanatha

Vimalanatha'nın babasının ismi Kritverma, annesinin ismi ise Jayshyama'dır. Rivayete göre Vimalanatha'nın vücudu altın gibi parlamaktadır. Bacaklarında yaban domuzu işareti vardır. O doğduğunda ağaçların tatlı meyvelerle dolduğu söylenmektedir.¹⁵⁴ Vimalanatha'nın bir gün krallığının bahçesinde doğanın tadını çıkarırken önce karın yağmaya başlaması ardından da güneşin çıkıp karın tamamen kaybolması ne kadar normal gibi gözüксе de bu onun için bir işarettir. Çünkü o kar gibi

¹⁴⁸ Joy, *Jain Religion*, 22.

¹⁴⁹ Joy, *Jain Religion*, 22.

¹⁵⁰ Joy, *Jain Religion*, 22.

¹⁵¹ Stevenson, *The Heart*, 54.

¹⁵² Svami, *The Path to*, 103.

¹⁵³ Joy, *Jain Religion*, 23.

¹⁵⁴ Joy, *Jain Religion*, 23.

insan bedeninin de yok olacağını düşünmektedir. Bu sebepten meditasyona başlamış ve üç yıl sonra kevala jnanaya ulaşmıştır. Hayatının geri kalanını ise insanlara iyilik yapmak ve vaaz vermekle geçirmiştir.¹⁵⁵ Ayrıca onun maddenin tüm farklı yönlerini bilerek maddenin gerçek doğasını tasvir ettiğine, tüm karmalardan arındığına inanılmaktadır. Kaynaklarda demirin aslında değersiz olduğu ancak paraya çevrildiğinde kıymetlendiği vurgulanarak Vimalanatha'nın da anlamsız sözleri bile bilgiye çeviren bir yapısı olduğu aktarılmaktadır.¹⁵⁶ On üçüncü tirthankaranın sembolü yaban domuzudur.¹⁵⁷

On Dördüncü Tirthankara: Anantanatha

O dönemde Ayodhya, kral Singhsen ve kraliçe Jayshyama tarafından yönetiliyordu. Kraliçe gelenek olan tatlı rüyaları gördüğünde onun bir tirthankara doğumunu yapacağı anlaşılmıştı. Bunun üzerine tüm krallıkta mutluluk yayıldı. Krşhna'nın on ikinci gününde ise on dördüncü tirthankara dünyaya geldi. Babası ona Ananta ismini verdi. Onunla birlikte krallık halkı mutluluk ve huzur içinde yaşamaya başladı.¹⁵⁸ Jainler tarafından onun tutku ve şehvet duygusunu yendiği, saplantılı kötülüklerden kurtulduğu, gerçeğin bilgisini bu şekilde bulduğu ve bu yönüyle de inanılması gereken biri olduğu belirtilmektedir.¹⁵⁹ Anantanatha'nın sembolü ayı veya şahin olarak bilinmektedir.¹⁶⁰

Anantanatha'da geleneğe uygun olarak yetiştikten sonra bir gün meteorun düşmesini görünce hayatın geçiciliğini anlamış ve her şeyi geride bırakarak meditasyona başlamıştır. İki yılın sonunda ise kevala jnanaya ulaşmış, o andan itibaren ise hayatının geri kalanını insanlara vaaz vermekle geçirmiştir.¹⁶¹ Kaynaklarda onun doğru davranış, doğru bilgi ve doğru algı ile kalpteki kötülükleri yendiği ve mutlak bilgiye ulaştığı belirtilmektedir.¹⁶²

On Beşinci Tirthankara: Dharmanatha

Ratanpur'un kralının adı Bhanu kraliçesinin ismi ise Suprabha'ydı. On beşinci

¹⁵⁵ Joy, *Jain Religion*, 23.

¹⁵⁶ Svami, *The Path to*, 109-116.

¹⁵⁷ Stevenson, *The Heart*, 54.

¹⁵⁸ Joy, *Jain Religion*, 23.

¹⁵⁹ Svami, *The Path to*, 118.

¹⁶⁰ Stevenson, *The Heart*, 55.

¹⁶¹ Joy, *Jain Religion*, 24.

¹⁶² Svami, *The Path to*, 119.

tirthankara onların evinde doğmuştur. Kraliçe Suprabha'nın ailesi oldukça dindandır. Bu yüzden de Dharmanatha doğduğunda krallıkta bağış, oruç gibi ritüeller eksiksiz bir şekilde yapılmaktadır. Ona da Dharma ismi verilmiştir¹⁶³ ki Dharma “doğruluk yurdu” anlamında kullanılan bir isimdir.¹⁶⁴ Ayrıca Dharma adil ve dindar olmanın mükemmel bir sembolüdür. Onun krallığı boyunca da halk dindar bir şekilde yaşamıştır. Jainler onun doğruluğun kendisi olduğunu savunmuşlardır.¹⁶⁵

Nitekim o da gördüğü bir meteor sonucu dünyanın kraliyet konforu için değil insanların refahı için olduğunu anlamış ve meditasyona başlayarak bir yıl sonrasında kevala jnanaya ulaşmıştır. O andan itibaren de toplumun her kesimine vaazlar vermiş ve yüzlerce müride sahip olmuştur. Daha sonra ise görevini tamamlamış bir şekilde insan yaşamından sonsuza kadar ayrılmıştır.¹⁶⁶ Kevala jnanaya ulaşmadan önce gördüğü meteor ile de alakalı olarak simgesi şimşek olarak bilinmektedir.¹⁶⁷

On Altıncı Tirthankara: Shantinatha

Tirthankara Shantinatha'nın babasının ismi kral Vishwasen, annesinin ismi ise Aera'dır.¹⁶⁸ Shantinatha'nın doğumu ile birlikte bazı olağanüstü olayların var olduğuna inanılmaktadır. Nitekim onun doğumuna yakın bir dönemde veba salgınının ortaya çıktığı ancak Shantinatha'nın doğumundan kısa bir süre önce annesinin hastalığa çare olduğu belirtilmektedir. “Barışın efendisi” olarak da anılan on altıncı tirthankaranın sembolü ise geyiktir.¹⁶⁹

Kaynaklara göre Shantinatha dışarıdan hiçbir müdahale olmaksızın şefkat ve mutluluğun sembolü haline gelmiştir. Krallığın tüm zevklerine sahiptir ancak bu zevklere kendini asla kaptırmamış¹⁷⁰ bir gün aynaya baktığında gençliğinin gittiğini görünce bunun kendisine bir işaret olduğunu düşünerek meditasyona başlamıştır. Nitekim on altı yıl boyunca farklı ormanlarda meditasyon ile uğraşan Shantinatha sonunda kevala jnanaya ulaşarak tirthankara olmuştur. Tirthankara olduktan sonra da insanların refahı

¹⁶³ Joy, *Jain Religion*, 24.

¹⁶⁴ Svami, *The Path to*, 125.

¹⁶⁵ Joy, *Jain Religion*, 24.

¹⁶⁶ Joy, *Jain Religion*, 24.

¹⁶⁷ Stevenson, *The Heart*, 55.

¹⁶⁸ Joy, *Jain Religion*, 25.

¹⁶⁹ Stevenson, *The Heart*, 55-56.

¹⁷⁰ Svami, *The Path to*, 133.

için uğraşmış ve farklı gruplara vaazlar vermiştir.¹⁷¹ Kaynaklarda onun tüm karmik düşüncelerin yok edicisi olduğuna, sonsuz bilgiye sahip olduğuna, özellikle sıkıntılı ve muhtaç olanlara karşı daha cömert olduğuna dair bilgiler yer almaktadır.¹⁷²

On Yedinci Tirthankara: Kunthunatha

Kunthunatha'nın sembolü keçidir.¹⁷³ Kunthunatha, Hastinapur'da Baishakh Shukla'nın pratipada gününde doğmuştur. Babası Suryasen, Hastinapur kralıydı.¹⁷⁴ Kunthunatha jain kaynaklarında merhameti ve iyiliği dünyadaki insanlara eşit şekilde gösteren tek kişi olarak nitelenmiştir. Diğer tirthankaralar gibi dünyevi yaşamın bağlılığından arınmaya çalışmış ve hastalıktan, yaşlılıktan, ölümden kurtuluş için aydınlanmaya ulaşmak istemiştir.¹⁷⁵ Nitekim Kunthunatha bir gün gezintiye çıktığında bir aziz gördü ve azize bakarak kendisinin dünya zevklerine ne kadar düşkün olduğunu fark edince krallığı devredip yoğun bir meditasyona başladı. Tirthankara olabilmek için on altı yıl gibi uzun bir süre meditasyonla uğraşıp dünyadan el etek çekti ve sonunda kevala jnanaya ulaştı. Daha sonra insanlara, hayvanlara, bitkilere vaazlar vererek kutsal bir yer inşa etti.¹⁷⁶

On Sekizinci Tirthankara: Aranatha

Jainizm'in on sekizinci tirthankarası olan Aranatha, Hastinapur'da kral Sudarshan ve kraliçe Mitrasen Devi'nin evinde dünyaya gelmiştir. Aranatha'nın bin sekiz iyi amel ile donatılmış olduğu; geçmiş, şimdiki ve gelecek zamanın bilgisine sahip olduğu belirtilmektedir. Ayrıca bacaklarındaki balık işaretinden dolayı kendisinin sembolü balık olmuştur.¹⁷⁷ Kaynaklarda onun erdemlerinin sonsuzluğundan ve kavranamaz olduğundan, onu övmenin sözler ile ifade edilemeyeceğinden, onun adını anmanın bile insanı kurtuluşa götüreceğinden bahsedilmektedir. Ayrıca gelenekleri yerine getirdikten sonra kevala jnanaya ulaşmak için çıkacağı yolculuk öncesinde krallığını bir ot yaprağı gibi tamamen kolayca attığına vurgu yapılmaktadır.¹⁷⁸ Nitekim

¹⁷¹ Joy, *Jain Religion*, 25.

¹⁷² Svami, *The Path to*, 136.

¹⁷³ Stevenson, *The Heart*, 56.

¹⁷⁴ Joy, *Jain Religion*, 25.

¹⁷⁵ Svami, *The Path to*, 138.

¹⁷⁶ Joy, *Jain Religion*, 26.

¹⁷⁷ Joy, *Jain Religion*, 26.

¹⁷⁸ Svami, *The Path to*, 146.

Aranatha dünyayı adalet ve doğrulukla yönetirken gökyüzündeki bulutların aniden kaybolduğunu görünce etkilenmiş ve yukarıda yaptığımız benzetmemiz gibi krallığını bırakarak meditasyon ile uğraşmaya başlamıştır. On altı yıl meditasyon ile aralıksız uğraşan Aranatha sonunda kevala jnanaya ulaşmıştır. Daha sonra da insanlara vaazlara başlamıştır.¹⁷⁹

On Dokuzuncu Tirthankara: Mallinatha

Mithla Nagari'nin(Nepal yakınlarındaki Janakpur) kralı Kumbh ve dindar kraliçesi Prajavati çok uzun bir süre ritüel ettikten, sadaka verdikten ve dini uygulamalar yaptıktan sonra Mahh Şukla Ekadashi gününde on dokuzuncu tirthankara Mallinatha'yı dünyaya getirmişlerdir. Mallinatha'nın daha küçük yaştan itibaren hiçbir şeye bağlılığının olmadığı belirtilmektedir. Nitekim genç yaşına ulaştığında babası onu evlendirmek için hazırlıklara başlamış krallığın her yerini çiçeklerle süsletmiş ancak Mallinatha evlenmek istemediğini kendisinin iyiliği ve günahları yok etmek için geldiğini babasına söylemiştir.¹⁸⁰ Nitekim kaynaklarda onun canlı ve cansız varlıklar hakkında yüce bilgiye her yönüyle ulaştığına insanlar tarafından dünyanın her yerinde saygıyla anıldığına vurgu yapılmıştır.¹⁸¹ Sembolü su testisi olarak bilinmektedir.¹⁸²

Yirminci Tirthankara: Munisuvrata

Yirminci tirthankaranın babası Bihar'daki Rajgarh kralı Sumitra, annesi ise Padmavati'dir. Munisuvrata Jesth Krishna'da doğmuş bir tirthankaradır. Doğum işaretlerinin kaplumbağa ve mavi lotus olduğu belirtilmektedir.¹⁸³

Geleneğe göre evlenip krallığı yönetmiş daha sonra ise kendisine bir fil hakkında bilgi verilince hafif durgunlaşarak bu filin önceki yaşamında egoist bir kral olduğunu, günahkar insanlara altın verip iyi olan insanlara ise kötü davrandığını söyledi ve sonrasında çileci yaşam tercih ederek meditasyonla uğraştı. On bir ay boyunca farklı ormanlarda meditasyon ile uğraşan Munisuvrata sonunda kevala jnanaya ulaşarak tirthankara oldu.¹⁸⁴ Kaynaklarda onun bilgelik için gerekli olan üstün özellikleri sadece

¹⁷⁹ Joy, *Jain Religion*, 27.

¹⁸⁰ Joy, *Jain Religion*, 27.

¹⁸¹ Svami, *The Path to*, 165.

¹⁸² Stevenson, *The Heart*, 57.

¹⁸³ Joy, *Jain Religion*, 28.

¹⁸⁴ Joy, *Jain Religion*, 28.

edinmekle kalmayıp bunları uygulamaya da geçirdiğine ve bu yönüyle ön plana çıktığına dair bilgiler yer almaktadır.¹⁸⁵

Yirmi Birinci Tirthankara: Naminatha

Mithila Nagar kralı çok iyi kalpli ve cesur bir kraldı. Kraliçesinin adı Vipradevi'ydi. Vipradevi gelenek üzere on altı tatlı rüyayı görünce onun bir tirthankara doğuracağı anlaşılmıştı. Böylece Ashad Krishna'nın onuncu gününde Naminatha dünyaya geldi.¹⁸⁶

Naminatha geleneğe uygun şekilde büyüyip evlenerek krallığın başına geçti. Krallık onun yönetiminde savaşımadan birçok yeri fethetti. Bu durum Jainizm de şiddetsizliğin gücünü gösteren bir delil olarak nitelenmiştir. Daha sonra hayatın amacının yeniden doğuş döngüsünden kurtulmak olduğunu anlayan Naminatha meditasyona başlayarak dokuz ayın sonunda kevala jnanaya ulaşmayı başarmıştır.¹⁸⁷ Sembolü mavi lotus çiçeğidir.¹⁸⁸

Yirmi İkinci Tirthankara: Neminatha

Yirmi ikinci tirthankara olan Neminatha'nın doğumu Baishak Sukla'nın on üçüncü gününde Sauryapur'da gerçekleşmiştir. Sauryapur, jainlerin en kutsal yerlerinden biridir ve Agra yakınlarındadır. Neminatha'nın babasının ismi Samudravijay, annesinin ismi ise Shiva Devi'ydi. Neminatha'nın çocukluğu sevgi ve ilgiyle geçmiştir. Gençlik yıllarına ulaştığında ise Sri Krishna'nın odasına giden Neminatha orada bulduğu bazı silahları kaldırarak ve gerçekleşmesi güç olan bir olay şeklinde vurgulanan deniz kabuğunu üfleyip ses çıkartarak gücünü gösterdi. Ancak onun maddiyat ya da güç ile ilgisi yoktu.¹⁸⁹

Geleneğe göre evlenmesi gereken Neminatha, kuzeni Sri Krishna'nın baskısıyla kral Ugrasena'nın kızı Rajimati ile nişanlandı. Düğün günü büyük bir maiyetle Ugrasena'nın sarayına giden Neminatha yolda gördüğü tavşan, horoz, tavuk, geyik benzeri hayvanların tutulduğunu görünce bunun sebebini sordu. O hayvanların damadı

¹⁸⁵ Svami, *The Path to*, 171.

¹⁸⁶ Joy, *Jain Religion*, 29.

¹⁸⁷ Joy, *Jain Religion*, 29.

¹⁸⁸ Stevenson, *The Heart*, 57.

¹⁸⁹ Joy, *Jain Religion*, 30.

ve maiyetini misafir etmek için kesileceklerini öğrenince evlenmekten vazgeçti. Daha sonra dünyadan elini eteğini çeken Neminatha şiddetsizliği savundu¹⁹⁰ ve elli altı gün süren meditasyon sürecinden sonra kevala jnanaya ulaşarak tirthankara oldu.¹⁹¹ İşareti deniz kabuğudur.¹⁹²

Ayrıca kaynaklarda Neminatha'nın ayak tabanlarının tertemiz olduğu, parmak uçlarının ay gibi parladığı, yeryüzünün büyük bir kısmına hakim olduğu ve insanlara vaazlarda bulunduğu gibi bilgiler yer almaktadır.¹⁹³

Yirmi Üçüncü Tirthankara: Parsvanatha

Yirmi üçüncü tirthankara Parsvanatha'nın doğumu günümüzden yaklaşık üç bin yıl öncesine dayanmaktadır. O, Poush Krishna Ekadashi gününde Varanasi'de doğmuştur. Babası Varanasi kralı Ashvasen, annesi ise Vama Devi'dir. Parsvanatha'nın bu doğumunun gerçekleşmesi için öncesinde dokuz doğum geçirdiğine inanılır. Nitekim ilk yaşamında bir Brahman, ikinci yaşamında fil, üçüncü yaşamında göklerin tanrısı, dördüncü yaşamında kral, beşinci yaşamında tanrı, altıncı yaşamında imparator, yedinci yaşamında ilahi bir varlık, sekizinci yaşamında kral, dokuzuncu yaşamında ise göklerin tanrısı olduğuna inanılmaktadır. Ayrıca bu dokuz yaşamında yaptığı doğru işlerin ve onuncu yaşamındaki meditasyonun tirthankara olmasını sağladığı belirtilmektedir.¹⁹⁴

Parsvanatha'nın hiç evlenmemiş olduğunu savunanların yanında evlilik yaptığını da savunanlar vardır ki bu durum Digambara ve Shvetambara mezheplerinin de temelini oluşturan etmenlerden biridir.¹⁹⁵

Parsvanatha'nın çocukluğu huzur içinde geçmiştir. Bir gün ormanda dolaşırken bir münzevinin ağacı yaktığını gören Parsvanatha, ağaca şiddet uygulanmaması gerektiğini onun da içinde bir canlı olduğunu söylemiş münzevinin bu duruma itirazı sonrasında ise ağacın dallarının içinden bir çift yılan çıkmıştır.¹⁹⁶ Ölmekte olan bu yılanlara Parsvanatha'nın Namokar mantrasını okuması üzerine erkek yılan tanrı

¹⁹⁰ Samsookha, *Lord Mahavira*, 48.

¹⁹¹ Joy, *Jain Religion*, 31.

¹⁹² Stevenson, *The Heart*, 58.

¹⁹³ Svami, *The Path to*, 190.

¹⁹⁴ Joy, *Jain Religion*, 31.

¹⁹⁵ Samsookha, *Lord Mahavira*, 48.

¹⁹⁶ Samsookha, *Lord Mahavira*, 48.

Dharnendra, eşi ise tanrıça olarak yeni yaşamlarına başlamıştır. Bu olay Parsvanatha'nın şiddetsizliğe ne kadar önem verdiğini ve işaretinin yılan olduğunu göstermektedir.¹⁹⁷

Bu olaydan sonra doğum ölüm döngüsünden kurtulmak isteyen Parsvanatha'nın derin meditasyonlara başvurduğu ifade edilmektedir. Yaklaşık dört ay süren meditasyon sürecinden sonra ise kevala jnanaya ulaşarak tirthankara olmuştur. Parsvanatha tirthankara olduktan sonra ise hayatının geri kalanını Jainizm'i yaymak için harcamıştır. Ayrıca Parsvanatha'nın şiddetsizlik ilkesi toplum üzerinde çok geniş bir yankı uyandırmış ve Jainizm'in de temelini oluşturmuştur.¹⁹⁸

Yirmi Dördüncü Tirthankara: Mahavira

Jainlere göre Vardhamana, MÖ 6. yüzyılda, günümüzde Patna olarak bilinen Bihar'ın 50 km kuzeyinde, Basarh olarak bilinen Vaisali şehrinin ise yakınında Kundapura'da doğmuştur.¹⁹⁹ Kendisine ailesi tarafından “başarılı” anlamına gelen Vardhamana ismi verilmiştir.²⁰⁰ Tanrılar ise onu, korku ve tehlike karşısında ayakta durmasından dolayı “Mahavira” (Büyük Kahraman) olarak isimlendirmişlerdir.²⁰¹ Mutlak ilme ulaştıktan sonra da jina yani fatih olarak isimlendirilmiştir ki ileride müritleri jainler, sistematize ettiği din ise jainizm olarak anılacaktır.²⁰² Kaynaklarda Mahavira'nın doğumu ile ilgili oldukça olağanüstü bilgilere rastlanmaktadır. Mahavira soylu bir kabile şefi olan Siddhartha ile Magadha'nın soylu ailelerinden birinin kızı olan Trisala'nın evliliğinden dünyaya gelmiştir. Efsaneye göre Trisala her Hint kadını gibi efendisine oğul vermek istiyordu. Rüyasında da gelenek üzere on dört alamet gördüğü ve bu alametlerden birinin aslan olduğu belirtilmektedir. Bu yüzden Mahavira'nın simgesi aslan olarak kabul edilmiştir. Shvetambara mezhebine göre Trisala'nın gördüğü on dört alamet şunlardır: Beyaz fil, beyaz boğa, aslan, Tanrıça Siri, çiçek çelengi, beyaz ay, parlak güneş, sancak, su dolu altın sürahi, lotus gölü, süt okyanusu, mücevherli bir araç, mücevher dolu vazo, ateş. Digambara mezhebine göre ise Trisala, sekizinci rüyada iki balık, dokuzuncu rüyada ise su dolu iki sürahi

¹⁹⁷ Svami, *The Path to*, 196.

¹⁹⁸ Joy, *Jain Religion*, 33.

¹⁹⁹ Caillat vd., *Jainism*, 5.

²⁰⁰ Eliade, *Dinsel İnançlar*, 2/97.

²⁰¹ Colette Caillat, “Mahavira”, *The Encyclopedia of Religion*, ed. Mircea Eliade (New York: Macmillan Publishers, 1987), 9/128.

²⁰² Eliade, *Dinsel İnançlar*, 2/97.

görmüştür. Bu semboller jainistler için oldukça önemlidir. ²⁰³ Yine efsaneye göre Mahavira bir Brahmanın karısı olan Devanda'nın karnındaydı ancak tanrılar embriyoyu Ksatriya kadını Trisala'nın rahmine taşıdı. Aynı şekilde Devanda da bir kurtarıcı doğuracağına dair rüyalar gördü. Birçok kurtarıcının doğumu gibi onun da doğduğu gece yeryüzü büyük bir ışıkla aydınlandı.²⁰⁴ Burada belirttiğimiz efsaneye göre Mahavira'nın Brahman sınıfından bir kadının rahmindeyken Kşatriya sınıfından bir kadının rahmine taşınmış olması oldukça dikkat çekicidir. Nitekim Mahavira, Kşatriya sınıfına uygun şekilde çeşitli sanat dalları ile uğraşmıştır. Yashoda isminde bir prenses ile evlenmiştir.²⁰⁵ Evliliğinden Anavadya isminde kızı dünyaya gelmiştir.²⁰⁶ Ama bunlar Mahavira'daki özgürleşme duygularına engel olmamıştır ve anne-babasının ölümünden sonra 30 yaşında ağabeyinin de izniyle²⁰⁷ servetini dağıtarak ülkesini terk etmiştir. Kış mevsiminin başında dindar bir dilenci hayatı yaşamaya başlamıştır. Üç ay sonra da kışın şiddetli olduğu bir zamanda giyinmekten vazgeçmiştir. İnzivada ise iki yıl boyunca meditasyon yapıp oruçlar tutmuş dudaklarına su bile sürmemiştir.²⁰⁸

Mahavira çileci bir hayat yaşamıştır. Saçları kazıtmak hoş karşılsa da asıl çileciliğin saçları yolmak olduğu düşüncesindedir. Az uyumaya gayret göstermiş ve dünya nimetlerine sırt çevirmiştir. Bu çileci hayatı yaklaşık olarak on üç yıl sürdürmüştür. Sonunda ise bir yaz akşamı Jrimbhakagrama'da çiftçiye ait arazide Rjupalika Nehri kenarında bir Sala ağacının altında yüce bilgiye ulaşmıştır. Mahavira üç bilgi derecesi ile dünyaya gelmiş dördüncü evreyi zühd ve çilecilikle tamamlamış ve beşinci yani son evre olan her şeyi bilme evresine artık ulaşmıştır. Bu aydınlanmadan sonra en yüce, eksiksiz bilgiye kevala jnanaya ulaşmıştır.²⁰⁹

Mahavira aydınlanmaya ulaştıktan sonra her biri 300 ila 500 kişilik farklı grupların liderleri olan on bir öğrencisi olmuş ve bu öğrencilerine anlatılarda

²⁰³ Stevenson, *The Heart*, 22-25.

²⁰⁴ Eliade, *Dinsel İnançlar*, 2/97.

²⁰⁵ Maharaj, *The Harmony*, 98.

²⁰⁶ Caillat vd., *Jainism*, 6.

²⁰⁷ Maharaj, *The Harmony*, 98.

²⁰⁸ Caillat vd., *Jainism*, 6.

²⁰⁹ Stevenson, *The Heart*, 38-39.

bulunmuştur. Bu on bir kişi ganadhara olarak isimlendirilmiştir. Bu öğrencilerden biri olan Gautama İndrahuti sorduğu sorularla öğretiyeye çok fazla şey kazandırsa da Mahavira'nın arkadaşı olan Sudharma öğretinin devamlılığını sağlamıştır. Nitekim Sudharma öğrencisi Janbusvamin tarafından kendisine yöneltilen bir soruya bunları Mahavira'dan duyduğunu belirterek “Her şeyi bilen son kişiler olduklarını” söylemiştir. Zaten jainler tarafından yapılan soy ağaçlarının başlarında da Sudharma yer almaktadır.²¹⁰ Bu bilgilerden yola çıkarak daha sonra bölünmeler, parçalanmalar meydana gelecek olsa da Mahavira'dan sonra öğretilerin Sudharma ile devam edeceğini söylemek yanlış olmayacaktır.²¹¹

Sonunda Mahavira'nın bugün Patna Bölgesi'nde Pavapuri olarak bilinen bir kasabada mevsim yağmurlarının tam bitmeye yakın olduğu bir zamanda MÖ 599 veya MÖ 527 yılında yaklaşık 42 yıl süren çilecilik ve keşişlik hayatı son bulmuş, 72 yaşında ölmüştür. Ancak Mahavira'nın ölümünde de aynı doğumunda olduğu gibi bazı efsaneler mevcuttur. Bunlardan birinde Mahavira'nın ölmeden önce ülkenin tüm yönetici ve halkına vaazlar verdiği bu vaazların altı gün sürdüğü yedinci gün de ise bir gölün kenarında kendisi için yapılmış bir saray olduğu burada tahtta oturarak vaaz vermeye başladığı, vaazı dinleyenlerin bir süre sonra uyuduğu uyandıklarında ise Mahavira'nın nirvanaya ulaşmış olduğunu gördükleri belirtilmiştir.²¹² Jainistlere göre Mahavira nirvanaya ulaştıktan sonra geride 14.000 erkek keşiş, 36.000 kadın keşiş, 159.000 erkek üye, 318.000 de kadın üye bırakmıştır.²¹³

Tüm bunlara ilave olarak Mahavira'nın aydınlanmaya ulaşması ve hayatı jain kutsal kitaplarında şu şekilde anlatılmıştır:

“Saygıdeğer münzevi Mahavira binlerce gözün bakışları altında, binlerce ağzın övgüsüyle, binlerce kalbin yüceltilmesiyle, binlerce dileğin nesnesi olarak; ihtişamı, güzelliği ve erdemleri nedeniyle arzulanarak, binlerce işaret parmağının gösterdiği, binlerce erkek ve kadının selam verdiği, binlerce saraydan oluşan bir sıra boyunca geçerken; tatlı ve hoş bir müzikle, büyük davulun çalınmasıyla, zafer çığlıklarının ve halkın hoş mırıltılarının birleşmesiyle karşılandı. Bütün ihtişamı, görkemi, ordusu, maiyetiyle, süsüyle, kargaşasıyla,

²¹⁰ Caillat vd., *Jainism*, 9.

²¹¹ Stevenson, *The Heart*, 43.

²¹² Stevenson, *The Heart*, 43.

²¹³ Wiley, *The A to Z*, 6.

kalabalığıyla, tebaasıyla, oyuncularıyla, ritimcileriyle ve haremiyle; çiçeklerle, kokulu elbiselerle, çelenklerle ve süslerle aynı anda trompetlerin eşliğinde Kundapura'dan geçerek Giatris Şandavanası denilen bir yere gitti ve Asoka ağacının yanına ilerledi. Orada Asoka ağacının altında tahtını durdurdu ve tahtından indi. Ardından da kendi elleriyle süslerini, çelenklerini ve bezemelerini çıkardı. Saçlarını beş avuç dolusu yoldu. Evi terk ederek evsizlik haline girdi.

Saygıdeğer münzevi Mahavira bir yıl bir ay boyunca giysi giydi; ondan sonra çıplak dolaştı ve sadakayı avucunun içinde kabul etti. İlahi güçlerden, insanlardan ve hayvanlardan kaynaklanan tüm hoş ya da hoş olmayan olayları sükunetle karşıladı, yaşadı ve katlandı. Yürüyüşünde, konuşmasında, dilenmesinde, herhangi bir şeyi kabul etmesinde, giysisini ve su kabını taşımasında, dışkısını, idrarını, tükürüğünü, mukusunu ve vücudunun kirliliğini gidermede, düşüncelerinde, sözlerinde, davranışlarında dikkatli oldu. Düşüncelerini, sözlerini, davranışlarını, duyularını ve iffetini korudu. Öfkesiz, gurursuz, hilesiz, açgözlü olmadan; sakin, huzurlu, dengeli, özgür, karmalardan arınmış, egoizmden uzak, mülkiyetsiz; tüm dünyevi bağlarını koparmış ve hiçbir dünyevilikle lekelenmemişti. Tıpkı suyun bakır bir kaba, göz damlasının sedefe yapışmaması gibi günahlar da onda yer bulamadı. Gökyüzü gibi desteğe ihtiyaç duymuyor, rüzgar gibi hiçbir engel tanımıyordu. Kalbi sonbahardaki su nehirleri gibi saftı. Hiçbir şey onu kirlilemezdi. O, her zaman efsanevi kuş Bharundal gibi uyanık, fil gibi cesur, boğa gibi güçlü, aslan gibi saldırılması zor, Mandara Dağı gibi istikrarlı ve sağlam, okyanus gibi derin, ay gibi yumuşak, güneş gibi parlak, mükemmel altın gibi saftı. Yeryüzü gibi her şeye sabırla katlandı; iyi tutuşturulmuş bir ateş gibi ihtişamıyla parladı.

Yüce bilgi, sezgi ve ahlakla; kusursuz yolculuklarda, yüce cesaretle, dürüstlikle, yumuşaklıkla, beceriyle, sabırla; tutkularından arınmış yüce bir özgürlükle, memnuniyetle, anlayışla, doğruluk ve iyi ahlakın meyvesi olan nihai kurtuluşa giden yüce yolda saygıdeğer kişi on iki yıl boyunca kendi üzerinde tefekkür etti. On üçüncü yılda ise yazın ikinci ayının dördüncü gecesinde Vaisakha ayının onuncu gününde gölge doğuya döndüğünde ve ilk uyanış sona erdiğinde Vigaya denilen Muhurta'da Rigupalika nehrinin kıyısında eski bir tapınağın yakınında Samaga adlı ev sahibinin tarlasında bir Sal ağacının altında, ay Uttaraphalguni (Saygıdeğer Olan) yıldız kümesiyle kavuşum halindeyken topukları birleşik halde çömelmiş, güneşin sıcağına maruz kalmış, iki buçuk gün su içmeden oruç tuttuktan sonra derin bir meditasyon halinde, sonsuz, yüce, engelsiz, eksiksiz ve tam olan kevala jnana adı verilen en yüksek bilgi ve sezgiye ulaştı. Saygıdeğer çileci Mahavira, jina ve arhat olduğunda her şeyi bilen ve tüm nesneleri kavrayan bir kevalindi. Dünyanın, tanrıların, insanların ve iblislerin tüm durumlarını biliyor ve görüyordu. Nereden geldiklerini, nereye gittiklerini, insan veya hayvan

olarak doğup doğmadıklarını, cehennem varlığı olup olmadıklarını, fikirlerini, zihinlerindeki düşünceleri, yiyeceklerini, yaptıklarını, arzularını, dünyadaki tüm canlı varlıkların açık ve gizli eylemlerini biliyordu. O yağmur mevsiminin dördüncü ayında yedinci on beş günlük dönemde Karttika ayının on beşinci gününün son gecesinde Papa Kasabası'nda Kral Hastipala'nın yerinde öldü, dünyayı terk etti. Doğum, yaşlılık ve ölüm bağlarını kopardı. Nihayetinde özgürleşen ve tüm acılardan kurtulan biri oldu.”²¹⁴

2.3) Ahimsa ve Jain Ritüelleriyle İlişkisi

Ahimsa, şiddetsizlik manasında kullanılan bir kavramdır. Jainizm dininin özünde ahimsa öğretisi yer almaktadır. Ahimsanın özünde ise hiçbir canlıya zarar vermemek vardır. Jainizm, ahimsa öğretisi ile diğer dinlerden oldukça ayrılmış şekilde ve oldukça farklı bir din olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü ahimsaya oldukça bağlıdır.²¹⁵

Jaina edebiyatı canlılara karşı zulmü kınayan mitler, masallar, atasözleri ve ahlaki öğütlerle doludur.²¹⁶ Jainizm'e göre bir canlıyı öldürmek günahların en büyüğüdür. Bir canlıya zarar vermek dünyadaki en kötü davranıştır. Ahimsaya uygun davranıp canlıları korumak ise en üstün ahlak olarak nitelendirilmiştir.²¹⁷ Bir jain güzellik için bile olsa hiçbir canlıya zarar vermemelidir. Jainizm'e göre “himsa” kavramı “şiddet” anlamına gelmektedir. Jainistlere göre en küçük bir böceğin bile hayatı kutsaldır. Çünkü onun hayatı da mükemmel ve yüksek statüde bulunan insan hayatı gibi ezeli ve ebedidir.²¹⁸

Jainizm'de bir hayvanın hamurdan yapılmış modelinin bile zarar görmesi hayvan öldürme niyeti içerebileceği şeklinde düşünüldüğünden canlı figürlerine bile zarar verilmesi hoş karşılanmamıştır.²¹⁹ Çünkü Jainizm'e göre şiddet sadece fiziksel olmaz. Aklımızdan geçirdiğimiz şiddet, şiddetin daha riskli bir halidir ve fiziksel şiddetten önce gelir.²²⁰

Tüm bunların ışığında jainistler canlılara zarar verebileceklerini düşündükleri

²¹⁴ Mark R. Woodward, *Sacred Texts of the World's Religions* (New Jersey: Pearson Education, 2004), 35-36.

²¹⁵ Caillat vd., *Jainism*, 77.

²¹⁶ Caillat vd., *Jainism*, 77.

²¹⁷ Stevenson, *The Heart*, 116.

²¹⁸ Caillat vd., *Jainism*, 77.

²¹⁹ Caillat vd., *Jainism*, 77.

²²⁰ Caillat vd., *Jainism*, 77.

hayvancılık ve tarım gibi faaliyetlere karşı mesafeli bir duruş sergilemişlerdir. Buna karşılık olarak ise ticaret ve eğitim gibi alanlarda da oldukça önemli başarılar elde etmişlerdir. Çünkü ticaret ve eğitim başkalarına zarar vermeden olabilecek bir geçim kaynağı olarak görülmüştür. Jainizm mensuplarının büyük bir kısmı vejeteryan olarak bilinmektedir. Ayrıca Mahatma Gandhi de ahimsanın en büyük savunucularından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.²²¹ Jainistler için bu kavram aynı zamanda adalet, barış, huzur, özgürlük için çalışmak yani hayatı her anlamıyla korumak demektir.²²²

Resim 2.1. Mahavira'nın Ahimsa Üzerine Vaazı²²³

Bunların dışında görseli verilen vaazda Mahavira bir müridinin “Günlük hayatımızda hava alırken, su içerken, yemek yerken şiddetsizlikten tam anlamıyla kaçınmamız nasıl mümkün olacak” sorusuna çok sevinmiş ve şiddetsizliğin de ikiye ayrıldığını bunlardan birinin kasıtlı diğerkinin ise kasıtsız olduğunu belirterek özellikle kasıtlı olarak yapılan şiddetten kaçınılması gerektiğini belirtmiştir.²²⁴

Bu bilgiler doğrultusunda baktığımızda Jainizm için ahimsa öğretisi oldukça

²²¹ Caillat vd., *Jainism*, 77.

²²² Ahmet Hikmet Eroğlu, *Kavram Atlası: Dinler Tarihi II* (Ankara: Gazi Kitabevi, 2020), 182.

²²³ Acharya Chandanaji - Vastupal Parikh, *Walk with Me – The Story of Mahavir: A Remarkable Revolutionary* (Toronto: Peace Publications, 2009), 93.

²²⁴ Chandanaji - Parikh, *Walk with Me*, 93.

önem arz etmektedir. Şiddetsizliği bir ritüel gibi görmektedirler. Nitekim yukarıda bahsi geçen ahimsa öğretisine karşı ne kadar ciddi olunduğu ortadadır. Jainistler yolda yürürken, su içerken, yemek yerken bile küçük canlılara zarar vermemek için son derece dikkatlidirler. Çünkü dinlerinin kendilerinden isteği budur ve onlarda ritüel yapıyormuş gibi bu uygulamaları katı şekilde yerine getirirler. Yani ahimsa öğretisi Jainizm'in en önemli öğretisi olarak karşımıza çıkmakla birlikte aslında şiddeti günah, şiddetsizliği ise ahlaki kural olarak görmeleri bakımından da dinlerinin emir yasaklarına uygun yaşıyorlar desek doğru olur düşüncesindeyiz.

2.4) Karma İnancı

Jainizm'de karma inancının ve bu inancın özelliklerini tam olarak kavrayabilmek için öncelikle jain ontolojisine göz atmamız gerekmektedir. Jainizm'e göre varoluş en baştan beri var olan ve asla da yok olmayacak kriterdeki beş ana dayanaktan oluşur. Olup biten her şey temel unsurların kendi yasalarına göre farklı durumlarla ilişkiye girmeleri neticesinde ortaya çıkmaktadır. Bu merhalede tanrıya gerek duyulmaz.²²⁵ Varlık alemini oluşturan beş unsuru şu şekilde özetleyebiliriz:

- a) Akasa (Mekan): Akasa çekirdeklerinden meydana gelen büyük yapılardır. Varoluşun tamamını sarmıştır. Evrende öteki varlıkların oluşu da ona göre şekil almaktadır.
- b) Dharma (Hareket): Evrendeki eşyanın faaliyet göstermesine yardımcı olan sonu olmayan ögeciklerden oluşan unsurdur.
- c) Adharma (Sukunet): Aktif durumda olan varlıkların durması için gerekli olan ögedir.
- d) Pudgala (Madde): Nicel anlamda sonu olmayan cisim atomlarına anu ismi verilir. Anular dışarıdan bir karışma olmadan kendi yasalarına göre farklı cisimlerle bir araya gelerek toprak, su, ateş ve hava halini alabilmektedir. Madde genel olarak iki kısma ayrılır:

1) Kaba Madde: Fenomenler dünyasındaki açıktan gözlemlenebilen nesnelerin temel maddesidir.

²²⁵ Ali İhsan Yitik, *Hint Kökenli Dinlerde Karma İnancının Tenasüh İnancıyla İlişkisi* (İstanbul: Ruh ve Madde Yayınları, 1996), 153-157.

2) Şeffaf Madde: Siddha Loka ve Urdha Loka'daki²²⁶ nesneleri meydana getiren ve biz canlıların var olan duyu organlarımız ile kavrayamayacağımız şeffaf durumdaki maddedir.

e) Jiva(Ruh): Evreni oluşturan beş temel ögeden biridir. Ancak bilinçli olması ve aklını kullanabilmesi yönüyle diğer dördünden oldukça farklıdır ve ayrılmıştır. Jiva büzülme, genişleme, süzülme gibi farklı farklı yönleriyle ön plana çıkmaktadır.

Jainizm'e göre karma eylemlerin neticesinde ortaya çıkan bir nedene değil; jivanın faaliyetleri neticesinde onun çekiciliğine sürüklenerek, jivaya etki eden onun asıl niteliklerini kötüleştiren, duyarımız ile kavranamayan şeffaf maddelerin tamamı olarak tanımlanmaktadır. Farklı bir tanımla karma jivanın faaliyetleri ve çekiciliği neticesinde ona etki ederek asıl niteliklerinin bütünü ya da bir kısmını kapatan en baştan beri var olan maddi bir cevherdir. Söylenildiği gibi eylemin faaliyet göstermesiyle beliren bir nesne değildir.²²⁷ Ayrıca jain kutsal kitaplarında bu konuyla alakalı "Öz kontrol ve çilecilikle karmalarını yok eden, amacı tüm acılardan kurtulmak olan büyük bilgeler, (mükemmelliğe) doğru ilerlerler." ifadeleri yer almaktadır.²²⁸

Daha önce belirtildiği üzere Jainizm'de bir yaratıcı inancı yoktur. Jainizm'e göre tüm özgürleşmiş ruhlar tanrıdır. Ancak tirthankaralar kurtuluş yolunu gösterdikleri, karmadan tamamen kurtuldukları için tanrı olarak kabul edilirler. Bu yüzden onlara dua edilip saygı duyulmaktadır. Tirthankaralar hiçbir şeyin yoktan var edilemeyeceğini söylerler. Dünyadaki her ürünün bir yaratım değil dönüşüm olduğuna inanırlar.

Jainizm insanın refahı ve mutluluğu ile ilgilenen bir dindir. Jainistlere göre tüm canlı varlıklar bedenleşmiş ruhlardır. Her ruh bağımsız bir varlıktır ve karmanın esaretinin bir sonucu olarak doğum ve ölüm döngülerinden geçmektedir.

²²⁶ Jainizm'e göre evrenin çeşitli bölümleri vardır. Loka evren ya da evrenin herhangi bir bölümü anlamına gelmektedir. Siddha Loka da mutluluğa ulaşmış kişilerin bulunduğu yer anlamındayken Urdha Loka hiyerarşi de daha üstte yer almaktadır. (britannica, "loka" (Erişim 10 Mayıs 2026).)

²²⁷ Yitik, *Hint Kökenli*, 153-157.

²²⁸ Sacred Texts, "Jai" (Erişim 4 Nisan 2026).

Jainizm'e göre insanın yaşadığı rahat ve rahatsız eden durumların sebebi daha önceki yaşamda yaptıklarıdır. Yani ne ekersen onu biçersin ilkesini benimsemişlerdir. Ancak biçeceğimiz zamanın hep aynı yaşamda olmayabileceği vurgulanmıştır.²²⁹ Jainizm karmadan çıkılabildiğinde kurtuluşun olduğunu savunur. Karmadan çıkmanın da aslında bir tür ritüel ile olması gerektiği vurgulanmıştır. Bu noktada jain yazıtları çileciliğe ve oruca oldukça önem vermişlerdir. Bunun dışında karmik maddenin jivaya akışını durdurmanın belirli bir süre yemek yememek, gerekenden daha az yemek, belirli yerlerde kalıp çok az yer kaplamak, alçak gönüllük gibi sebeplere bağlı olduğu belirtilmiştir.²³⁰ Bu ritüellerle karmik maddenin jivaya akışının duracağına ve kurtuluşun gerçekleşeceğine inanmışlardır.

Karma sekiz ana kategoriye ayrılmaktadır. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

Jnanavaraniya (Bilgiyi Gizleyen) Karma: Adından da anlaşılacağı gibi bilginin gizlediği karma ruhun bilgisinin tüm potansiyelini gizler. Karmayı gizleyen daha az bilgiye sahip olanlar daha zekidir ve daha kolay öğrenirler. Karmayı gizleyen daha fazla bilgiye sahip olanlar ise bilgiyi muhafaza etmede ve öğrenmede sorun yaşarlar. Vitaraga durumuna ulaştıktan sonra kişi 48 dakika içinde tüm Jnanavaraniya karmasını yok eder ve sonsuz bilgi durumu olan kevala jnanaya ulaşır.

Darshanavaraniya (Algıyı Bulandıran) Karma: Bu karma, ruhun algılama veya görme yetisini kapsar. Bilgi ve görme arasında çok fazla fark yoktur. İlgili nesneyi genel bir biçimde kavrayan ilk biliş 'görüş' (Darshan) adı verilir. Bu bir insanın bir nesneyi uzaktan gördüğünde sahip olduğu biliş benzer. Görmeden hemen sonra ortaya çıkan ve nesneyi belirli bir biçimde kavrayan biliş bilgi denir. Algı, doğru anlamı ve bilişi algılamak anlamına gelir. Algının kararttığı karma gözler, kulaklar, burun, dil ve deri yoluyla doğru algılama gücümüzü o kadar azaltır ki iyi göremeyebilir, iyi duyamayabilir, iyi koklayamayabiliriz vb. Algının kararttığı karma, bu nedenle gördüğümüz, duyduğumuz, kokladığımız, hissettiğimiz, tattığımız ve okuduğumuz şeylerin gerçek anlamını ve bunları birbirleriyle nasıl ilişkilendirdiğimizi

²²⁹ Jaina Education Committee, *Compendium Of Jainism* (Carson: Jain Education International, 2021), 62.

²³⁰ Committee, *Compendium*, 64.

azaltır. Vitaraga durumuna ulaştıktan sonra kişi 48 dakika içinde tüm Darshanavaraniya karmasını yok eder ve sonsuz bir algı durumu olan kevala darshana ulaşır.

Antaraya (Engelleyici) Karma: Bu karma, ruhun hayırseverlik ve irade gibi doğal niteliklerini ve enerjisini engeller. Ayrıca kişiyi iyilik yapmaktan da alıkoyar. Bu karma, ruhun çeşitli hedeflere ulaşma çabalarına engel olur. Zenginliğe ve bağış yapma fırsatına sahip olmasına rağmen kişi bunu başaramayabilir. Kişi akıllıca çeşitli girişimlerde bulunsa da bu karma nedeniyle işinde veya başka bir girişiminde başarılı olamaz. Kişinin elinde dünyevi zevkler olsa bile sağlıksızlığı nedeniyle bunlardan yararlanamaz. Ayrıca kişi sağlıklı bir bedene ve dini faaliyetleri yerine getirme arzusuna sahip olsa bile bazı engellerle karşılaşabilir ve bunları gerçekleştiremez. Vitaraga durumuna ulaştıktan sonra kişi 48 dakika içinde tüm Antaraya karmasını yok eder ve sonsuz güç ve enerji durumu olan anant viryaya ulaşır.

Mohaniya (Aldatıcı) Karma: Aldatıcı karma, ruhta kendi gerçek doğasıyla ilgili sanrılar yaratır. Ruh kendini dışsal maddeler ve ilişkilerle özdeşleştirir. Bu karma bağlanma, nefret ve bunun sonucunda ortaya çıkan öfke, ego, aldatma ve açgözlülük gibi tutkuları doğurur. Sonuç olarak aldatılmış ruh ayırt etme yeteneğini kaybeder ve iyiyi kötünden ayırt edemez. Ayrıca din ve manevi öğretmenler hakkında şüpheler yaratır ve jinaya olan inancı yok eder.

Vedaniya (Aitlik Hissi) Karması: Ruhun mutluluk dolu doğasını gizler ve sonuç olarak duyu organlarımız ve zihnimiz aracılığıyla sürekli değişen mutluluk ve mutsuzluk deneyimleri yaşarız. Dolayısıyla Vedaniya karması hastalık, ölümcül hastalık, açlık, yorgunluk, kaza veya sağlıklı bir yaşam ve pozitif fiziksel (bedensel ve duygusal) yetenek gibi olumlu veya olumsuz bir ortam veya durumun yaratılmasından sorumludur. Bu şekilde çevresel acı (Ashata) veya haz (Shata) hissini yaratır. Bu his yalnızca fiziksel düzeyde kanalize edilir.

Nam Karma (Beden Belirleyici) Karma: Bu karma bağı ruhun işgal edeceği fiziği veya bedeni belirler. İki ana kategori ve yüz üçe kadar alt kategoriye sahiptir. Bu karma ruh için dört ana türden birini duyu sayısını, beden yapısını, kemik yapısını,

boyu, ten rengini, sesini, yürüyüşünü, cilt tipini, popülerliğini vb. belirler. Birinin tirthankara olması da bu karma tarafından belirlenir.

Gotra (Statü Belirleyici) Karma: Statü belirleyici karma kişinin saygın, kültürlü ve dini inançlara sahip bir aileye mi yoksa düşük ahlaki ve sosyal statüye sahip bir aileye mi sahip olacağını belirler. Bu karma yalnızca doğum ortamının sıradan yönleriyle değil aynı zamanda bu ortamın manevi yaşamın sürdürülmesine daha mı elverişli yoksa daha mı az elverişli olduğuyla da ilgilidir.

Ayushya (Yaşam Süresi Belirleyici) Karma: Bu karma yaşam süremizi belirler. Ayushya karmasının dışında yedi karmanın geri kalanını sürekli olarak biriktiririz. Bir sonraki yaşam süresi her yaşamda yalnızca bir kez belirlenir. Bir sonraki yaşam süresi mevcut yaşamımızın üçte ikisi geçtiğinde ve tam da o anda konuşmamız, bedenimiz ve özellikle zihnimizle ne tür faaliyetlerde bulunduğumuza göre belirlenir. O anda iyi işler yaparsak bir sonraki hayatımız daha iyi olur. Hayatımızda bu anın ne zaman geleceğini kimse tam olarak bilmediği için sürekli iyi işler yapmalıyız. Bir sonraki ömrümüz mevcut hayatımızın ilk üçte ikisinde belirlenmediyse kalan ömrümüzün üçte ikisinde belirlenir. Hâlâ belirlenmediyse kalan ömrümüzün üçte ikisinde ve bu böyle devam eder veya ölüm anında belirlenir. Ömür, doğal afetler veya kazalar nedeniyle kısalabilir ancak asla uzatılamaz. Ruh, mevcut hayatta özgürleşecekse yaşı belirleyen karma edinilmeyecektir.²³¹

2.5) Tenasüh İnancı

Hinduizm ve Budizm dininde görüldüğü gibi Jainizm’de de tenasüh inancı görülmektedir. Jainizm’in tenasüh anlayışına bakacak olursak hayatın son bulması ile ruh insanın vücudundan ayrılır. Ancak bedenden ayrılan ruh eğer sonsuz kurtuluş aşamasına geçemiyorsa karmik birikimine göre dünyadaki bedenleşmesi devam edecektir. Yani ruh samsara çarkından çıkamadıkça devamlı olarak yeniden doğmaya mecburdur. Bu yeniden doğma ise dört bölümden birinden olacaktır. Bu dört varoluş bölümü ise aşağıdan yukarıya Adhiloka, Tiryanca, insanlar alemi ve tanrılar alemi

²³¹ Committee, *Compendium*, 69-72.

olarak sıralanabilir. Bunun dışında ise karmik birikimden çıkabilen ruhlar artık kazanmış ruhlardır ve doğum ölüm onlar için tamamen ortadan kalkmıştır.²³²

Jainizmde tenasüh ruh göçü anlamına gelmektedir. Belirtildiği üzere ruhun bu göçünü son yaşadığı hayata göre gerçekleştireceğine inanılır. Bu sebepten bir jainistin amacı dinlerinin emirlerine her daim uygun yaşamak, ritüellerini yapmak, oruçlarını tutmak, hatta ölüm orucu ile hayatlarını sonlandırmaktır. Bunların dışında Jainistler bildiğimiz üzere zahid ve çileci bir yaşamı tavsiye etmişlerdir ki bunları yaparak karmadan çıkabileceklerini ve ruhlarını daha üst kategorilere göç ettirebileceklerini düşünmüşlerdir.

Jain düşüncesine göre bir ruhun her varoluş aşamasındaki faaliyeti bu aşamada geçireceği zaman burada olacaklar önceden belirlenmiştir. Yaşamın son bulması ile vücudu terk eden ruhun tekrar bedenleşmesi anlık bir durumdur. Yani ruh ölüm durumu bedenine başına gelir gelmez anında kendi için tayin edilen bedene geçmektedir. Farklı bir tanımdan bahsedecek olursak ünlü caynolog Hermann Jacobi ruhun hareketi için okyanustaki bir su kabağı benzetmesi yapmaktadır. Söz konusu madde içi boş olunca su yüzeyinde kalıyorken içine ağırlık koyulunca battığını vurgulamış ve buradaki ağırlığı karmik birikime benzetmiştir.²³³

2.6) Üç Mücevher(Triratna)

Bir önceki konuda da belirtildiği üzere Jainizm de nihai amaç karmik birikimden çıkıp kurtuluşa ermektir. Bunun için de evrensel olarak bildiğimiz uygulamalardan olan kişinin tövbe etmesi, kefareti ödemesi ve en önemlisi kendi dininin ritüellerini yerine getirmesi gibi durumlardan bahsedebiliriz ki bu durumların kişiyi kurtuluşa ulaştıracağına inanılır. Ancak Jainizm’de bir jain sadece ritüel ya da tövbe yaparak değil doğru iman, doğru bilgi, doğru davranıştan oluşan üç durum ile de kurtuluşa ulaşabilir. Nitekim bu üç hal Jainizm’deki kurtuluş için o kadar önemli bir yere sahiptir ki eşsiz bir mücevhere benzetilmiş ve üç mücevher olarak anılmıştır.²³⁴ Jain kutsal metnindeki “(Doğru) iman olmadan (doğru) bilgi olmaz, (doğru)

²³² Yitik, *Hint Kökenli*, 170-171.

²³³ Yitik, *Hint Kökenli*, 171-172.

²³⁴ Yitik, *Doğu Dinleri*, 149.

bilgi olmadan erdemli davranış olmaz. Erdemler olmadan kurtuluş olmaz. Kurtuluş olmadan mükemmellik olmaz.” ifadesi bu konunun Jainizm’deki önemini göstermektedir.²³⁵

Doğru İnanç: Üç mücevher arasında en önemlisi doğru inançtır. Çünkü kişinin bildiğine inanmadıkça onu takip etmesinin de oldukça zor olduğu vurgulanmıştır.²³⁶ Başka bir ifadeyle doğru inanç kutsal metinlerin doğruluğuna, kurtuluşun olabildiğine, dünya nimetlerinden el etek çekilerek yaşamın daha güzel olduğuna inanmaktır.²³⁷ Yani Jainizm’in temel ilkelerine duyulan sağlam inanç şeklinde de ifade edilebilir. Bu kavramın “doğru tutum, doğru kanaat” gibi anlamları da vardır. Bu ifadeler ise samyagdartana ifadesinden çevrilmiştir.

Doğru inanca göre kişi inancında sağlam durmalıdır. Çünkü inançtaki bir şüphenin ahlaki anlamda gerilemeye yol açabileceği vurgulanmaktadır. Kişi inancının ne kadar sağlam ve düzgün olduğunu ise şu sekiz nitelikle gösterebilir. Bunlar:

- a) Kişinin kutsal metinler hakkında asla şüphe duymaması.
- b) Dünya zevklerine karşı hiçbir arzunun olmaması.
- c) Manevi yolun kazanımları konusunda şüphe duyulmaması.
- d) İdeal konusunda hiçbir karışıklık olmaması.
- e) Manevi nitelikleri artırma isteği.
- f) Kişinin hakikattan sapanları tekrar doğru yola getirmesi.
- g) Doğru yolu izleyenlere karşı kardeşlik duygusu
- h) Kişinin hakikatın önemini vaaz etmesi şeklinde sıralanabilir.

Jainizm’e göre doğru inanca ulaşmak isteyen bir jainin ise ulaşması gereken dört temel ahlaki değer ve doğru bir inanan olarak vazgeçmesi gerek sekiz övünç kaynağı vardır. Kişinin sakın bir hayat yaşaması, kişinin mutluluğu hayatın içinde araması, başkalarının sıkıntılarına yardımcı olmaya gönüllü olması, herkesin eşitliğini istemesi dört temel ahlaki değer olarak sıralanabilir. Bunun dışında bir jainin doğru

²³⁵ Sacred Texts, “Jai”.

²³⁶ Stevenson, *The Heart*, 247.

²³⁷ Yitik, *Doğu Dinleri*, 149.

inanca ulaşması için güzellik, zenginlik, ilim, güç, çilecilik, şeref, akrabalara yakınlık gibi övünç kaynaklarından vazgeçmesi gerekir.²³⁸

Doğru Bilgi: Burada kastedilen bilgi Jainizm inancının bilgisi olarak belirtilmektedir. Jainizm inancının bilgisi başka hiçbir bilgiye ulaşılmadan edinilmesi gereken bir bilgidir. Çünkü Jainizm’e göre insan ancak doğru bilgiye sahip olduğunda erdemin ne olduğunu anlayabilir. Bizzat Mahavira’nın “Önce bilgi sonra merhamet zira insan jıvayı bilmeden nasıl merhamet edebilir?” şeklinde bir konuşmasının olduğu belirtilmiştir.²³⁹ Buradan da anlaşıldığı üzere tirthankaralar başta olmak üzere doğru bilgi Jainizm inananları için oldukça önemlidir.

Belirtildiği üzere jainler bilgi olmadan erdemli davranışın mümkün olmadığını savunmuşlardır. Bilgiye faydacı bir bakış açısıyla yaklaşmış ve bilgiyi kurtuluşa ulaşmanın bir yolu olarak görmüşlerdir. Ayrıca bilginin faydasının sadece epistemolojik olmaması gerektiğini doğru inanç ile birleşerek manevi anlamda da faydalı olması gerektiğini vurgulamışlardır. Doğru bilginin inananı kurtuluşa götüreceği düşünülen Jainizm’de kurtuluşa ulaşamamış kişinin doğru bilgiye sahip olmadığı kabul edilir.²⁴⁰

Doğru Davranış: Jainizm’e göre doğru inanç ve doğru bilgi birleşerek doğru davranışa dönüşmüyorsa bu çok değerli değildir. Bu yönüyle de doğru davranış oldukça önemlidir. Ayrıca doğru davranış üç durum ile bozulabilir. Bunlardan birincisi kişinin hilekar olması, ikincisi yanlış davranışlarda bulunması üçüncüsü ise aç gözlü olması şeklinde sıralanır.²⁴¹

Bunların dışında asıl önemli olan Jainizm’de doğru davranış ahimsa, satya, asteya, brahmacari, aparigrahadan meydana gelen beş ana unsura uymayı ve hayatı buna göre düzenlemeyi ifade eder.²⁴² Bu beş ilkeyi şu şekilde özetleyebiliriz:

²³⁸ Dayanand Bhargava, *Jaina Ethics* (Delhi: Motilal Banarsidass, 1968), 86-89.

²³⁹ Stevenson, *The Heart*, 245.

²⁴⁰ Bhargava, *Jaina Ethics*, 93.

²⁴¹ Stevenson, *The Heart*, 245.

²⁴² Yitik, *Doğu Dinleri*, 150.

a) Ahimsa(Şiddetsizlik): Daha önce de başlık olarak verilip açıklandığı üzere Jainizm'in en temel ilkesidir.

b) Satya: Bu kavram doğru sözlü olmayı ifade etmektedir. Bu kavrama uygun yaşayan bir jainin yalandan kaçınması, verdiği sözü yerine getirmesi esastır. Ancak Jainizm'e göre doğru söylendiğinde bir canlıya zarar gelecekse burada doğruyu söylemek yerine susmak şeklinde davranış gösterilmesine inanılmıştır ki bu istisnai bir durumdur.

c) Asteya: Bir malı çalmamayı, başkasının olan bir şeye dokunulmaması gerektiğini ifade eden kavramdır. Yani hırsızlıktan uzak durmaktır. Jainizm'e göre kişi elindeki ile yetinmeyi bilmelidir. Ancak bunu yapamıyorsa da bu o kişinin ahlaki yönünün gelişmediğini gösterir.

d) Brahmacari: Cinsel olarak insanın kendi arzularını durdurması ve cinsellikten kaçınması anlamındadır. Jainizm'e göre keşişlerin her türlü cinsel ilişkiden uzak durması gerekirken halkın kendisi de sadece meşru yolları seçebilir. Bunun dışında ise tamamen yasaklanmıştır.

e) Aparigraha: Dünya malından vazgeçerek kanaatkar olmayı ifade eden kavramdır. Jainizm'de zühd ve riyazet hayatı oldukça önemlidir. Jainlerin ise bu kavrama uygun olarak zühd ve riyazet hayatına uygun şekilde dünya malından vazgeçmesi, az ile yetinmeyi öğrenmesi gerektiği ifade edilmektedir.²⁴³

²⁴³ Sümer, "Caynizm ", 268.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3) Jainizm Ritüelleri

İlk bakışta insanları yargılayabilecek, ödül veya ceza verebilecek, onlara güzellikler vaadinde bulanabilecek, onları acı korku gibi duygulara sevk edebilecek herhangi bir yüce varlık, tabiat üzeri güç ya da tanrı tanımayan Jainizm'in ritüel ve ritüelleri yasaklamaması bir çelişki gibi görülebilir. İnsanlar yaratıcısı memnun olduğunda kendilerine huzur verecek eğer memnun olmasa da sıkıntı ve sefaletle sürükleyebileceğini düşündükleri güç veya tanrıya dua ederler. Ancak Jainizm'e göre tanrı böyle bir şey yapmaz. Bunu yapmamasının sebebi ise tanrı sevgi ve nefretten uzak bir varlıktır. Ayrıca da başarılması gereken her şeyi de başarmıştır. O ebedi mutluluğu yakalamıştır. Dünya işlerine karışmaz. İnsanların dualarına, bağlanmasına, kefaretlere ihtiyacı yoktur. Jainizm'e göre her insan yaptığı için karşılığını alır. Yani bir jain tabiat üzeri bir güce gerek duymadan karmanın yasasına uygun olarak kendi çabasıyla kurtuluşa ulaşabilir. Ancak tüm bunlara rağmen Jainizm ritüelden uzak bir din değildir.

Her inanın varlığını devam ettirebilmesi için bir çekiciliğe sahip olması gerekir. Dinlerde yapılan ayinler de ritüeller ile birlikte bu çekiciliğin en etkili araçlarındandır. Bireysel ve toplumsal coşkular törenlerle, ritüellerle ifade edilebilir. İnsanlar çoğu zaman gerçeği kavrama, hakikatı arama, ruhu özümseme gibi şeylerden çok uzaktırlar. Bunun yanında korku, kaygı ve endişeler insanların en zayıf yanlarıdır ve böyle zamanlarda insanlar bir çare beklerler. O çare ise genellikle törenler ritüeller olmaktadır. İnsanlar için oruçlar, festivaller, panayır, manevi beslenme kaynaklarıdır. Hiçbir bir din bunlar olmadan yapamaz. Nitekim Jainizm'de bir istisna değildir.

Ritüellerin tek sebebi bu da değildir. Ritüel yapan kişinin uzuvlarının düzenli bir şekilde çalışmasını sağlayan sağlıklı bir uğraştır. Ritüeli yapan kişi kötü düşüncelerden, korkulardan arınmaktadır. Neşe ve mutlulukla hayata bağlanmaktadır. Bunun sonucu olarak ruhen rahatlamaktadır.

İşte bu sebeplerden dolayı bir çok dinde olduğu gibi Jainizm'de de ritüel tavsiye edilmektedir. Prof. Thomas'ın ifadesiyle "Her türlü gerçek ritüelin ruhu yüceltme

gücü vardır. Bu dilencinin acısını hafifletme niyeti olmadan sadaka vermek gibidir; ancak sadaka vermenin veren için iyi olduğu ilkesine dayanır.”²⁴⁴

3.1) Jain Ritüellerinin Mahiyeti

Ritüel anlayışı itibariyle Jainizm diğer dinlerden oldukça farklıdır. Jainizm yakarışı, teselliyi, adak sunmayı vb. şeyleri hiçbir şekilde kabul etmez.²⁴⁵ Jain tapınmasının bir Tanrıya tapınma olmadığı, iyilik ve felaketlerden kurtuluşu talep etmediği kabul edilir. Jainizm’de tapınma kusursuz insana, tüm esaretlerden kurtulmuş ruhadır. Jainler putun jinanın bir parçası olmadığını; aksine onun niteliklerinin bir sembolü olduğunu ve jina putuna tapınarak Jain adanmışının kendi benliğinde kusursuz insan niteliklerinin toplamını geliştirdiğini savunurlar.²⁴⁶ Ayrıca hiçbir gücün yerine getiremeyeceğini düşündükleri hastalık, bazı zararların telafisi, kayıpların gelmesi gibi konularda yapılan dualara inanmazlar. Aksine bu duaların kişiyi zayıflattığını, öz güvenini zedelediğini, sorumluluğu farklı bir yere atma çabası olduğuna inanırlar. Jainizm’e göre ne dua da ne de ritüel de yalvarma, sızlanma, ürkme gibi durumlar yoktur. Jainizm ritüelinde aşırı gösterişe de aşırı dinginliğe de yer yoktur.

Jainizm’de ritüelin amacı ritüeli edenlerin örnekliğini rehber edinmektir. Bu rehberden ilham almaktır. En yücelerin yüce başarılarını okuyarak takdir etmek ve zihinsel, ruhsal açıdan arınmaktır. Ayrıca da en önemli amaç bu ideal durumu özlemek ve kavuşmayı istemektir. Nitekim Jainler taptıkları taş, metal ve başka bir malzemeden yapılmış heykele bile bizzat tanrı oldukları için tapmamaktadırlar. Aslında bir jain tanrıya değil tanrıyı temsil eden heykele tapmaktadır. Dolayısıyla kendilerinin putperest değil ideal tapınan kişiler olduklarını iddia etmektedirler. Jainizm’e göre tapınma; yalnızca mükemmel olanın başarılarını anmak, onu övmek, yüceltmek methiyeler düzmekten ibarettir. Gerçek bir jain tapınmasında gizli amaç, arzu, dünyevi

²⁴⁴ Jyoti Prasad Jain, *Religion and Culture of the Jains* (New Delhi: Bharatiya Jnanpith, 1977), 104-106.

²⁴⁵ Jain, *Religion and Culture*, 106.

²⁴⁶ Virendra Kumar Sharma, *History of Jainism: With Special Reference to Mathura* (New Delhi: D.K. Printworld, 2002), 102.

çıkar söz konusu değildir. Jainizm'e göre ritüel bu niyetlerle yapılıyorsa ritüel de değildir.²⁴⁷

Jainizm'e göre kişide doğru bilgi; doğru inanç ve doğru davranışla birleştiğinde hedefine ulaşabilir. Yani manevi mücevher üçlüsüne bağlılık gerçek bağlılıktır ve inanan bu şekilde istediğine ulaşabilir. Bir jaina adayı jinalık idealine kendini adamaktadır. Bu adanmışlığın ise onu bir şekilde jina yapacağına inanılır. Büyük bir jaina azizi ve jinanın en büyük adanmışlarından biri olarak kabul edilen Samantabhadra bu konuda "Ey Tanrım! Hiçbir övgü ve ritüel seni memnun etmez çünkü sen tüm bağlılıklardan yoksunsun, hiçbir eleştiri veya küfür de seni rahatsız etmez çünkü nefret ve düşmanlıktan tamamen arınmışsın. Yine de tapınılacak niteliklerinin sadece hatırlanması adanmışın kalbini tüm günahkar kirliliklerden ve sapkınlıklardan arındırma gücüne sahiptir." demektedir. Sonuç olarak adanmışlık mükemmele ulaşmanın ilk somut adımıdır ve kurtuluşa ulaşmak için en etkili araçtır.²⁴⁸

3.2) Jainistlerin Dini Yaşam Biçimleri

"Evim, malım, oğlum, hayvanım olmayacak, başkalarının bana verdikleriyle beslenecek bir dilenci olacağım. Günahkar bir eylemde bulunmayacağım. Efendim, bana verilmemiş hiçbir şeyi kabul etmeyeceğimi beyan ediyorum." Bu tür yeminleri eden bir dilenci, bir köye veya özgür bir kasabaya vb. girdiğinde kendisine verilmemiş bir şeyi kendisi almamalı, başkalarını almaya teşvik etmemeli veya başkalarının almasına izin vermemelidir."

249

Jainizm düşünce, inanç ve ritüelleri açısından oldukça farklı bir dindir. Bu farklılık Jainistleri kendi içlerinde de farklı olmaya yönlendirmiştir. Jainistler mabedlerinde zühd hayatını devam ettiren keşişler ve gündelik yaşamını sürdürenler olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Ancak bunun yanı sıra Jainizm'de kadınların ister kadın keşiş olsun ister normal halkdan olsun farklı görev ve sorumlulukları vardır. Bu da jainist toplumun keşişler, kadın keşişler, halkdan olan erkekler ve halkdan olan

²⁴⁷ Jain, *Religion and Culture*, 106-108.

²⁴⁸ Jain, *Religion and Culture*, 106-108.

²⁴⁹ Sacred Texts, "Jai".

kadınlar olmak üzere dört gruba ayrılmasını sağlamıştır.²⁵⁰ Bu örgütlenmiş yapı ise sangha olarak bilinmektedir.

Jainizm'e göre sangha teşkilatı dünyalık her şeyden vazgeçerek Mahavira tarafından bildirilen beş büyük yemine göre yaşamalıdır. Beş büyük yemini şu şekilde sıralayabiliriz:

- 1)Şiddetsizlik(Ahimsa): Canlı olan hiçbir şeye zarar vermemeyi ifade eder.
- 2)Doğruluk(Satya): Zararı olmayan gerçeği ve her daim doğru söylemeyi ifade eder.
- 3)Hırsızlık Yapmamak(Asteya): Usulüne uygun olarak verilmeyen hiçbir şeyi almamayı ifade eder. Yani çalma eyleminden vazgeçmek Jainizm için çok önemlidir.
- 4)Bekaret(Brahmacharya): Duygusal zevklere düşkünlükten kaçınmayı ifade eder.
- 5)Sahip Olmama/Bağlanmama(Aparigraha): Dünyalık şeylerden vazgeçmeyi ifade eder.²⁵¹

Bu beş yemine keşiş ve kadın keşişeler için “akşamın ilerleyen saatlerinden sonra hiç bir şekilde gıda tüketmemek” maddesi de eklenebilir. Bu maddenin olmasında karanlıkta bir şey tüketildiğinde küçük canlılara zarar verme düşüncesi olduğundan bu maddeyi ahimsa içinde de kabul etmek mümkündür.²⁵²

Jainizm'e göre zühd hayatının temel gayesi insanın kendisine çeşitli sınırlamalar koyarak karma düzeninden çıkması ve kurtuluşa ulaşmasıdır. Ancak bir jainist bunu yaparken de bulunduğu sanghaya göre hareket etmelidir. Nitekim Mahavira'nın örgütlenmesinde jainistler belirli sınıflara ayrılmıştır. Bu sınıflardan en önemlisi ve kurtuluşa en yakın olanlar ise manastır hayatı yaşayan keşişlerdir. Manastır hayatının içinde ise yine sistematik bir sıralama vardır. Bu sıralama şu şekildedir:

- Topluluğun maddi ve manevi huzurunu düşünen yaşlılar(Sthavira).

²⁵⁰ Yitik, *Doğu Dinleri*, 153.

²⁵¹ Jaina Education Committee, *Jain Philosophy and Practice I* (Raleigh: Jaina Education International, 2002), 17.

²⁵² Yitik, *Doğu Dinleri*, 154.

- Kutsal kitaplar hakkında yetkin bilgiye sahip olanlar yani öğretmenler(Upadhyayalar).
- Yeni müritlere yol gösteren rehberler(Acaryalar).
- Müritler.

Nitekim tüm keşişlerin aslında birer Mahavira olması beklenir. Mahavira adayı keşişden dünyalık her şeyden vazgeçmesi, özel eşyalarının olmaması, aile bireylerini unutmaması gibi davranışlar beklenmektedir. Bunları yapan keşiş adayı elbiseleri giyip saçlarını kazıttıktan sonra son kalan birkaç teli yolarak keşişlik yolunda ilerlemelidir.²⁵³ Saçların yolunma işleminden sonra ise adayın kafasına Visaksepe adı verilen bir karışım sürülür ki bu keşişliğin ilk adımlarındandır.²⁵⁴ Bu adımdan sonra sadhu olacak kişinin kulağına eski bir sadhu tarafından mantralar okunmaktadır. Bunun dışında da keşiş adayı sadaka kasesi, süpürgesi, mendili ve özel bölgelerini kapatmak için bir kumaş parçası dışında bir şeye ihtiyaç duymamalıdır. Tüm bunlardan sonra ise önce genel kuralların öğrenilmesi esastır. Genel kuralları da öğrenen adayın ritüellerinin yavaş yavaş artarak kurtuluşa ulaşması yani kevalin mertebesine varması beklenir. Manastırlarda yaşayan erkek keşişler bhiksular veya sadhular olarak da isimlendirilmektedir.²⁵⁵

Sadhuların günlük yaşamlarını bir plan dahilinde geçirmektedirler. Gündüzleri çalışma, meditasyon, dilencilik yapma ve tekrar çalışma olarak; geceleri ise çalışma, meditasyon, uyuma ve tekrar çalışma olarak planlanmıştır.²⁵⁶

Sadhuların yaz ve kış farketmeksizin her gün sabah 04:00 civarında bir saatte uyanmakta oldukları belirtilmektedir. Uyandıktan sonra ise sadhu öncelikle bir önceki gün yaptığı hataları açıklamaktadır. Elbiselerini giyerken ise içinde herhangi bir canlı bulunması ihtimaline karşı elbiseleri kontrol ederek giydikleri vurgulanmaktadır. Bu kontrol işlemine palesaya denir ve Jainizm'e göre dini bir görevdir. Bunun ardından ise sadhunun ayin için tapınağa gittiği belirtilir. Tapınağa gittiğinde de putun önünde saygıyla eğilmesi gerekmektedir. Ardından ise bhava paza olarak bilinen zihin

²⁵³ Yitik, *Doğu Dinleri*, 154.

²⁵⁴ Stevenson, *The Heart*, 226.

²⁵⁵ Yitik, *Doğu Dinleri*, 154.

²⁵⁶ Dundas, *The Jains*, 163.

egzersizini yapmalıdır. Sadhunun bu egzersiz sırasında ise tirthankaranın özelliklerini, karmadan kurtuluşu, muktiye nasıl ulaşacağı gibi konuları düşündüğü belirtilmektedir. Bu egzersizden sonra ise sadhunun bir nevi türbe diyebileceğimiz tapınaklarındaki yapının etrafında dönmesinin gerektiği belirtilir. Bu dönme işleminin ise dört veya yedi kez olabileceği bilinmektedir. Eğer sadhunun dönme sayısı dört olursa tanrı mı, insan mı, hayvan mı olarak doğacağını düşündüğü eğer yedi olursa da cehennemden nasıl kurtulacağını düşündüğüne inanılmaktadır. Bu şekilde bhava pazayı tamamlayan sadhu daha sonra ise meditasyonu yapar, tesbihini çeker ve dünyevi işlerine tekrar döner.²⁵⁷

Sonrasında ise keşişin saat 10:00 gibi dilenmeye çıkması gerekmektedir. Kutsal kitaplarına göre bir münzevinin bir kere dilenmesi yeterli olurken münzevilerin genellikle günde 2-3 kez dilendiği vurgulanmaktadır. Keşiş bu dilenmede pirinç, bezelye, ekmek, sebze, köri ve tatlı gibi armağanlar almayı bekler.²⁵⁸ Çünkü yemek insan için hayati önem taşımaktadır. Elbette bu durum sadhular için de böyledir. Sadhular yanlarında para bulundurmaz, yemek yapmazlar. Bu sebepten de normal halktan yemek beklerler. Normal halk ise onlara yemek vererek kendi karmasına yardımcı olmuş olur. Nitekim keşişin ikramları kabul etmesi halk için de bir onurdur.²⁵⁹ Ancak Jainizm’de dilencilik uygulaması yapılırken dikkat edilmesi gereken de sayısız kural vardır.²⁶⁰ Bunlar dört bölüm olarak şu şekilde sıralanabilir:

1) Keşiş kendisine yiyecek verenin yaptığı şu on altı hatadan kaçınmak zorundadır. Bu hatalar var ise kabul de etmemelidir. Bunlar:

- Yemek özellikle kendisi için hazırlanmışsa,
- Yeni bir yemek pişirilirse,
- Temiz olan gıda temiz olmayan ile karıştırılmışsa,
- Keşişden yemeği normal halk ile yemesi istenirse,
- Yemek yapıldığı yerden başka bir yerde ikram edilirse,
- Verilen yemek adak yemeklerden kalan artık bir yemek ise,

²⁵⁷ Stevenson, *The Heart*, 228-229.

²⁵⁸ Stevenson, *The Heart*, 228-229.

²⁵⁹ Dundas, *The Jains*, 174.

²⁶⁰ Stevenson, *The Heart*, 230.

- Yemeğin yanlış bir vakitte sunulması durumunda,
- Yemek pişirilen kaplar yıkanmadan önce temizlenirse,
- Yiyecekler herhangi bir ücret verilerek temin edilmişse,
- Yiyecekler ödünç olarak alınmışsa,
- Yiyecekler bir bedel karşılığında elde edilmişse,
- Yemek farklı bir yerden temin edilmişse,
- Yemeğin üzeri kapatılmadıysa,
- Yemek kolay ulaşılabilecek şekilde verilirse,
- Yemeğin herhangi bir aşamasında korku varsa,
- Yemek için herhangi bir sorun çıkarsa keşiş kendisine verilen yemeği kabul etmemelidir.

2) Keşiş yemeği alırken yada almak için şu on altı kusurdan da uzak durmalıdır.

Bunlar:

- Keşiş yemeği aldığı yerin çocuklarına nasıl bakacağı ile ilgili konuşursa,
- Yemek için para verirse,
- Birinin geleceğinden haber vererek yemek alırsa,
- Kişinin soyunu ve mesleğini belirterek yiyecek alıyorsa,
- Yemeği almak için şiddet uyguluyorsa,
- Sağlıklı olması için tavsiyeler vererek yemeği alıyorsa,
- Öfkelenerek alıyorsa,
- Ego yaparak elde ediyorsa,
- Yalan ile ulaşıyorsa,
- Açgözlülük yapıyorsa,
- Yemeği almadan önce övgüler yağıdırıyorsa,
- Verdikten sonra da yine övgülerde bulunuyorsa,
- Gizli güçlerinin olduğunu söyleyerek elde ediyorsa,
- Çeşitli hayvanlardan korunmak için dua öğreterek alıyorsa,
- Güzellikle alakalı konuşuyorsa,
- Sevgi kazanmanın yollarını paylaşarak elde ediyorsa aldığı bu yemeğin Jainizm'e uygun olmadığını söyleyebiliriz.

3) Yemek verilirken de dikkat edilmesi gereken kurallar vardır. Bu kurallara dikkat edilmezse verilen yemeğin karşılığı alınmamış olunur. Bunlar:

- Yemeğin doğallığı ile ilgili bir çelişki varsa,
- Yemek el ile ya da yağ ile kaplanmış tabaklarda ikram edilirse,
- Yiyecek sterilize olmayan suya yada yaprağa koyulursa,
- Yiyecek sterilize olmayan örtü ile kapatılmışsa,
- Yiyecek veren kişi tarafından kaplar özenle taşınmazsa,
- Yiyecek ya da tabak kirliyse,
- Yiyecekte toprak ya da temiz olmayan maddeler varsa,
- Yiyecek kişinin üremesine engel olacak madde içeriyorsa,
- Un vb. bir şey ile ya da el ile servis ediliyorsa,
- Alınan yerde yemek atılıyorsa keşiş bunlardan yemek kabul etmemektedir.

4) Bir keşişin aldığı yemeği yerken de dikkat etmesi gereken hususlar vardır. Bunlar:

- Sıcak yiyecekleri soğuk olanlar ile karıştırmadan tüketmeye dikkat etmelidir.
- Aşırı yemekten kaçınmalıdır.
- Yiyeceklerle karşı bir bağlılık duymamalı, yiyeceği arzulamamalıdır.
- Yiyecekler hakkında olumsuz yorumlarda bulunmamalıdır.²⁶¹

Tüm bunlara dikkat edilerek yapılan dilenme işlemi yaklaşık bir saat sürmektedir. Bu işlemin ardından ise keşişler yemeklerini yemektir. Kala olarak bilinen dinlenme saatinin ise öğlen on iki ile bir arasında olduğu vurgulanmaktadır. Keşiş kaladan sonra ise çalışmalarını yaparak günü tamamlamaktadır.²⁶²

Jainizm'e göre erkek ya da kadın keşiş olabilmek için de kişinin belirli özelliklere sahip olması gerekmektedir. Erkek ya da kadın keşiş olacak adayın sekiz yaşından küçük, yaşlı, engelli, köle, borçlu olmaması, aklının yerinde, hırsızlık yapmamış, sinirden uzak, ahlaklı olması ayrıca da alt tabakadan olmaması, hamile

²⁶¹ Bhargava, *Jaina Ethics*, 171-174.

²⁶² Stevenson, *The Heart*, 231.

olmaması, kadınların çocuk sahibi olmamaları ve hilekar olmamaları gibi özelliklere de sahip olmaları gerekmektedir.²⁶³

Mahavira'nın hiyerarşisine göre ikinci grup ise kadın keşişler yani kadın münzevilerdir. Jain inancına göre kadın münzevilere sadhvi denir. Sadhviler Jainizm'de büyük saygı görmektedirler. Yaşamları ise erkek münzevilerin yaşamlarına oldukça benzemektedir. Sadhvi oluş törenleri de sadhuların sadhu oluş törenlerine oldukça benzemektedir. Başlangıç törenlerinde tıpkı keşişler gibi saçlarını tıraş ettirmekte ve kalan birkaç teli yoldaktadırlar. Mantra ise kulağına kendi hem cinsi olan sadhvi tarafından söylenmektedir.²⁶⁴

Kadın keşişlerde daha önce erkek keşişlerde de ahimsa, satya, asteye, brahmacharya ve aparigraha olarak belirttiğimiz beş temel kurala uygun hareket etmek zorundadırlar. Onların da günlük ve yıllık yapacağı ritüeller planlanmıştır. Örneğin kadın keşişlerin dört aylık muson yağışları esnasında bulundukları alanın dışına çıkması yasaklanmıştır. Bu zamanlarda ise sadhvi kendini ritüele ve meditasyona vermelidir. Fazlaca kutsal kitap okuması gerektiği vurgulanmaktadır.²⁶⁵ Yani onlar için her şey bir plan dahilindedir.²⁶⁶

Sadhviler genellikle iki veya üç kişilik gruplar olarak varlıklarını devam ettirmektedirler. Ancak bir sadhvi kendini savunacak kadar güçlüyse ya da herhangi bir tehlike sezmiyorsa tek başına da yaşamasına izin verilse de²⁶⁷ Jainizm'de çoğunlukla kadın keşişin tek başına olması çok hoş karşılanmamıştır. Kadın keşişin tek başına gezinmesi, yiyecek alacağı yere tek gitmesi, tek zaman geçirmesi gibi durumların çok iyi olmayacağı vurgulanmıştır.²⁶⁸ Bu yüzdendir ki daha önce de belirttiğimiz gibi kadın keşişler gruplar halinde varlıklarını devam ettirmektedir.

²⁶³ Dundas, *The Jains*, 156.

²⁶⁴ Stevenson, *The Heart*, 232.

²⁶⁵ Yitik, *Doğu Dinleri*, 155.

²⁶⁶ Stevenson, *The Heart*, 232.

²⁶⁷ Stevenson, *The Heart*, 232.

²⁶⁸ Nalini Balbir, "Women in Jainism", *Religion and Women*, ed. Arvind Sharma (New York: State University of New York Press, 1994), 122.

Jainizm’de erkekler ve kadınlar arasında cinsiyetlerinden dolayı bazı farklılıklar vardır. Bu farklılıklar elbette erkek ve kadın keşişlerin yaşamlarına yansımıştır. Jain topluluğu genel olarak erkeklerin üstünlüğünü savunan bir topluluk olsa da son dönemlerde kadın hakları konusunda da gelişmeler yaşanmış ve kadınlarında erkekler ile eşit şartlara sahip olması gerektiği vurgulanmıştır. Bunun neticesinde bazı jain bölgelerinde kadın keşişler hayatın içine daha fazla girmiş eğitim, sanat, ticaret alanlarında gelişmeler olmuştur. Ancak özellikle Jainizm’ın hakim olduğu küçük yerlerde geleneksel anlayış devam etmiştir.²⁶⁹

Bunun dışında Digambara mezhebinde var olan çıplaklık uygulamasının kadın keşişler söz konusu olduğunda çok da katı olmadığı görülmektedir. Çünkü Digambaralar tarafından çıplaklık uygulamasının manastırda cinsel anlamda sorun çıkarabileceği düşünülmektedir. Ancak mezhep tarafından kadın keşişin çıplak olmaması kabul edilse de çıplak olmadığı için de kurtuluşa ulaşması mümkün olarak görülmemektedir. Yani aslında bir nevi Digambara mezhebi kadınların çıplaklık uygulamasını yapamayacağı için kadın keşişleri kabul etmez ve onların kurtuluşa erişebileceklerine inanmazlar. Shvetambara mezhebine göre ise kadınların da manastır hayatının olabileceği onların da keşişlik yapabileceği ve dolayısıyla da onlar için de kurtuluşa ulaşmanın mümkün olduğu vurgulanmaktadır.²⁷⁰

Kadın keşişlerin ritüel anlayışları erkek keşişlerinkine çok benzese de bazı sadhviler için münzevilik kuralları oldukça katıdır. Katı kurallara uyan sadhviler uzun süreler boyunca yemek yemez, uyku uyumazlar. Meditasyonu daha sık yapmaktadırlar.²⁷¹

Mahavira’nın örgütlenmesinin üçüncü kısmında yer alan grup ise halktan olan erkeklerdir. Bu grup sangha teşkilatına göre sadhulardan daha az saygınlığa sahiptirler. Manastırın dışarısında kendine yer bulan bu kalabalık grubun münzevilerin ihtiyaçlarını karşılamak, meditasyon yapmak, kendisinden üst grupta yer alanlara saygı göstermek gibi görevlerinin olduğu belirtilmektedir. İnanan kişinin yaptığı

²⁶⁹ Nalini Joshi, *Collected Research Papers in Prakrit and Jainology* (Pune: Firodia Publications, 2013), 2/119.

²⁷⁰ Long, *Jainism*, 17.

²⁷¹ Stevenson, *The Heart*, 232.

hatadan dolayı tövbe edebilmesi oldukça önemlidir. Halktan olan erkeklerin de belirli yiyecekleri belirli zaman ve mekanda yiyebilmeleri ya da duruma göre tüketim yapmama gibi görevleri vardır.²⁷² Ancak hal böyleyken halktan olan erkekler ilk dönemlerde keşişlere hizmet eden bir grup olarak görülse de zaman geçtikçe bu hizmet görevlerinin yanında Jainizm öğretilerini de dinleyen, anlayan bir grup olarak görülmeye başlanmıştır.²⁷³

Mahavira'nın kurduğu bu yapının içerisinde çeşitli yeminler mevcuttur. Daha önce de belirtildiği şekilde ahimsa, satya, asteya, brahmacharya ve aparigraha olarak keşişlerin beş yemini olan bu hususlar “büyük yemin” olarak bilinmektedir. Bu beş yemini içine alarak Jainizm kutsal metinlerinde ifade edilen on iki husus daha vardır ki bunlar da “küçük yeminler” olarak bilinir ve halkın uyması gereken yemindir. Ancak burada belirtilmesi gereken önemli bir nokta vardır. On iki maddeden oluşan küçük yeminin ilk beşi büyük yeminle aynı olsa da mahiyeti açısından oldukça farklıdır. Örneğin: Aparigraha keşişlerin yeminin de dünya malından vazgeçmeyi, mülk edinmemeyi kapsarken halkın yeminindeki aparigraha da mülk edinme konusunda bir yasak yoktur.²⁷⁴

Kutsal metinlerde belirtilen jainist halkın uyması gereken on iki yemin ise şu şekilde özetlenebilir. Bunlar:

1) Sthula Ahimsa: Normal halk için ahimsa ilkelerinin tamamının uygulanması imkansız olarak kabul edilmektedir. Çünkü Jainizm'e göre insan yemek yerken, uyurken, gezerken yani kısaca günlük hayatında bir canlıya zarar vermemesi mümkün değildir. Jainizm ahimsa ilkelerini dörde ayırmıştır. Bu dört ilkedен sonuncusu kasıtlı şiddetten uzak durmaktır ki halkın uyması gereken ahimsa ilkesi de işte budur.

2) Ahimsa: Şiddetsizlik ilkesinin ihlal edildiği en önemli kısım hayvanlar olarak görülmektedir. Bu yüzden Jainizm bu kısma özellikle dikkat edilmesini ve

²⁷² Yitik, *Doğu Dinleri*, 156.

²⁷³ Dundas, *The Jains*, 187.

²⁷⁴ K. R. Norman, “The Role of the Layman According to the Jain Canon”, *The Assembly of Listeners: Jains in Society*, ed. Michael Carrithers - Caroline Humphrey (Cambridge: Cambridge University Press, 1991), 35.

bunun gereği olarak da hayvanların bağlanması, herhangi bir yerlerinin kesilmesini, onlara fazla eşya yüklemeyi ve onların beslenirken rahatsız edilmesini yasaklamıştır.

3) Sthula Satya: Doğru sözlü olmayı, yalan sözlerden uzak durmanın gerekliliğini anlatan yemindir. Bu ilke görünüşte bir ahlak ilkesi gibi görünse de bu ilkeye uygun yaşayan halkın sosyal medya, haber, şov vb. yerlerde de yalandan uzak olması gerektiğini kapsar. Yani aslında bu ilke bir medya etiğidir. Ayrıca bu ilkeye göre yaşayan halkın aceleci ve düşüncesiz konuşmalardan, suçlayıcı söylemlerden, aile bireylerinin sırlarını ifşa etmekten, yanlış tavsiyelerde bulunmaktan ve sahte belge düzenlemekten kaçınması gerekmektedir.

4) Sthula Adattadana: Bu ilkede bir jainin işini yaparken dikkat etmesi gereken hususlar belirtilmektedir. Bu hususlar ile birlikte çalıntı mal satın almak yada satmak, hırsızlığa teşvik etmek, ölçümlerde hile yapmak, sahte eşya üretmek ve vergi kaçırmak yasaklanmıştır.

5) Sthula Brahmacharya: Cinsel anlamda yasağı ifade eden bir yemindir. Bu yemin keşişler için oldukça katı haldeyken halktan olan bir jain için ise sadece eşyle birlikte olmasına izin verilmek suretiyle gerçekleştirilir. Bu yemine göre bekar kadınla, evli olmayan kadınla, dul bir kadınla ilişki kesinlikle yasaklanmıştır.

6) Sthula Aparigraha: Kişinin mal varlığını, arzularını ve aç gözlülüğünü dizginlemesi anlamındaki kavramdır. Sosyal açıdan oldukça önemli bir ilkedir. Ancak bu ilkenin tüm jainler için bir standardı yoktur. Çünkü bir keşişin sahip olması ya da olmaması gereken mallar ile halkın sahip olması gerekenler ve ihtiyaçları oldukça farklı kabul edilmiştir. Bu nedenle jainin mal varlığı bulunduğu statüye göre belirlenmiştir.

7) Dik Parimana: Kişinin çeşitli yönlerden hareketlerini sınırlandıran ahimsa ilkesini destekleyen yemindir. Pratik açıdan bakıldığında ise böyle bir küreselleşme çağında kişinin faaliyetlerini sınırlaması oldukça zordur. Ancak bu durum yeminde dikkate alınmıştır. Bu yüzden de bu yemin her zaman alınan bir yemin değil ara ara alınan bir yemindir. Yani bu yemin eser yazma, araştırma, çalışma, meditasyon, seyahat vb. durumlarda esnetilebilen bir yemindir.

8) Yasaklanmış mesleklerden uzak durulması için verilen yemindir. Burada on beş meslekten bahsedilebilir. Ancak bugün bir çoğunun ahlaksız olarak nitelendirilemeyeceği vurgulanmaktadır. Bu sebepten de Jainizm’de yasaklanan meslek sayıları daha da azalmıştır. Yasaklanan bu meslekler ise yasadışı madencilik, izinsiz fil dişi ya da sandal ağacı ticareti, su depolarının veya kuyuların boşaltılması işi, kömür yapmak için odunların yakılması, uyuşturucu ve zehir ticareti, yasadışı kadın ve çocuk ticareti olarak sıralanabilir.

9) Anartha-danda-viramana-vrata: Canlıların yaşamı için gerekli olmayan şeylerden uzak durulacağına dair verilen yemindir. Bu yemin oldukça dinamiktir. Hatta o kadar dinamiktir ki kişinin bireysel anlamdaki huzurundan toplumların huzuruna kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır.

10) Samayika: Kişinin hayatında dengeyi kurabileceğine dair olan yemindir. İnsanın kendisini bir varlığa bağlaması gerektiğini ifade eder. Sadece Jainizm için değil diğer dinler için de önemlidir.

11) Pavsadhapavasa: Oruç ritüelinin kişinin dini ve sağlığı için yapılmasını ifade etmektedir. Kişi bu ritüeli dini bir niyetle yapıyorsa ahlaki kendi sağlığı için yapıyorsa da kişisel bir durum olarak belirtilmiştir.

12) Atithisamvibhaga: Kişinin mallarını hak eden kişilerle paylaşmasını ifade eden yemindir. Bu yemine göre yardıma ihtiyacı olan insanların yanı sıra hayvanlara da yardım edilmelidir. Bunun yanı sıra jainin yapabildiğince bağış yapması gerektiği de ifade edilmiştir.²⁷⁵

Jainizm’e göre laik olarak da nitelenen halkın kutsal yerleri ziyaret etmesi, yirmi dört tirthankaranın heykeline meyve, pirinç süt koyma işi ritüel olarak belirtilmektedir. Bu şekilde ritüel keşişlerin değil laiklerin ritüel şeklidir.

Bunun dışında bir jain laiğin her gün güneş doğmadan önce uyanması ve tesbih çekerek dua etmesi gerekmektedir. Duada ise ellerini açarak şu ifadeleri söylemektedir. “Arhatları selamlıyorum, siddhaları selamlıyorum, acharyaları selamlıyorum,

²⁷⁵ Joshi, *Collected Research*, 2/157-160.

upadhyasaları selamlıyorum, bu dünyadaki bütün sadhuları selamlıyorum.” Bu duada selamlananlar ise Jainizm için önemli kabul edilen kavramlar ve kişilerdir.

Laiklerin ritüelleri bir günde kırk sekiz dakika da yapılan ritüelleri ve oruç tutmayı ifade etmektedir. Bir laik manastırda ise günahlarını açıklamakta ve kendisine verilecek cezaya boyun eğmektedir.²⁷⁶

Mahavira'nın örgütlenmesinde dördüncü ve son grup ise halktan olan kadınlardır. Bunlara sravika denir. Ev işlerini bırakmadığı ve keşişler için yaptığı hizmetlerden dolayı kadın keşişlik sınıfına dahil olamayan bu kadınlar Jainizm'de oldukça önemli bir yere sahiptirler. Mahavira'nın oluşumunun içinde olan Sulisa ve Revati isimindeki iki kadın bu grubun manevi liderleri olarak görülmektedirler. Nitekim bu kadınların eşlerine olan saygılarından ve cömertliklerinden dolayı manevi liderler oldukları vurgulanmaktadır.²⁷⁷

Mahavira vefat ettiğinde cemaatin içindeki kadın sayısının fazlalığı oldukça dikkat çekmektedir. Bu sayıların fazlalığının Digambaraların çıplaklık uygulamasını yapamadıkları için kadınların kurtuluşa erişemeyecek olmalarını söyledikleri bir ortamda olduğunu düşünürsek daha da ilginç olmaktadır.²⁷⁸ Nitekin jainist bilginlerden Kundakunda kadının doğum yapan bir varlık olduğu için kurtuluşa ulaşmasının imkansız olduğunu söylemiştir. Bu durumdan ötürü Kundakunda sonrası dönemde kadınların kurtuluşu çok daha fazla bir şekilde imkansız görülmeye başlanmıştır. Digambaraların metinlerine bakıldığında bu durum net olarak görülmektedir. Digambara metinlerine göre:

- Kadın kurtuluşa ulaşamaz, kurtuluşa ulaşabilmesi için erkek olması gerekir.
- Toplumsal durumdan dolayı kadınlar çıplaklığı uygulayamaz, bu da onların kurtuluşuna engel olmaktadır.
- Beş büyük yeminden olan aparigrahayıda tam anlamıyla uygulayamazlar. Bunu tam anlamıyla uygulayabilen sadece keşişlerdir.
- Bedensel olarak erkeklerden daha az güçlüdürler.

²⁷⁶ Fuat Aydın, “Hint Dinleri I Hinduizm-Cayinizm”, *Yaşayan Dünya Dinleri*, ed. Ali Erbaş (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları, 2013), 43-44.

²⁷⁷ Stevenson, *The Heart*, 67.

²⁷⁸ Eliade, *Dinsel İnançlar*, 2/99.

- Doğalarının gereği olarak erkekler kadınlardan daha temizdir.
- İhanet, hilekarlık, aldatıcılık kadının doğasında vardır.
- Kadında zulüm yapma hissi doğuştan gelir.

İşte savundukları tüm bu durumlardan dolayı Digambara mezhebine göre kadının kurtuluşu imkansız olarak kabul edilmiştir. Shvetambara mezbehinde ise kadının yeri daha farklı bir konumdadır. Shvetambaralar kadınların da kurtuluşa ulaşabileceğini savunurlar.²⁷⁹

Genel manadaki ritüelleri ise sabahın erken saatlerinde tirthankara heykeli önünde meditasyon yapmak, secdeye varmak, çevresinde tur atarak onlara selam vermek şeklinde sıralanabilir. Ancak bu ritüeller isteyenler tarafından günün farklı zamanlarında da yapılabilir. Jainizm’de ritüelin temelindeki tirthankaralar ilahi güçler değildir, onlar inananlar için güzel örneklerdir. Çünkü Jainizm’e göre kurtuluş insanın ancak kendi çabasıyla mümkündür.

Belirttiğimiz tüm bu durumlara ek olarak Jainizm’e inanan herkesin kurtuluşa ulaşabilmesi için bazı durumlara harfiyen dikkat etmesi gerekir. Bunlar:

- 1) Kişi duygularını, sözlerini, hal ve hareketlerini her daim kontrol etmelidir.
- 2) Kişi günlük hayatta yaptığı her eylemde şiddetsizlik ilkesine uygun hareket etmelidir.
- 3) Ayrıca bir jain dünyanın geçici olduğunu, bireyin çaresizliğini, samsaranın var olduğunu, ebedi yalnız olduğunu, beden ve ruhun farklı olduğunu, karmanın devamlılığını, ruhun devamlı çöküş içinde olduğunu, herkesin kendi mokşasına çabasıyla ulaşabileceğini, tirthankaraların söylediklerinin gerçekliğini asla unutmamalıdır.
- 4) Sabır, alçak gönüllülük, dürüstlük, saflık, doğruluk, soğukkanlılık, sadelik, fedakarlık, samimiyet gibi değerler bütün jainlerin ulaşması gereken değerlerdir.

²⁷⁹ Joshi, *Collected Research*, 2/116-117.

5) Çileci bir yaşamın güçlüklerine sabır göstermeli, başarısızlık gibi bir durum belirirse kişi ölümü seçmelidir.²⁸⁰

Bunlara ilave olarak jain kutsal metinlerinde keşişlerin yapması gerekenler ve bir keşişde bulunması gereken özellikler şu şekilde anlatılmıştır:

Büyük bilge Gnatrika tarafından ilan edilen yasaya uyanlar, erdemli ve doğru kişilerdir.

Aldatıcı zevklere aldırış etmeyin, yanılığdan kurtulmaya çalışın. Kötü zevklere boyun eğmeyenler tefekkürün görevleri olduğunu bilirler.

Bir keşiş hikaye anlatmamalı, boş sorular sormamalı ve dedikodu yapmamalıdır. Fakat en yüce kanunu bilen kişi, dini görevlerini yerine getirmeli ve kendi çıkarını hiçe saymalıdır.

Bir keşiş aldatmaya prim vermemelidir. Açgözlülük, gurur ve gazap gibi tutkuları doğru bir şekilde anlayan ve bunları kontrol etme konusunda iyi bir uygulama geliştirenler erdemlidir.

(Bir keşiş) bağılıktan uzak, bilge, kendini kontrol eden, çileleri yerine getirmede ciddi olan ve duyularını dizginleyen biri olmalıdır. Ruhun faydasını elde etmek zordur.²⁸¹

3.3) Ritüel

Jainizm'e göre jain topluluğu dört grupta incelenmiştir. Bu dört grup kurucu Mahavira tarafından belirlenmiştir. Topluluğun farklı gruplar halinde olması onların ritüellerinde de farklıların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bir keşiş ile laik bir bireyin yaptığı ritüeller çeşitlilik arz etmektedir. Bu durumun sonucu olarak da ritüellerin yapılış şekilleri çeşitlenmiştir. Bizim amacımız ise Jainizm ritüellerini günlük ritüeller ve yıllık ritüeller şeklinde ikiye ayırarak açıklamaya gayret göstermektir.

3.3.1) Günlük Ritüeller

Jainizm'de günlük ritüeller jainistin bulunduğu konuma göre değişiklik göstermektedir. Ritüel de jainistin Mahavira'nın sangha teşkilatına göre hangi kısımda

²⁸⁰ Yitik, *Doğu Dinleri*, 157-158.

²⁸¹ Sacred Texts, "Jai" (Erişim 8 Nisan 2026).

olduğu oldukça önemlidir. Çünkü bir jainistin yapacağı ritüel bulunduğu sınıfla ilgilidir. Örneğin yaşayan münzeviler laikler için birer tapınma nesneleridir. Laikler günlük ritüellerinde münzevilere, tirthankaralara vb. tapınmak durumundadır.²⁸² Günlük ritüellerinde yaptıkları ayinlerde bu çerçevede şekillenmektedir. Ancak bir münzevinin ritüel anlayışı ve münzevi olma aşamasında yaşadıkları daha da farklıdır.

Bunun dışında Jainizm'e göre tirthankaralar özgürleşmiş ruhlardır. Dünyalık işlerle ilgilenmeleri ya da bu işlerin üzerinde etkilerinin olması mümkün değildir. Buna rağmen Jainizm'de jainaların onlar için tapındıkları tapınaklar yapılmıştır. Ayrıca Patna yakınlarındaki Lohanipur'da bulunan cilalanmış jina heykeli, Magadhan Kralı Nanda'nın Kalinga'yı işgali sırasında Kalinga'dan Pataliputra'ya bir jina heykelini götürdüğüne dair rivayetler Jainizm'in erken dönemlerinde de tirthankaralara tapınmanın var olduğunu göstermektedir.²⁸³

Tüm bunlara rağmen Jainizm putperestliğin kurtuluşa ulaşmak için gerekli olmadığını ritüelin de bu amaçla yapılmaması gerektiğini savunur. İlk bakışta tezat gibi görünen bu durumu Jainizm'e bağlı bir müridin sözleri bizlere açıklar niteliktedir. "Kurtuluşun yolunun önderi karma dağlarını dağıtan ve bütün hakikatı bilen O'na ritüel de bulunuyorum ki, O'nun bu niteliklerini idrak edebileyim."²⁸⁴ Müridin bu sözlerinden de anlaşılacağı üzere Jainizm'de münzevilere, tirthankaralara ritüel onlardan bir çare beklenildiği için yapılmamaktadır. Jainizm'de inanan kişi; kurtuluşa ulaşmış, özgürleşmiş bir ruhun bu aşamaya nasıl geldiğini anlamak, bu ruhun özelliklerini kavramak ve sonuç olarak da kendisi o noktaya ulaşmak için ritüel yapmaktadır.

Jainizm'de ritüel de bulunan yada puja yapan kişi için "pujari" kavramı kullanılmaktadır.²⁸⁵ "Puja" ise duaları, ritüelleri, ayinleri kapsayan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁸⁶ Ancak biz çalışmamızın bu noktasında günlük ritüelleri puja, dua ve meditasyon olarak ele almaya çalışacağız. Bu noktada puja içerisinde

²⁸² Lawrence A. Babb, *Ascetics and Kings in a Jain Ritual Culture* (Delhi: Motilal Banarsidass Publishers, 1998), 61.

²⁸³ Sharma, *History of Jainism*, 82.

²⁸⁴ Sharma, *History of Jainism*, 82.

²⁸⁵ Babb, *Ascetics and Kings*, 68.

²⁸⁶ Mustafa Sinanoğlu, "İbadet", *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), 19/233.

Jainizm ayinlerinden bahsederken laiklerin ve münzevilerin ayinlerini de ayrı ayrı açıklamaya çalışacağız.

3.3.1.1) Puja

“Puja” kavram olarak ritüel yapma, dua, saygı gösterme gibi anlamlara gelmektedir. Jainizm’de puja kavramı ise tapınaklar veya evlerde yapılan arınma ritüellerini ifade etmektedir. Bu ritüeller yani pujalar uygulamalarına göre farklılıklar göstermektedir. Bu da çeşitli pujaların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Jainizm’de pujaları şu şekilde özetleyebiliriz:

1) Snatra Puja: “Yıkanma ayini” olarak gerçekleştirilen ritüeldir. Bu ritüelde tirthankaranın kutsal doğumu ve ilk banyosu tasvir edilmektedir. İlk olarak snatra pujaya katılacak bir jainin ritüele uygun şekilde temizlenip giyindikten sonra yanına ayinde kullanacağı malzemeleri alması gerekir. Burada ritüelin odak noktası üç katlı bir kürsü üzerine yerleştirilmiş aslan figürünün üzerindeki küçük tirthankara heykelidir. Bu kürsü snatra puja ayininde Meru Dağı olarak nitelenmektedir. Nitekim Jainizm anlatılarına göre Meru Dağı tirthankaraların tanrı tarafından ilk banyolarının yaptırıldıkları yerdir. Bu ayin için ise gereken şeyler sembolik Meru Dağı’nın önünde tutulur. Ayin esnasında ritüeli yapan kişilerin ağız ve burunları bir bezle kapatılmaktadır. Burada amaç tozları solumayı önlemektir. Ayinde erkekler heykelin sağında kadınlar ise solunda yerlerini alırlar.²⁸⁷

Her sabah gerçekleştirilen bu ayinde zihni bütün dış dünyadan arınmış dindar jain; yanında getirdiği çiçek, karanfil, hindistan cevizi, olgun meyve gibi şeylerden sembolik olarak kürsünün önüne koyduktan sonra ayin başlar. Bu sembolik sunuları bırakan jain ruhunun arınması için de dileklerde bulunur. Tapınağa girip uygun dizeleri okur, jinanın simgelerinin önünde de saygıyla eğilir. Ardından üç, beş ya da yedi kez tavaf eder. Yüz sekiz boncuktan oluşan tesbihini çeker.²⁸⁸ Sunudan sonra tapınanlar heykelin gövdesine, ayaklarına, bacaklarına, ellerine ve omuzlarına sandal ağacı macunu sürmektedirler. Bir taraftan ise ayini yönetenler tarafından tirthankaranın kutsal doğumu ve ilk banyosu anlatılmaya başlanır. Bu olay inananlar tarafından

²⁸⁷ Babb, *Ascetics and Kings*, 72-73.

²⁸⁸ Jain, *Religion and Culture*, 112.

dinlenirken ayinin katılımcıları anlatılan olayı canlandırabilmek için tanrıların kişiliklerini üstlenmektedirler. Metinde ise tirthankara adayının nasıl tirthankara olduğuna dair bilgiler verilmektedir. Ancak bu bilgiler tirthankaranın doğumundan başlayarak tasvirlerle verilmektedir. Örneğin metin tirthankaranın annesinin rahmine inişi ve annesinin gördüğü rüyalar ile başlamakta Meru Dağı’ndaki ilk banyonun anlatılmasıyla devam etmektedir. Bu noktada katılımcılar çiçekleri heykellere tebrik amacıyla sunmaktadırlar.²⁸⁹

Metnin devamına göre tanrılar doğumu övmüşler ve anneyi kirlerinden arındırarak çocuğun bileğine koruyucu iplik takmışlardır. Ayinde de sembolik olarak heykelin kucağına ip yerleştirilerek ayine devam edilir. Daha sonra ise yine metne göre tanrılar sütlü okyanusa ve su kenarlarına giderek çocuğun yıkanması için sekiz farklı türden bin sekiz testi hazırlamışlardır. Jainistlerde bu noktada tapındaki heykelin ayaklarına su dökmektedirler. Heykelin ayaklarından akan suyu ise bazı jainler tencereler ile almaktadır. Buradaki amaç herkesin banyoya katılmasıdır. Heykelin son banyosu ise saf suyla yapılır.

Metnin sonunda ise tirthankaranın soyu tanımlanır. Ayinde ise katılan kişi övülerek kalplerine aydınlanma ağacının tohumlarının atılacağı ve kalplerinin mutlulukla dolacağı söylenir ve ritüel tamamlanır.²⁹⁰

Öte yandan bu ayinde katılımcılar yanında getirdikleri malzemelerin her biriyle sembolik olarak farklı farklı dileklerde bulunmaktadır. Örneğin jinaya su ile ritüel edilerek jinanın kendisinin olduğu gibi doğum, yaşlılık ve ölümden kurtulmayı, sandal ağacı macunu ile dünyevi varoluşun ateşinin soğumasını, pirinç taneleri ile ölümsüz mutluluğa ulaşmayı, çiçekler ile cinsel arzunun yol edilmesini, bazı yiyecekler ile fiziksel açıktan korunmayı, lambalar ile cehaletin karanlığından kurtulmayı, tütsüler ile de karma bağlarından kurtulmayı diledikleri ifade edilir.²⁹¹

2) Panch Kalyanak Puja: “Panch kalyanak puja” ifadesi “beş huzur getiren olay” anlamına gelmektedir. Jainizm için oldukça önemli bir ritüeldir. Beş refah

²⁸⁹ Babb, *Ascetics and Kings*, 72-73.

²⁹⁰ Babb, *Ascetics and Kings*, 72-73.

²⁹¹ Jain, *Religion and Culture*, 113.

getiren olayın kutlandığı bir ritüeldir. Tirthankaraların yaşamlarını tanımlayan beş olayı ifade eder. Tirthankaraların hepsinin farklı hayatlarının olmasına rağmen hayatlarındaki beş önemli olayın aynı olduğu vurgulanır. Bu beş olayın her biri ayının bir parçasını oluşturmaktadır.²⁹² Bunları şu şekilde özetleyebiliriz:

Cyavan Kalyanak: Tirthankaraların insan rahmine inişinin anlatılıp kutlandığı ritüeldir. Bu parçanın metni tirthankaranın doğumunu anlatan üç şarkıdan oluşmaktadır. Metinde tirthankaranın doğumu anlatılırken ana konu olarak erdemin ve günahın ne kadar önemli kavramlar olduğundan erdemin yeniden doğuşla ödüllendirilirken günahın azap getireceğinden bahsedilir.²⁹³

Janma Kalyanak: Tirthankaranın doğum aşamasının anlatıldığı ritüeldir. Bu metinde Parsvanatha'nın Banaras'ta doğduğundan, annesinin kraliçe Vama babasının ise kral Aivasen olduğundan bahsedilir. Daha sonra ise kral ve kraliçenin mübarek olduğu vurgusu yapılır. Çünkü onlar bir tirthankara dünyaya getirmişlerdir. Aynı zamanda kraliçenin doğumdan önce gördüğü rüyalardan bahsedilir. Jainizm'e göre bu rüyalarda önemli konumdadır. Çünkü anlatılan rüyalardan birinin yorumunda Tanrı'nın aslan tahtından kalkarak aydınlanmış çocuğu selamladığı ve ardından da çocuğun tanrılar tarafından Meru Dağı'na götürülerek yıkandığı vurgulanır.²⁹⁴

Diksha Kalyanak: Tirthankaranın çileci bir yaşamla birlikte kurtuluşa ulaşmasının vurgulandığı bölümdür. Bu bölümde tirthankaranın yaşadığı bir olaydan ve bu olaydan sonra çileci yaşamının karşılığını almaya başladığından bahsedilir. Yine metinde tirthankaranın kurtuluşu istediğinden ona tanrılar tarafından hediyeler verildiğinden onun oruç tuttuğundan ve sonunda da tanrıların ona çilecilik elbisesi verdiğinden bahsedilir.²⁹⁵

Kevaljnan Kalyanak: Tirthankaranın her şeyi bilme yeteneğini almaya başladığının ifade edildiği kısımdır. Yani Jainizm'e göre tirthankaranın yüce bilgiye ulaşmasının anlatıldığı bölümdür. Tirthankaranın uzun süren oruçtan sonra Dhan

²⁹² Babb, *Ascetics and Kings*, 30-40.

²⁹³ Babb, *Ascetics and Kings*, 30-40.

²⁹⁴ Babb, *Ascetics and Kings*, 30-40.

²⁹⁵ Babb, *Ascetics and Kings*, 30-40.

isminde zengin birinin evinde yemek yediğinden daha sonra amaçsız şekilde ormanda dolaştığından, başına gelen olumsuz durumlardan ancak sonunda da bu durumlardan kurtularak bilgiye ulaştığından bahsedilir.²⁹⁶

Nirvan Kalyanak: Nihai kurtuluş ritüelidir. Diğer bölümlerin hepsi üç parçadan oluşuyorken bu kısmın metni iki parçadan oluşmaktadır. Bu bölümde adayın artık tirthankara olduğundan insanların, hayvanların ve diğer canlıların toplandığı bir yerde oturup vaaz verdiğinden bahsedilmektedir. Tirthankaranın insanlara aydınlanma getireceği vurgulanır.²⁹⁷

Bu ayinde de görüldüğü gibi Jainizm’de tirthankaralar oldukça önemli bir yere sahiptir. Hatta Jainizm’in ritüel anlayışının temelinde tirthankaralar vardır. Bir jain için en önemli ritüel çeşitlerinden biri tirthankaralara yapılan ritüeldir. Bu sebepten de panch kalyanak puja en önemli ritüellerdendir.

Ayrıca bu ritüel beş parça şeklinde farklı metinler ile gerçekleşiyor olsa yine bu ritüel için de katılımcı tarafından tapınağa çiçek, pirinç vb. eşyalar götürülür ve yukarıda bahsedilen metinler okunarak ritüel gerçekleştirilir.²⁹⁸

3) Astprakari Puja: Sekiz katlı ritüel olarak nitelenen ritüeldir. Diğer ritüellerden biraz farklı bir ritüel çeşididir. Bu ritüel genellikle bireysel yapılan bir ritüeldir. Ritüeli tapınakta aynı anda birden fazla kişi yapıyor gibi görünse de herkesin kendine göre bu ritüeli ayrı şekilde yaptığı belirtilmektedir. Bu ayinin kendine göre bir metni de yoktur. Bazı jainler ayini sessiz şekilde icra ederken bazıları da kendi bildiklerinden çeşitli dizeler okumaktadırlar.²⁹⁹

Sekiz katlı ritüeli yerine getirmeyi amaçlayan kişi tapınağa resimlere dokunabilecek şekilde temiz olarak gelmelidir.³⁰⁰ Tapınağa gelen kişi jina heykelinin önünde eğilip, “Nisihi” diyerek tapınağa girer. “Nisihi” kelime anlamı olarak “Terk Etme” anlamına gelmektedir. Jainizm’e göre dini bir terim olarak ise tapınağa girerken

²⁹⁶ Babb, *Ascetics and Kings*, 30-40.

²⁹⁷ Babb, *Ascetics and Kings*, 30-40.

²⁹⁸ Babb, *Ascetics and Kings*, 30-40.

²⁹⁹ Babb, *Ascetics and Kings*, 84-85.

³⁰⁰ Babb, *Ascetics and Kings*, 84-85.

dünya işlerini terk etmeyi ifade eden bir kavramdır. Nisihi diyerek tapınağa giren katılımcı tapındaki heykelin etrafında saat yönünde üç kez döner ve ritüele başlanmış olur.³⁰¹ İsminden anladığımız üzere bu ayin sekiz parçadan oluşan bir ayindir. Bunları ise şu şekilde sıralayabiliriz:

Jal Puja: Sekiz katlı ritüelin ilk kısmıdır. Su ile ritüel anlamına gelmektedir. Praksal puja veya abhisek olarak da bilinmektedir.³⁰² Sekiz katlı bu ritüelin ilk bölümde ritüel başlarken heykel su ve süt karışımı bir sıvı ile yıkanarak temizlenir.³⁰³ Bu ritüelin yapıldığı yerlerden Ahmedabad'daki tapınaklarda akan su kaplarda toplanırken; Jaipur'daki tapınaklarda akan sıvılar genellikle bezler ile silinerek toplanmaktadır ve bu suların da kutsallığına inanılır. Jain kaynaklarında bu suları bazı katılımcıların evlerine götürdüğü ayine katılamayanların ise bu sulara ulaşarak vücutlarının çeşitli yerlerine sürdüğü belirtilir.

Jal pujada bebek tirthankaranın Meru Dağı'ndaki ilk banyosu canlandırılır. Bu yönüyle bu kısım snatra puja ritüeline oldukça benzerdir. Ayrıca kalan sıvıların geri alınması sadece bu ayinde değil diğer ayinlerde de görülmektedir.³⁰⁴

Kesar-Baras Puja: Sekiz katlı ritüelin ikinci kısmıdır. Candan puja olarak da bilinmektedir.³⁰⁵ Pujanın bu kısmında Shvetambara jainleri özel dualar okurken sağ ellerinin üç parmaklarıyla heykelin sağ ve sol ayak baş parmaklarına, sağ ve sol dizlerine, sağ ve sol bileklerine, sağ ve sol omuzlarına, alın, göğüs, göbek kısımlarına saydığımız sıra ile sandal ağacı macunu sürmektedirler. Digambara jainleri ise heykellere dokunmazlar. Bu sebepten ritüelin bu bölümünde heykelin önüne otururlar bir kapdan diğerine su ve süt karışımını dökerek dua okumaktadırlar.³⁰⁶

Puspa Puja: Sekiz katlı ritüelin üçüncü kısmıdır. Phul puja olarak da bilinir. Heykelin çiçeklerle süslendiği ayindir. Çiçekler taze, kusursuz ve tamamen açmış

³⁰¹ Salter, "Jainism", 254.

³⁰² Babb, *Ascetics and Kings*, 84-85.

³⁰³ Salter, "Jainism", 253.

³⁰⁴ Babb, *Ascetics and Kings*, 84-85.

³⁰⁵ Babb, *Ascetics and Kings*, 84-85.

³⁰⁶ Salter, "Jainism", 253.

olmalıdır. Bu kısımda jain sunduğu çiçekler gibi kendi hayatının da güzel olması için dua etmektedir.

Ayrıca bu ritüel ahimsa ilkesine göre biraz sorunlu da görülmektedir. Çiçeklerle ritüel etmek, çiçeklere ve toplanan bitkilere zarar olduğundan bazı jainlerce eleştirilmiştir. Ancak karşı cevap olarak bu iş ile uğraşanların çiçekleri insanların geçimlerini sağlamak için toplandıkları sadece bunların alınarak ritüel de kullanılması gerektiği zaten alınmasa da bu çiçeklerin öleceği en azından ritüel gibi kutsal bir iş de kullanılmasının daha doğru olacağı belirtilmiştir.

Bu bölüm ile birlikte sekiz katlı ritüel de anlatılan ilk üç bölüm mabedin iç tapınak olarak isimlendirilen yerinde gerçekleşmektedir. Jain tapınakları ana salon ve tirthankaraların imgelerinin yerleştirildiği iç tapınak olarak iki kısma ayrılmaktadır. Derin kirlilik içindeki kişilerin ana salona girmesi yasaktır. Derin kirlilik içinde olanlar da adet gören kadınlar, ailesinde yeni doğum yapmış yakını olanlar ve akrabası yakın zamanda vefat etmiş olanlar olarak nitelenmiştir. İç tapınak da gerçekleştirilen bu ilk üç kısım ritüel grup olarak ang puja yani uzuv ritüeli olarak bilinmektedir. Çünkü bu ritüellerde heykelin bedenine ve parçalarına odaklanılır. Birazdan bahsedeceğimiz geriye kalan beş ritüel ise toplu olarak agra puja olarak bilinmektedir. Bu ritüeller heykelin önünde yapılan ritüellerdir. Ang pujayı tamamlayan kişi iç tapınağı terk ederek ellerini yıkayıp ardından agra pujaya başlamaktadır. Agra puja ana salonda ve ilahi imgeye teması gerektirmediği için özel kişisel arınma ve giysi gerekmemektedir. Bu yüzden birçok tapınak ziyaretçisinin sadece agra pujaya katıldığı belirtilmektedir.³⁰⁷

Dhup Puja: “Dhup” kavram olarak “tütsü” anlamına gelmektedir. Dhup puja sekiz katlı pujanın dördüncüsü agra pujanın ise ilk ritüelidir.³⁰⁸ Bu ritüel de Shvetambara ve Digambaralar tütsü yakıp heykelin etrafında dönerek ayinlerini yaparlar.³⁰⁹ Ritüel de jainin duasında “tütsülerin uğursuz atomları yok edip güzel kokular

³⁰⁷ Babb, *Ascetics and Kings*, 87-88.

³⁰⁸ Babb, *Ascetics and Kings*, 87-88.

³⁰⁹ Salter, “Jainism”, 253.

yaydığı gibi benim de iç düşüncelerimi kötülüklerden arındır ve hayatımı güzelleştir” dediği vurgulanır.³¹⁰

Dipak Puja: “Dipak” kavramı “lamba” anlamına gelmektedir. Dipak puja sekiz katlı ritüelin beşinci kısmıdır. Bu ritüel lamba ile yapılmaktadır. Katılımcı lambanın etrafında döner.³¹¹ Aynı zamanda ritüel eden kişi yelpaze sallayarak neşeli bir şekilde ritim tutup dansa benzer hareketler yapar.³¹² Bu ayinde katılımcının duasında “Lambayla ritüel ediyorum, kalbimin cehaletinin karanlığı dağılsın ve evreni aydınlatan bilgi lambası yansın” dediği ifade edilmektedir.³¹³

Aksat Puja: Pirinç taneleriyle ritüel anlamına gelmektedir. Ritüeli yapan kişi ana salondaki platformun yüzeyine pirinç tanelerini kullanarak bir diyagram çizer. Bu çizim önce bir svastik sonrasında ise üstüne üç küçük pirinç yığını şeklinde yapılır. Üç küçük pirinç yığının üstüne de hilal yapılır. Burada önemli olan pirincin yaşamının olmaması yani yok olmayan bir varlık olmasıdır. Nitekim bu ayinde “Ritüel ederek hızla yok olmaz aşamaya ulaşayım” duası bu önemi açıklar niteliktedir. Svastikin dört kolunun özgürleşmemiş varlıkları temsil ettiği bu varlıkların ise insanlar, cehennem sakinleri, hayvanlar ve bitkiler olduğu vurgulanmaktadır. Üç küçük yığının ise üç mücevheri temsil ettiği belirtilir. Hilalin de yığının tepesinde özgürleşmiş ruhları temsil ettiğine inanıldığında bu figürün tamamının jain inanç sistemini özetlediği anlaşılmaktadır.³¹⁴

Navedya Puja: Yiyecek sunumu olarak ifade edilen ritüeldir. Bu ritüelde sunulan yiyecek genellikle tatlı olmaktadır. Sunulan yiyecekler svastiğin tam tepe noktasına yerleştirilir. Yiyecek beslenme ile ilişkilendirilse de burada kesinlikle tirthankaranın beslenmesi için yapılmamaktadır. Nitekim bu ayinde yapılan “Ben yemekten yoruldum sen yemeden en yüksek mutluluktasın. Sen yemiyorsun ben yiyenlerdenim. Bu ayin ile yememe mertebesini elde etmek istiyorum.” şeklindeki dua bu

³¹⁰ Babb, *Ascetics and Kings*, 88.

³¹¹ Babb, *Ascetics and Kings*, 88.

³¹² Salter, “Jainism”, 253.

³¹³ Babb, *Ascetics and Kings*, 90.

³¹⁴ Babb, *Ascetics and Kings*, 90.

ritüelin tirthankaraya yemek vermek için bir ritüel olmadığını ispatlar niteliktedir. Bu ayinde yemek yemenin getirdiği esaret reddedilmektedir.³¹⁵

Phal Puja: Sekiz katlı ritüelin son kısmıdır. Meyveyle yapılan ritüeldir. Bu ritüel de diyagramın tepesindeki hilalin üzerine meyve koymak esastır. Bu da nihai kurtuluşu ifade etmektedir. Meyvenin diyagramın en üst kısmına koyulması ritüel eden katılımcının en yüksek hedefe yükseldiği şeklinde ifade edilmektedir. Bu ayinde çeşitli meyveler kullanılabilir. Bu kısmın duası da “Sana meyveyle ritüel ederek en yüksek ruhsal gücün meyvesi olan kurtuluşa erişebilirim.” şeklindedir.³¹⁶

Ritüelin sonunda katılımcı tekrar nishi diyerek ritüelini tamamlar. Tapınaktan ayrılırken genellikle bir çan çalar.³¹⁷ Aynı zamanda ritüelini tamamlayan katılımcı tirthankaraya arkasını dönmeden tapınaktan ayrılır. Ancak bu noktada jainin sekiz katlı ritüeli fiziksel ritüel yani dravya puja olarak bitirmesinin ardından zihinsel veya içsel ritüel olan bhav pujayı yapması beklenir. Bhav pujanın amacı jinanın temsil ettiği niteliklerin içsel tefekkürüdür.

Bunun ardından görüldüğü üzere sekiz katlı ritüelin altıncı, yedinci ve sekizinci ritüelleri birbiriyle bağlantılı ritüellerdir. Üç ritüel için de yükseltilmiş bir yüzeye sunular yapmak esastır. Bu ritüeller Ahmedabad’da tapınaklarda ana salonun zemininde resime karşı koyulmuş bir masa üzerinde yapılırken; Jaipur’daki tapınaklarda bhan-dar yani tapınak bağışları için mevcut olan kutunun üzerinde yapılır. Bu da belki Shvetambaralar ve Digambaralar arasındaki farkdan kaynaklanmaktadır. Nitekim bakıldığında Ahmedabad’daki tapınakların çoğunun Shvetambara tapınağı, Jaipur’daki tapınakların çoğunun ise Digambara tapınağı olduğu görülmektedir.³¹⁸

Bu ritüelleri açıkladıktan sonra bunların dışında Jainizm’de heykellere yönelik birçok puja olduğunu ifade etmemiz gerekir. Aslında Jainizm’de heykellere yönelik yapılan her hareketin puja olarak bir karşılığının olduğunu söylemek de yanlış olmayacaktır. Buna örnek verecek olursak heykeli temizlemeye jala puja, çiçek takdim

³¹⁵ Babb, *Ascetics and Kings*, 90.

³¹⁶ Babb, *Ascetics and Kings*, 90.

³¹⁷ Salter, “Jainism”, 253.

³¹⁸ Babb, *Ascetics and Kings*, 90.

etmeye puspu puja, meyve sunumuna phala puja, pirinç takdimine aksata puja olarak isimler verildiği görülmektedir.³¹⁹ Ayrıca tapınma için laiklerin münzevileri karşıladığı itaat ayinine guru vandan, daha sonra münzevilere açıkça tapınılan ayin ise guru puja olarak bilinmektedir.

Jainizm’de puja ruhun kurtuluşunu engelleyen karmalardan kurtulması için en önemli araç olarak görülmüştür. Puja duyuşal ahlaksızlıkları yok etmek ve karmayı ortadan kaldırmak için yapılmaktadır.³²⁰ Bu yönüyle düşünöldüğünde oldukça önemlidir.

3.3.1.2) Dua

Dua konusuna başlarken tefekkür uygulamaları kategorisi altında çeşitli jain uygulamalarının biçimlerini tanımlamak faydalı olacaktır. Genel anlamda jainler bireysel olarak kişisel duaya, gruplar halinde ve bireysel olarak ayin duasına, mantra okumaya, ilahiler söylemeye ve dua ayetleri okumaya katılırlar. Laik jainler de ise meditasyon olarak adlandırılabilir uygulamalar olsa da bunlarında genelde ayin duası ve mantra okumasıyla birleştirildiği söylenebilir. Bu doğrultuda dua çeşitlerinden bahsedecek olursak:

Kişisel Dua: Bu dua aşkın varlıklara yönelik resmi olmayan dualar olarak tanımlanabilir. Bu duanın mahiyetini bilmek oldukça zordur. Ancak kaynaklarda çok katı olmayan bir jainin kişisel olarak duasını aydınlanmış ruha yapmasının çok da geçerliliğinin olmadığı vurgulanmıştır. Yani Jainizm’de jinalara yönelik yapılan kişisel duaların zaman zaman sorun çıkardığı vurgulanmaktadır. Ancak koruyucu tanrılara yönelik yapılan dualar tamamen evrensel ve uygundur. Jainizm kendilerinden istekte bulunan jainlere yardım etmekten mutluluk duyan aydınlanmamış bir dizi varlığı kapsayan bir dindir. Bunların arasında koruyucu tanrılar, geleceğın jinası olarak nitelenen Simandhar Swami, Gautam Swami ve Khartar Gacch’ın büyü öğretmenleri, Dadagurular ve farklı mezheplerin jain guruları

³¹⁹ Stevenson, *The Heart*, 228.

³²⁰ Babb, *Ascetics and Kings*, 92-93.

yer alır. Bu tür dualar Jainizm için oldukça ilginç dualardır.³²¹

Litürjik Dua: Bu dua jain tefekkür kültürünün büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu dua sabah ritüeli, günahların itirafı, kefarete ödeme, puja adındaki törenler ve mahapuja gibi temel ritüellerin icrasını içermektedir. Örneğin sabah ritüeli genellikle ayının temel bileşenlerinden birinin adını kullanarak adlandırılan bir dizi ayin duasını içermektedir. Bu dualar yerleşik dualardır. Değişken değil ve sabittirler. Bu dualar bir grup içinde belirli şekilde yerine getirilmesi gereken katı bir formül dizisidir. İbadet törenlerinin de temelini oluştururlar.

Ayinsel dua biçimlerinin genellikle kendi başlarına etkili olduğu söylenebilir. Örneğin pratikramananın doğrudan karma düzeyinde çalıştığı ve mantrik bir şekilde okunduğu belirtilir. Metnin doğru okunmasının kişinin karmasını ilahi bir müdahale hissi olmadan doğrudan etkilediği vurgulanmaktadır. Caityavandanlar, pujalar ve mahapujaların ritüel düzeyinde işlediği görülürken, pratikramana ritüel olarak tapınak imgelerinden izole edilmiştir.³²²

Mantra Okuma: Jainizm çok çeşitli metinlerle mantra okumayı coşkuyla benimseyen bir dindir. Bu metinler için tanrıların herhangi bir müdahalesini gerektirmediği okuyanların ise doğru telaffuz dışında başka hiçbir kurala uymalarının gerekmediği belirtilmiştir. Jainizm’de sağlık ve güvenlik gibi belirli hedeflere ulaşmak için, belirli varlıkların korunmasını istemek veya uğurlu bir etki için mantra okunmaktadır. En çok okunan mantrası Navkar Mantrası’dır.

Mantraların; koruyucu tanrılar, jinalar gibi belirli tanrıları veya bireysel jina imgelerinin gücünü çağrıştırabilecekleri belirtilmiştir. Belirlenen mantralar aranan belirli türden etkileşim nedeniyle seçilmektedirler.³²³

İlahi ve Dua: Jain geleneğinde çok çeşitli ilahi edebiyatı mevcuttur. Bunlar farklı melodilerden klasik şiire kadar uzanan ilahileri kapsamaktadır. Bu metinler

³²¹ Cogen Bohanec, “Comparative Contemplative Praxis in the Jain Yogasastra and the Hindu Yoga Sutra”, *Contemplative Studies and Jainism: Meditation, Prayer and Veneration*, ed. Purushottama Bilimoria vd. (New York: Taylor & Francis Group, 2024), 41-42.

³²² Bohanec, “Comparative Contemplative Praxis”, 41-42.

³²³ Bohanec, “Comparative Contemplative Praxis”, 41-42.

jinalara sevgi ve övgü sunmaktadırlar. Jainler tarafından okunup söylenmektedirler. İlahi söylemek günlük ritüellerin , resmi törenlerin ve tüm jain kutlamalarının bir parçasıdır. İlahi metinlerin okunması kişisel dindarlığın ve aynı zamanda toplumsal ritüelin bir parçasıdır. Sthanakavasi jainleri gibi putlara tapınmayan jainler için ilahiler söylemek oldukça önemlidir. Ayrıca ilahi edebiyatı, jain ritüeli için duygusal söz dağarcığının büyük bir kısmını sağlamaktadır.³²⁴

3.3.1.3) Meditasyon ve Yoga

Ruh üzerine meditasyon en eski kutsal yazıtlardan beri jain kurtuluş yolunun temel bir bileşeni olmuştur. Mahavira'nın Akdrangasitra'daki biyografisine göre gezgin bir münzevi olarak geçirdiği on iki yıl boyunca bedenini ihmal ederek saygıdeğer münzevi Mahavira benliği üzerine meditasyon yapmıştır. Nihayetinde Mahavira saf meditasyon yoluyla her şeyi bilme yeteneğine ulaşmıştır.

Bir sal ağacından çok uzak olamayan bir yerde topuklarını birleştirerek çökmüş bir şekilde dizleri yukarıda, başı aşağıda, derin bir meditasyon halinde soyut meditasyonun ortasında tam, eksiksiz, engelsiz, sonsuz ve yüce en iyi bilgiye, kevalaya yani nirvanaya ulaştı.

Jainizm'in eski metinlerinden Tattvarthasitra da soyut meditasyon ve saf meditasyonun neleri gerektirdiği belirtilmiştir. Bu metinde kurtuluşun nasıl olacağına önemli ölçüde yer verilmiştir. Bu metne göre meditasyonun yozlaşmış dönemlerde gerçekleştirilmesinin zor olduğu vurgulanmıştır. Ancak erdemli bir meditasyonun da kurtuluşa götüreceği belirtilmiştir. Erdemli meditasyon ise dört gruba ayrılmıştır. Bunlar:

- a) Jinanın emrini ayırt etmek.
- b) Felaketin doğasını ayırt etmek.
- c) Karmanın sonuçlarını ayırt etmek.
- d) Evrenin yapısını ayırt etmek.

³²⁴ Bohanec, "Comparative Contemplative Praxis", 41-42.

Bu dört erdemli meditasyon kategorisi Shvetambara ve Digambaranın meditasyon metinlerinde tutarlı bir şekilde yer almaktadır.³²⁵

Jainizm’de yoga ise meditasyona götüren aracı bir yöntem olarak görülmektedir. Kişiye ilahi bilgiler kazandırarak kurtuluşa götürdüğüne inanılan bir yöntemdir. Aynı zamanda jainist öğretilerinin en temel kavram ve tekniklerinden biridir. Yoga kavram olarak “bağlamak, birleştirmek” anlamlarında kullanılan bir ifadedir. Kaynaklarda ise “inanana ile tanrıyı birbirine bağlamak” olarak nitelenmektedir.³²⁶ Yoga, meditasyonun öncüsüdür ve ruhun arınması için vazgeçilmez bir yöntemdir. Jainler zihin, beden ve ruhu birleştirmek için yoga tekniğini kullanmaktadırlar. Jainizm’e göre zayıf ve yorgun bir beden ruhsal ilerlemeye engeldir. Güçlü, sağlıklı bir beden için ise yoga mükemmel bir tekniktir. Yoga nefesi düzenleyip eğiterek beden ve ruhun iyi olmasını sağlamaktadır.

Jainizm’e göre bedenin belirli hareketleri ile zihin de eğitilebilmektedir. Eğitilebilen zihnin ise sadece insanlara değil Jainizm’in ahimsa ilkesi tüm canlılara karşı bir şiddetsizlik içinde olacağına inanılır. Pranayama olarak bilinen nefes egzersizleri ile zihnin kontrol edilebileceği belirtilmektedir. Ayrıca bunun dışında jainlerin kullandığı birçok teknik vardır.³²⁷

3.3.2) Yıllık Ritüeller

3.3.2.1) Oruç

Jainizm en küçük organize dinlerden biri olmasına rağmen oruç uygulamaları itibarıyla dünyada çok ses getiren bir din olma özelliğini taşımaktadır. Jainlerde oruç oldukça önemli bir yere sahiptir. Bunun en temel sebeplerinden biri de Jainizm için çok önemli olarak nitelendirilen hatta dinin kurucuları veya sistemleştircileri olarak kabul edilen 24 tirthankaradan 23 ve 24.’sünün oruç hakkındaki uygulamalarıdır.

Parsvanatha’nın 16.000 erkek keşiş, 38.000 kadın keşiş, 164.000 erkek ve 327.000 kadın müridi bir araya getirerek tek bir topluluk halinde yaşadıkları rivayet edilir. Parsvanatha bu topluluk içinde uzun süreli oruç tutmayı savunmuş ve kendisi

³²⁵ Ellen Gough, *Making a Mantra: Tantric Ritual and Renunciation on the Jain Path to Liberation* (Chicago: The University of Chicago Press, 2021), 114-117.

³²⁶ Ali İhsan Yitik, “Yoga”, *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 43/558.

³²⁷ Jaina Education Committee, *The First Step of Jainism* (Raleigh: Jaina Education International, 2005), 130.

de yoğun oruç tuttuktan sonra mokşaya ulaşmıştır. Yine kaynaklarda Parsvanatha'nın 30 yaşındayken dünyadan vazgeçtiği ve bir çileci olduğu düzenli bir uygulama ile ay döngülerine göre oruç tuttuğu, üç buçuk günlük bir susuz oruçtan sonra ilahi bir cübbe giydiği ve üç yüz adamla birlikte saçlarını yolup evden ayrılarak evsizlik durumuna girdiği de belirtilmektedir.³²⁸

Jainizm'de Mahavira'nın da gezgin bir çileci olduğu münzevi bir hayat sürdüğü kabul edilmektedir. Parsvanatha'dan esinlenerek erkekve kadın keşişler, laikler ve diğer topluluk üyeleri olmak üzere dörtlü bir tarikat geliştirmiştir. Buda'nın çağdaşı olan Mahavira şiddetsizlik, bekarlık, gerçeği söyleme, çalmaktan kaçınma ve maddi eşyalardan vazgeçmeyi vurgulamıştır. Mahavira uzun zamanlarını uyumadan ve yemek yemeden geçirmiştir. Oruç tutmadığı zamanlarda küçük miktarlarda yiyecek yediği belirtilmektedir.³²⁹ Ayrıca Mahavira'nın ormanlarda çıplak ayakla dolaşp uzun süreler tek başına meditasyon yapıp oruç tuttuğu vurgulanmaktadır. Uzun mücadelelerin ve iki buçuk günlük bir zikrin ardından sonunda bir yaz gecesi sala ağacının altında nehrin kıyısında mutlak ilme ulaşmıştır.³³⁰

Jain tirthankaraların biyografilerini içeren bir Jain metni olan Kalpa Sutra'nın bir bölümünde Mahavira'nın çileciliğini şöyle anlatılmaktadır:

“Saygıdeğer çileci Mahavira bir yıl ve bir ay boyunca giysiler giydi; o zamandan sonra çıplak dolaştı ve sadakaları avucunun içine aldı. On iki yıldan fazla bir süre boyunca saygıdeğer çileci Mahavira bedenini ihmal etti ve ona bakmayı bıraktı; ilahi güçlerden, insanlardan veya hayvanlardan kaynaklanan tüm hoş veya hoş olmayan olaylara sakinlikle katlandı ve acı çekti.”³³¹

Görüldüğü gibi Jainizm tarihine bakıldığında da zühd ve riyazet hayatı, çilecilik, oruç gibi kavramlar oldukça ön plana çıkmaktadır. Bu sebeplerden dolayı günümüzde de jainler bu kavramlara sıkı sıkıya bağlıdırlar. Jainizm'de oruç kişinin yiyecek ve su tüketiminden uzak durduğu veya kısıtlamalar koyduğu gönüllü bir kısıtlama eylemi olarak tanımlanır. Tapas (kelimenin tam anlamıyla, çilecilik), tapasya

³²⁸ Randi Fredricks, *Fasting An Exceptional Human Experience* (California: Allon Publishing, 2012), 269.

³²⁹ Fredricks, *Fasting An*, 269.

³³⁰ Eliade, *Dinsel İnançlar*, 2/97.

³³¹ Fredricks, *Fasting An*, 270.

ve upvas jain orucu için kullanılan genel terimlerdir. Oruç gibi çilecilikler, ruhtan (jiva) karmanın çıkarılması için yapılır. Kişi oruç tutarak ayrıca erdem kazanır.³³²

Oruç, Jainizm festivallerinin de vazgeçilmezleri arasındadır. Çoğu jain özel zamanlarda festivaller sırasında ve kutsal günlerde oruç tutar. Paryushana, muson sırasında Shvetambara jainler için sekiz gün; Digambara jainler için on gün süren en önemli festivaldir. Bu zamanlar yani muson oruç zamanıdır ve bu dönem jainler tarafından oruçlu olarak geçirilir. Yine de bunun dışında bir jain herhangi bir zamanda özellikle de bir hata yapıldığını hissederse oruç tutabilir. Oruçlardaki çeşitlilikler jainleri öz disiplini korumak için ellerinden geleni yapmaya teşvik eder.³³³ Jainizm’de oruç çeşitliliğini şu şekilde özetleyebiliriz:

Tam Oruç: Bir süre boyunca yiyecek ve sudan tamamen vazgeçerek yapılan bir uygulamadır.

Kısmi Oruç: Arzu ettiğinizden daha az yemek ve sadece açlığı önlemek amacıyla tutulan oruçtur.

Vruti Sankshepa: Yeneni şeylerin sayısını sınırlandırarak tutulan oruçtur.

Rasa Parityaga: Favori yiyeceklerden vazgeçilerek yapılan uygulamadır.

Jainizm’deki bu dört oruç çeşidi kaynaklarda sıkça karşımıza çıkan jainlerinde sıkça kullandığı oruç çeşitlerindendir. Ancak Jainizm gibi orucun çok önemli olduğu bir dinde orucun çeşitleri de oldukça fazladır. Bunları da kısaca özetleyecek olursak şöyle sıralayabiliriz:

Büyük Oruçlar: Bazı keşişler, 6 aydan fazla oruç tutan Mahavira’yı izleyerek aylarca oruç tutarlar. Bu uygulamaya denir.

Varsitapa: Bir yıl boyunca dönüşümlü olarak belirli günlerde yemek yemek ve geri kalan günlerde yemek yemeden yapılan uygulamadır. Bu oruç çok titizdir çünkü dönüşümlü günlerde hiç yemek yememek ve geri kalan günlerde yemek yemek, gün batımından sonra akşamları yemek yememek, patates, soğan, zencefil gibi kök sebzeler yememek ve diğer çeşitli kurallar gibi öngörülen kurallara uymak şeklinde olduğu için bir yıllık istikrar gerektirir.

³³² Wiley, *The A to Z*, 85.

³³³ Arun Kumar Jain, *Faith and Philosophy of Jainism* (Delhi: Gyan Publishing House, 2009), 224.

Chauvihar Upvas: Bütün gün boyunca yiyecek ve sudan vazgeçilerek tutulan oruçtur.

Digambaras Upvas: Bu oruç çeşidinde kişi günde sadece bir kez olacak şekilde gün batımından önce su içebilir.

Shvetambaras Upvas: Burada da kişi kaynatılıp soğutulmuş su içebilir, ancak bu gün batımından önce yapılmalıdır.

Tivihar Upvas: Bu oruç çeşidinde kişi gün doğumu ile gün batımı arasında kaynatılıp soğutulmuş su içebilir.

Ekasanu: Günde bir öğünü tek seferde yemek ve gün doğumu ile gün batımı arasında istenildiği kadar kaynatılıp soğutulmuş su içmek şeklinde yapılan oruç uygulamasıdır.

Beasanu: Günde iki öğünü iki seferde yemek ve gün doğumu ile gün batımı arasında herhangi bir zamanda kaynatılıp soğutulmuş su içmek şeklinde gerçekleştirilir.

Ayambil: Gün boyunca sadece bir öğün yemek yemektir. Ancak o öğünde şu yiyecekler olmamalıdır:

- Süt, lor gibi her türlü süt ürünü.
- Çay ve kahve gibi her türlü içecek.
- Baharatlı yiyecekler.

Bela: İki gün boyunca hem yemekten hem de sudan vazgeçmek veya sadece yemekten vazgeçmek olarak tanımlanan oruç çeşididir.

Tela: Üç gün boyunca hem yemekten hem de sudan vazgeçmek veya sadece yemekten vazgeçmek olarak tanımlanabilir.

Aththai: Bu oruç çeşidin de sekiz gün boyunca hem yemekten hem de sudan vazgeçilir veya sadece yemekten vazgeçilir.

Masaksaman: Bir ay boyunca sürekli olarak yiyecek ve sudan veya sadece yiyecekten vazgeçmektir.

Navkarsi: Bu oruç şeklinde yiyecek ve su gün doğumundan en az kırk sekiz (48) dakika sonra tüketilir. Dindar jainler dişlerini fırçalar ve ağızlarını sadece gün doğumundan sonra çalkalarlar.

Porsi: Gün doğumundan üç saat sonra yiyecek ve su alınarak yapılan uygulamadır.

Sadh-porsi: Gün doğumundan dört saat otuz dakika sonra yiyecek ve su almak şeklinde tanımlanabilir.

Purimuddh: Gün doğumundan altı saat sonra yiyecek ve su almaktır.

Avadhdh: Gün doğumundan sekiz saat sonra yiyecek ve su almak şeklinde uygulanır.

Tivihar: Gün batımından sonra yiyecek veya meyve suyu alınmamalıdır, ancak su içilebilir. Birçok jain bunu günlük olarak uygular.³³⁴

Bunların dışında Sallekhana da genellikle oruç yoluyla dini bir ölüm olarak adlandırılrsa da bu bir oruç değil jainlerin kullandığı ek bir yemindir. Ancak bu yemin kişinin yemek yememe ve su içmemesi üzerine olduğu için sonunda ölümle sonuçlandığından Sallekhana kavramı ölüm orucu olarak bilinir hale gelmiştir. Jainler bu yöntemi çeşitli sebeplerden dolayı uygulamaktadır. Bu sebeplerden en önemlisi bir jainin günlük ritüellerini yapamayacağı bir ortamdan geri durduktan sonra sakın bir hayatı seçerek yavaş yavaş yemek ve sıvı alımını kesip huzuru bulması olarak belirtilmektedir. Bunun dışında yaşlılık veya hastalık gibi durumlardan dolayı yemeğe ulaşmanın zor olduğu zamanlarda da Sallekhana kullanılmaktadır. Sallekhana genellikle Digambaralarda karşımıza çıkarken bu kavram Shvetambaralarda Samthara olarak karşımıza çıkmaktadır.³³⁵ Yani aslında Shvetambaralarda oruç yoluyla ölüme gidilen uygulamanın ismi samtharadır. Bu oruç çeşidinde birey yaklaşan ölümün farkında olduğunda tüm görevlerini tamamladığını hissettiğinde gönüllü olarak yemeyi ve içmeyi bırakır.³³⁶ Yani ölüm orucuna başlar. İşte bu oruç biçimine samthara denir. Samtharanın süreleri vardır. Bu süreler 6 aydan 12 yıla kadar değişmektedir. Ancak daha önce de belirttiğimiz gibi bu yöntem her ne kadar Mahavira tarafından kullanılsa da günümüzde bu konuda tartışmalar devam etmektedir. Çünkü hayata mutlak saygıyı vaaz eden bir öğretinin, insan hayatına hiç değer vermemesi ve oruç

³³⁴ Jain, *Faith and Philosophy*, 225.

³³⁵ Wiley, *The A to Z*, 86.

³³⁶ Jain, *Faith and Philosophy*, 225.

yoluyla intiharı en yüce örnek göstermesi dikkat çekicidir.³³⁷ Bundan dolayı bazı jain kaynaklarında doğru nedenleri sağlamadan, hiçbir jainin ölümü benimseyemeyeceği vurgulanmıştır. Bazı jain kaynaklarında belirtilen samtharayı sürdürmek için doğru nedenler yani uygun durumları şöyle sıralayabiliriz:

1. Kişi tedavi edilemez bir hastalıktan muzdarip olduğunda,
2. Kişi şiddetli kıtlıkla karşılaştığında,
3. Kişi manevi yaşamı sürdürmek için imkansız koşullarla karşılaştığında bu uygulamayı devam ettirebileceği belirtilmiştir.

Bu ritüeli uygularken katılımcı önce katı yiyeceklerden vazgeçer. Sonunda ölüm yaklaştığında her türlü sıvı ve sudan vazgeçer. Samthara; keşişlerin, öğretmenlerinin örneğini izleyerek ölüm orucu tuttuğu jain keşişlik uygulamalarıyla uyumludur. Teolog Christopher Key Chapple da samtharanın sürecini ve amacını şu şekilde tanımlamıştır:

“Hayat doğal düşüşüne ulaştığında ve ölüm yetkili bir tıbbi otorite tarafından yakın olarak kabul edildiğinde bir jain oruç tutarak özellikle samthara orucu olmak üzere nihai şiddetsizlik eylemine girişmeyi talep edebilir.”

Ortaçağ metinlerinde anlatılan bu oruç çok dolu hayatlarının sonunda kademeli olarak tüm yiyeceklerden sonra tüm sudan vazgeçen ve en sonunda ölen ve bilinçli olarak Siddha Loka'daki kalıcı meskenlerine geçen Parsvanatha ve Mahavira'nın ölümünü taklit eder. Sıradan bir jaina keşişi veya laik kişi için daha iyi bir sonraki doğumu garanti ettiğine inanılır. Samthara ile her yıl en az 200 jainin ritüel sırasında öldüğü tahmin edilmektedir. Bazı ölümlerin kayıt altına alınmadıkları varsayılarak ölüm sayısının önemli ölçüde daha yüksek olduğu ileri sürülmektedir. Samthara şu anda Hindistan'da yasal olsa da hukuk mesleği üyeleri bu uygulamayı yasaklamaya çalışmıştır. Ayrıca insan hakları örgütleri samtharanın Hindistan'da yasadışı olan intihar ve ötanazi ile karşılaştırılabilir olduğunu ileri sürmektedir. Uygulamanın diğer muhalifleri yetişkin çocukların bunu yaşlı ebeveynlerine bakmaktan kaçınmanın bir yolu olarak kullandığını iddia etmektedir. Jain topluluğunun sözcüsü Emekli Yargıç

³³⁷ Eliade, *Dinsel İnançlar*, 2/98.

Chand Pana samthara konusundaki tutumunu şöyle açıklamaktadır:

“Samthara intihar olarak adlandırılmaz. Kişi samtharayı açık bir zihin ve bilinçli düşünceyle yapar, her şey insanlar tarafından bilinir ve saf bir ruha sahip insanlar tarafından yapılır. Bu dinimize olan inançtan başka bir şey değildir ve devam eden gelenek görenek ve ritüellerin bir parçası olan her şey anayasal garantilerle korunur.”

Samthara, jain geleneğindeki tüm oruçlar gibi ruhu arındırmak için kullanılır. Oruç, bireyin doktrinlerinin temel bir ilkesi olan karmik aşkına ulaşmasını sağlayan trans benzeri bir durumu başlatır. Rosemary Rader, jain orucunun bu süreci nasıl kolaylaştırdığını şöyle açıklamıştır:

“Jainizm'de oruç gibi bazı çileci uygulamaların yaşam modunu aşağı çeken karma birikimini ortadan kaldırabildikleri için arındırıcı olduğuna dair bir inanç vardır. Oruç bu nedenle insanları karmadan kurtuluş yolunda yukarı taşıyabilir.”

Samthara sırasında bir jain tüm arzularını ve hoşlanmadıklarını terk eder ve ölüm yaklaşırken yalnızca manevi konulara yoğunlaşır. Oruç tutarken sadece yemek yememek yeterli değildir.

Kişi ayrıca yemek istemeyi de bırakmalıdır. Yemek arzusu devam ederse oruç anlamsızdır. Jainizm orucun kişinin karmasını geçmiş eylemlerin etkisini arındırarak dönüştürdüğünü savunur.³³⁸ Jainizmde karma/tenasühten kurtulmak için yapılması gereken bazı uygulamalar vardır. Jainizm inancına göre ise karmanın günahı, dışsal (Bahiya) veya içsel (Abhiyantra) çilelerin ateşiyle seyretililebilir ve yakılabilir. Bunlardan ilki fizikselken diğeri ruhsaldır; ancak her ikisi de tanrı ve çileciler için bağlayıcıdır. Konumuz itibarıyla ise biz dışsal çilelere göz atmaya çalışacağız.

Dışsal veya Bedensel Çileler şunlardır:

1. Anashana(Oruç)
2. Unodari
3. Vrithisankhshepa
4. Rasatyagya

³³⁸ Fredricks, *Fasting An*, 315.

5. Kayaklesha

6. Sainilata

Oruç (Anashana) dışsal ilelerin ilkidir. Oruç, bedenın ve zihnin tüm kirliliklerini ve pisliklerini dışarı atar; ancak hiçbir şekilde a kalmak anlamına gelmez. Oruç, diyetssel uygunsuzluklardan ve düşüncesizce yapılan şımarıklıklardan kurtulabileceğimiz bir arınma sürecidir. Beden kirliliklerden arındığında zihnimiz de aynı şekilde saf olacaktır. Çünkü sağlıklı bir zihnin meskeni sağlıklı bir bedendedir. Oruç süresi bir günden belirsiz bir sreye kadar değişir. Sadece belirlenmiş ve sabit bir süre oruç tutmaya yemin edildiğinde buna 'Itavana' denir. Ancak hayatın geri kalanı içinse 'Yavata Kathika' olarak bilinir. Kişinin uzun süreli çile hayatı yaşaması önemsenmiştir. Ancak, kişinin uzun süreli oruç yöntemine başvurarak hemen mokşaya ulaşamayacağı, bu şekilde önce devalokaya geçebileceği ileri sürülür. Oruç tutan bir kişinin ise ancak on beş enkarnasyondan sonra kurtuluşa ulaşabileceğine inanılır. Herkes uzun süreli veya süresiz oruca başvuramıyorsa ve uygulayamıyorsa kişi en azından her gün yiyecek alımını kademeli olarak azaltarak kısmi oruca başvurabilir. En azından bu şekilde toplam yiyecek alımının ya hiç olmadığı ya da sadece bir lokma olduğu aşamaya gelinebilir. Ayrıca yiyeceklerde kademeli bir azaltmaya başvurulursa oruç tutan kişinin sağlığı üzerinde olumsuz bir etki yaratmaz. Çünkü vücut parçalanmış yiyecek alımına alışacaktır. Bu nedenle yöntemin beden ve ruh için daha mantıklı olduğu söylenir. Bu uygulama 'Unodare' olarak bilinir.³³⁹

Jainizmde kurtuluşun ancak bu şekilde zühd, oruç ve çile hayatı ile elde edilebileceği vurgulanmıştır. Doğal olarak kurtuluşu ise yalnızca erkek ve kadın keşişler umut edebilir. Ancak manastır yolu sağlığının yerinde olması koşuluyla sekiz yaşına gelmiş her çocuğa açıktır. Birkaç yıllık öğrenimin ardından ırac olan kişi bir stad tarafından erginleştirilebilir.³⁴⁰ Jainizm'de oruç herkesin yapabileceği hatta belirli dönemlerde kesinlikle yapması gereken bir uygulama şeklinde karşımıza çıkarken keşişler için ise kesinlikle yapılması gereken ve onlar için oldukça önem arz

³³⁹ Shiv Sharma, *The Soul of Jainism: Philosophy and Teachings of Jain Religion* (New Delhi: Fusion Books, 2007), 42.

³⁴⁰ Eliade, *Dinsel İnançlar*, 2/99.

eden bir uygulama şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Vritte sankhshepa, yiyecek ödünç verme anlamına gelir. Bir keşiş aşağıdaki yollardan herhangi biriyle kendine kısıtlamalar koyabilir:

1. Günlük aldığı yiyecek öğelerinin sayısını kısıtlayabilir ve profesyonel olarak daha fazla yiyecek çeşidine olan isteğini azaltabilir. Örneğin günlük on beş öge yiyorsa her gün bir öğeyi azaltabilir. Ancak bu her öğündeki miktarı azaltmaması gerektiği anlamına gelmez. Bazı insanlar öğünlerin sayısını azaltır ancak toplam miktarı azaltmaz, bu yanlış bir uygulamadır.

2. Kişi öğünlerini yalnızca bir veya iki yerde ve ayrıca yalnızca belirli bir zamanda yiyebilir.

3. İki öğün arasındaki süre artırılabilir.

4. Kişi sadece evden dilenebilir ve sunulan her şey alınmalı, talep edilmemelidir.

5. Seyahat ederken hiçbir şey yenmemelidir.

6. Her gün bir öğün atlanmalıdır.

7. Sadece doğru kişi tarafından sunulan yemek kabul edilmelidir.

8. Sadece evde yemeye karar vermek ve bunu kişinin karısı da dahil olmak üzere belirli bir kişi tarafından servis edildiğinde de yapmaktır.

9. Yiyecek miktarı azaltılır ancak zaman ve süre uzatılır.

Her insanın belirli lezzetli yiyeceklere karşı bir zaafı vardır. Ancak her gün en sevdiği bir şeyi feda edip vazgeçtiğinde yiyecek cazibesini kontrol edebilir. Hastalık durumunda vücudun sadece sıvılar alabilmesi için bir istisna vardır. Bazı insanlar körelmemek için şeker ve yağlardan vazgeçerler. Obur biri zihnini dine ve çileciliğe odaklayamaz çünkü yemeğe olan aşırı düşkünlüğü onu tembelleştirir ve uykuya dalar veya boş bir hayat sürer. Bazı insanlar belirli günlerde oruç tutar ve oruç gününde belirli bir şeyi yemeyi bırakır.³⁴¹

Jainizm de oruç sıradan insanların Jainizm'in çileci ideallerini en belirgin şekilde gösterebildiği aktivitedir. Bu uygulamanın geçmişte hem erkekler hem de

³⁴¹ Sharma, *The Soul of Jainism*, 44.

kadınlar tarafından düzenli olarak yapıldığı açıkça belirtilse de erkeklerin kutsal günler dışında ciddi bir şekilde oruç tutması artık alışılmadık bir durumdur; bu konudaki standart açıklama ise erkeklerin işleriyle çok meşgul olmaları ve bu nedenle kadınların bunun sorumluluğunu üstlenmek zorunda kaldıklarıdır.³⁴²

Oruç, jain kadınlarının ve münzevilerin dindarlığının önemli bir parçasıdır ve laik kadınların katıldığı birçok farklı oruç türü vardır. Münzeviler öncelikle ruhlarını karmadan arındırmak sonunda mokşaya ulaşmak için oruç tutarken laik kadınlar hem manevi hem de dünyevi amaçlara ulaşmak için oruç tutarlar.³⁴³

Jainler için oruç tutmak ne kişisel bir meseledir ne de bir kabahati affettirmek için bir kefareti biçimi olarak dayatılır. Aksine oruç tutmayı içeren yemin etmek bir kadın tarafından gönüllü olarak benimsenen bir dizi dini aktivitenin en önemlisidir. Bu genellikle bir çilecinin önerisiyle onun ve dolayısıyla yakın akrabalarının jain dinine olan bağlılığının ciddiyetini doğrulamak için yapılır. Oruçta gerekli olan duyuların fiziksel olarak kısıtlanması ve kontrolü; her iki cins jain için önemli olsa da özellikle toplumdaki kadınlar için iffetin ana bileşeni olarak görülmektedir. . Bu nedenle oruç iffetin bir uzantısıdır ve oruç kısmen de olsa bir kadının ailesinin ahlaki saflığının doğrulanması yoluyla sosyal prestij sağlamanın bir aracı olarak işlev görür.³⁴⁴ Erdemli kadınlar hem ev hanımı olmaya bir alternatifi örneklendirmek hem de laik kadınlara kişisel feragatlerini bir anlatı yapısı içinde konumlandırmanın bir yolunu vermek için hizmet eder. Jainizm’de evli bir kadın konumunu güçlendirmek ve çocuklarını korumak için oruç uygulamasına başvurabilir. Çileden elde edilebilecek ruhun mükemmelliği jain kadınını hem ev içi hem de manevi meseleleri kontrol edebilen güçlere götürür. Oruç tutmak yalnızca bir kadına liyakat kazandırmakla ailesini zarardan veya hastalıktan korumakla bir kadının iyi bir koca bulmasına yardımcı olmakla ailesinin mali başarısında yardımcı olmakla ailesi için prestij kazanmakla veya bir kadının (ve kızının) onurunu kanıtlamakla kalmaz. Aynı zamanda kadınların genellikle kadın keşişler için ayrılmış olan mükemmelliğin bir parçasına ulaşmalarında da önemli bir yol oynar. Bir kadın büyük bir orucu tamamladıktan sonra tıpkı dini bir

³⁴² Dundas, *The Jains*, 199.

³⁴³ Sherry Fohr, *Jainism: A Guide for the Perplexed* (New York: Bloomsbury Academic, 2015), 62.

³⁴⁴ Dundas, *The Jains*, 199.

imge de (Jainler için jina imgesi) olduğu gibi saygıyla karşılanır. Dindar kadınlar bando ve dansçıların eşlik ettiği geçit törenlerinde, kendisine adakların sunulduğu kutlamalarda dindar jainler ve jain olmayanlara Jainizm'in bir simgesi olarak gösterilir.³⁴⁵

Jainizm metinlerindeki bazı anlatılar jain kadınların orucuna ışık tutnası için çalışmamız adına oldukça önemlidir:

Büyük bir kral olan Prajapal, kızı Mayaņasundari'nin jinalara olan bağlılığına düşmandı. Prenses Mayaņasundari iyi talihinin babasının gücünden değil jinalara olan bağlılığından kaynaklandığını düşünüyor ve bunu alenen söylüyordu. Kral öfkeliydi ve onun üzerindeki otoritesini göstermek için Mayaņasundari'yi cüzzamlı Sripal ile evlendirdi. Mayaņasundari ise günlük jain ritüeline devam etti ve Adinath'ın koruyucu tanrıçası Cakresvari'ye kocasını iyileştirmesi için dua etti. Cakresvari ona her şeyin yakında yoluna gireceğini söyledi ve ertesı gün de Mayaņasundari kocasını iyileştirmek için oruç tutmasını öneren bir jain keşişiyle tanıştı. Mayaņasundari orucu tuttu ve orucun dokuzuncu yani son gününde Sripal ile bölgedeki 700 diğer cüzzamlı iyileşti. Daha sonra Mayaņasundari ve eşi bu oruca devam etti ve bağlılıklarının bir sonucu olarak büyük bir servet kazandı. Mayaņasundari'nin kaderi ve talihi babasının aceleci eylemleri tarafından geçici olarak geriletilmiş olsa da bağlılığının ve ileciliğinin gücü sayesinde önemli ölçüde engellenmemiştir.

Kaynaklarda Cakresvari'nin Sripal'ı iyileştirmediği; prensese güvence vererek keşişi prensese gönderdiği de anlatılır. Yani dini disiplini aracılığıyla talihini belirleyen ve kocasını iyileştiren prenestir. Aynı şekilde burada karısı kocasına orucu nasıl tutacağını gösterir ve ona ailelerinin zenginliğine ve refahına yol açan ritüeli  ğretir. Laik kadınlar orucun etkinliğinden bahsederken her zaman Mayaņasundari'nin başarisından bahsederler ve orucu uygulayan laik kadınların ailelerini korumak ve yüceltmek umuduyla Mayaņasundari'nin bağlılığını takip ettiklerini ima ederler.³⁴⁶ Ancak burada şunu da belirtmemiz gerekir ki orucun kişinin karması üzerinde olumlu

³⁴⁵ M. Whitney Kelting, "Constructions of Femaleness in Jain Devotional Literature", *Jainism and Early Buddhism: Essays in Honor of Padmanabh S. Jaini*, ed. Olle Qvarnstr m (California: Asian Humanities Press, 2003), 237.

³⁴⁶ Kelting, "Constructions of Femaleness in Jain Devotional Literature", 238.

etkileri olmasına rağmen biriken erdemın nasıl dünyevi kazanca kanalizel edildiridir. Burada ahlaki bir ders varsa bir kadının babasının isteklerine ve lanetlerine meydan okuyabileceği ve dindar bir değer varsa jain olarak ve jain keşişlerinin tavsiyelerini izleyerek zorlukların üstesinden gelinilebileceğidir.

Jainizm de en sık anlatılan diğer oruç anlatısında ise kahraman Candanbala önceleri erdemli eylemlerin çoğunu yapmayı seçmemiştir. Candanbala hapse atılan ve daha sonra bir tüccarın ailesine hizmetçi olarak bırakılan güzel bir prenestir. Tüccarın karısı güzelliğinden dolayı onu kıskanıp tüccar iş için gittiğinde Candanbala'nın saçını kazıyarak (Saç, Hindistan'da bir kadının cinselliğinin yaygın bir simgesidir.) onu zincirlerle bağlamıştır. Tüccarın karısı onu üç gün boyunca yiyeceksiz bırakmıştır. Daha sonra tüccar geri döndüğünde gördükleri karşısında dehşete kapılmış ve onu serbest bırakmıştır. Tüccar, Candanbala'ya mutfaktaki siyah mercimeği yemesini teklif etmiştir. Ancak Candanbala bir jain keşişine sadaka verene kadar yemeyeceğini söyledikten sonra evin eşiğine oturup Navkar Mantra'yı okuyarak mercimekleri ayıklamıştır. O sırada geçen bir keşişe de sadaka vermiştir. Bunun üzerine Candanbala'nın saçları hemen tekrar uzamıştır. Daha sonra Candanbala keşiş olmuş ve mokşaya ulaşmıştır. Bu anlatılarla Jainizm'de işkencelerin erdem için büyük bir fırsat sunabileceği ima edilir. Oruç Jainizm de kefarete için değil birçok jain tarafından kişinin ailesinin ve özellikle kocasının refahı için gerçekleştirilmektedir. Jain kadınlar Candanbala'nın üç günlük orucunu taklit ederek onun saçlarının yeniden uzamasının dünyevi bir sonuç olduğuna daha sonra mokshaya ulaşmasının ise manevi sonuç olduğuna inanırlar. Bu anlatılarda Candanbala'nın çileler nedeniyle mokşaya ulaştığı Mayaņasundari'nin ise kendi inancını savunduğu ancak her ikisinde de kadının oruç tutarak sonuca ulaştığı vurgulanmaktadır. Her iki anlatı da bu hikayeler çağdaş jainlere, kadınların hayatlarını ve hedeflerini anlamak için alegorik modeller olarak hizmet eder.³⁴⁷

3.3.2.2) Festivaller-Bayramlar

Festivaller bir topluluğun kimliğinde hayati rol oynayan kollektif ritüel etkinliklerdir. Jainlerce festivaller bireyin dini kimliklerinin oluştuğu dönemlerdir.

³⁴⁷ Kelting, "Constructions of Femaleness in Jain Devotional Literature", 239.

Festival dönemleri jainlerce topluluklarının kamuoyunda yer edindiğinin farkına varıldıklarının göstergesi olan bir dönem olarak kabul edilmektedir.³⁴⁸ Festivaller jainlerin topluca ritüel yaptığı ve genellikle laik ve münzevi toplulukların bir araya geldiği zamanlardır. Çoğu jain festivali tirthankaraların yaşamlarının herhangi bir yönünü kutlamaktadır. Mahavira'nın doğum günü, kurtuluşa ulaşması vb. zamanlar bunlara örnek gösterilebilir.³⁴⁹ Jain cemaatinin bakış açısına göre festivallerin en önemli dönemi dört aylık muson yağmurları dönemidir. Jainler bu dört aylık dönemde tek bir yerde ikamet etmeye gayret gösterir. Bunu yaparak mülksüzlük ilkesini de yerine getirirler.³⁵⁰ Bu dönem festivallerini uygulayabilmek için de oldukça önemli bir dönemdir.

3.3.2.2.1) Paryushana: Bu festival eski yılı kapatan önemli bir Shvetambara festivalidir. Ağustos ve eylül aylarında kutlanmakta ve Shvetambaralara göre sekiz gün sürmektedir. Bu festivalde zahitler tarafından paryushananın ilk üç günü sadece sabahları kalan beş günde ise okunan metinlerin çokluğundan dolayı günde iki kez vaaz verilmektedir. Dördüncü ve yedinci günlerde yirmi dört tirthankaranın tarihçesini içeren Shvetambara kutsal kitabı Kalpasutra'nın halka açık bir şekilde okunması gerçekleşir. İkinci gün Mahavira'nın doğumunun tasvirine ayrıntılı bir ritüel ve büyük bir kutlama eşlik eder.³⁵¹ En kalabalık günleri birinci, dördüncü ve beşinci günleridir. Diğer günlerdeki katılımlar kadınlar, emekli erkekler, birkaç dindar ve yabancı bilginlerle sınırlıdır. Ancak buna rağmen paryushana neredeyse tüm jainler tarafından kutlanan tek festivaldir.³⁵²

Festivalde ilk üç günün vaazlarında jain sadhusu tarafından Acarya Vijaya Laksmisuri'nin 18. yüzyılda yazdığı metinlerden okunur. Bu metinlerde beş görev vurgulanmakta ve bir jainin nasıl kurtuluşa erişebileceğinin bu beş görev ile birlikte yol haritası çıkarılıp paryushananı bu şekilde geçirmesi beklenmektedir. Birinci görev tamamen şiddetsizlik olarak ifade edilmektedir. Jainler için ahimsa genel olarak bir kural olsa da jainlerce özellikle bu dönemde dünyanın her yerinde şiddetsizliğin olması

³⁴⁸ John E. Cort, *Jains in the World: Religious Values and Ideology in India* (New York: Oxford University Press, 2001), 142.

³⁴⁹ Salter, "Jainism", 249.

³⁵⁰ Cort, *Jains in the World*, 146.

³⁵¹ Salter, "Jainism", 250.

³⁵² Cort, *Jains in the World*, 149.

gerektiği savunulmaktadır. Nitekim jainler paryushana döneminde bir hayvana zarar vermemeye karşı daha dikkatli davranmakta ve hayvan barınaklarına sadakalar vermektedirler. İkinci görevleri ise tüm jainlerin birbirlerine sevgi ve saygı göstermesi şeklinde ifade edilmektedir. Hatta jainler paryushananın son gününde bir öğle yemeğinde toplanarak toplum olarak birlikteliklerini göstermektedirler. Üçüncü görevleri ise yıl boyunca işledikleri günahları açıklayarak tövbe etmektir. Jainler bu görev gereği bir yıl boyunca kalbini kırdıklarını düşündükleri yakınları için mektuplar yazmakta itirafta bulunmakta ve yeni yıla günahsız olarak girmeyi amaçlamaktadırlar. Dördüncü görevleri ise üç günlük oruç tutmaktır ki bu orucu tutan jainin sekiz öğünü atlaması gerekir. Ancak yoğun iş temposu olanların bu orucu tutmasının da zor olduğunu kabul etmektedirler.³⁵³ Bu sebepten oruç tutanların genellikle kadınlar olduğu belirtilmektedir. Orucun manevi faydasının yanı sıra ailenin prestijini artırdığına da inanmaktadırlar.³⁵⁴ Beşinci ve son görevleri ise tapınaklarını ziyaret etmek olarak belirtilmektedir.

Jainlerin en kutsal bayramı olan paryushana çile çekme, oruç tutma ve din adamı benzeri davranışlar sergileme dönemidir. Yıl boyunca neredeyse her jainin az da olsa dini kuralları uyguladığı tek zamandır.³⁵⁵

Nitekim paryushana Digambaralar içinde en popüler festivallerden biridir. Digambaralar bu festivali Shvetambaralardan farklı olarak on gün boyunca kutlamaktadırlar.³⁵⁶

Digambaralar için bu festival haziran-temmuz, ekim-kasım, şubat-mart olmak üzere yılda üç kez kutlanmaktadır. 4. yüzyıldan bu yana ulaşan Jainizm metinlerinde yılın belirtilen bu üç zamanında evrendeki tüm tanrıların insanların erişemeyeceği bir adada(Sevinç Adası) toplanarak sekiz gün boyunca ritüelde bulundukları belirtilmektedir. Orta Çağ'a gelindiğinde ise jainlerin bu adanın kumaş, metal ve taştan temsillerinin yapılarak festivalleri bu şekilde devam ettirdikleri görülmektedir.³⁵⁷

³⁵³ Cort, *Jains in the World*, 149.

³⁵⁴ Salter, "Jainism", 250.

³⁵⁵ Cort, *Jains in the World*, 150-157.

³⁵⁶ Salter, "Jainism", 250.

³⁵⁷ Gough, *Making a Mantra*, 111.

3.3.2.2.2) Oli: Jain kadınları için en kutsal günlerden biridir. Mutlu bir evlilik hayatı arzulayan kadınların oruç tutarak ve Mayanasundari'nin cüzzamlı kocasını kurtardığı şeklinde daha önce de uzunca bahsettiğimiz hikayeyi kendine örnek alarak geçirdikleri bir festivaldir.³⁵⁸ Bu hikayenin sadhular tarafından sabah saatlerinde okunmasıyla başlayan festival daha çok kadın festivali olarak bilinmektedir.

Bunun dışında bu festivalin en temel ritüellerinden biri siddhacakranın dokuz yaprağına ritüel etmektir.³⁵⁹ Siddhacakra jainlere dinlerinin ana naslarını gösteren bir simgedir. Siddhacakra diyagramı arhat, siddha, acarya, upadhyaya ve sadhu olarak Jainizm'in beş yüce efendisi ile birlikte doğru inanç, doğru bilgi, doğru davranış olarak bildiğimiz üç mücevher ve son yaprak da doğru çilecilik olmak üzere toplam dokuz Jain öğetisini bizlere göstermektedir. Jainler bu festivalde siddhacakranın önünde ritüel etmektedirler. Sadhular tarafından ise her gün bir yaprak olmak üzere festival boyunca siddhacakranın bir parçası hakkında bilgiler verilmektedir.³⁶⁰ Daha önce belirttiğimiz Mayanasundari'nin hikayesi de bu parçalardan biridir.

Jain olmayanların çoğu Oli'nin kutlanmasından haberdar değildir. Ayrıca ailede bir kadının bu kutlamayı yapması onların günlük yaşamına etki etmediği için çok belirli değildir. Bu festival jain dini ritüelinden daha ziyade kadınların ritüellerinin yoğunlaştığı bir zamandır. Hatta kaynaklara göre bazı jain erkeklerinin de bu festival hakkında çok fazla bilgileri yoktur.³⁶¹

3.3.2.2.3) Divali: Jainizm'in büyük festivallerinden biridir. Divali, "ışıklar dizisi" anlamına gelmektedir. Dipavali olarak da bilinmektedir.³⁶² Jainlerce Mahavira'nın aydınlanmaya ulaştığı gün olarak kutlanmaktadır. Ancak Divali aynı zamanda Hinduizm için de önemli bir bayramdır. Hinduizm'e göre ise zenginlik tanrıları Lakshimi'ye tapınma için kutlanan bir bayramdır. Kaynaklara göre jainlerin

³⁵⁸ Stevenson, *The Heart*, 263.

³⁵⁹ Wiley, *The A to Z*, 162.

³⁶⁰ Ellen Gough, "Wheel of the Liberated: Jain Siddhacakras, Past and Present", *Objects of Worship in South Asian Religions: Forms, Practices and Meanings*, ed. Knut A. Jacobsen vd. (London: Routledge, 2015), 85.

³⁶¹ Cort, *Jains in the World*, 162-163.

³⁶² Cort, *Jains in the World*, 164.

“Zekanın ışığı söndüğüne göre maddi maddeyi parlatalım” diyerek bu bayramı Lakshimi’ye³⁶³ ritüel şeklinde geçirdikleri vurgulanmaktadır. ³⁶⁴

Divali önemli bir geçiş dönemidir. Bu nedenle refaha odaklanmak için önemli bir gündür. Jain tüccarları için oldukça önemli bir festivaldir.³⁶⁵ Tüccarlar bu festivali doğru şekilde geçirebilirler ise bunun onlar için son derece faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu festivalin ilk günü jain kadınları Lakshimi’nin şerefine mücevherlerini ve süslerini parlatırlar, ikinci günü ise yollara tatlılar koyarak kötü ruhları yatıştırır üçüncü gün ise puja olarak bildiğimiz ritüellerini yapmaktadırlar.³⁶⁶ Bunların dışında jainlerce bu festivalde Mahavira’nın hayatından kesitlerin vaaz şeklinde okunduğu belirtilmektedir.³⁶⁷

3.3.2.2.4) Mahavira Jayanti: Mahavira’nın doğum günü anısına kutlanan bir festivaldir. Bu festival aynı zamanda ulusal tatil olan tek jain bayramıdır. Bu durum Hindistan hükümetinin farklı dinlerin kurucularına duyduğu saygıyı bizlere göstermektedir. Shvetambara ve Digambara jainlerinin ayrılığa düşmeden geçirdikleri bir bayramdır.³⁶⁸

3.3.2.2.5) Akşaya Trtiya: “Ölümsüz Üçüncü” anlamına gelen bir ifadedir. Tirthankaranın şeker kamışı suyu ikramı ile bir yıldan fazla tuttuğu orucu bozduğunu anlatan bir festivaldir. Jainler de bu festivalin anısına uzun soluklu oruçlar tutarak seker kamışı suyu ile oruçlarını açmaktadırlar.³⁶⁹

3.3.2.3) Hac

Kutsal yerlere hac jainler için önemli bir eylemdir. Tapınak ritüellerinin amaçlarıyla yakından ilgilidir. Hac yerleri özellikle tirthankaraların ve diğer büyük jain azizlerinin yaşamlarındaki olaylarla, nihai kurtuluşa ulaşmalarıyla ilişkilidir.

³⁶³ Ancak burada şunu belirtmemiz gerekir ki daha önce de söylediğimiz üzere Jainizm’in bir tanrı inancı yoktur. Burada kullandığımız Lakshimi’ye tapınma Hinduizm için tanrıya tapınmayken Jainizm de mokşaya ulaşmak için saygı gösterilmesi gereken bir varlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani Lakshimi Hinduizm’e göre bir kurtarıcıyken aynı şey Jainizm’de geçerli değildir. Çünkü Jainizm’de her jain kendi karmasından sorumludur.

³⁶⁴ Stevenson, *The Heart*, 260.

³⁶⁵ Cort, *Jains in the World*, 167.

³⁶⁶ Stevenson, *The Heart*, 261.

³⁶⁷ Cort, *Jains in the World*, 181.

³⁶⁸ Cort, *Jains in the World*, 181.

³⁶⁹ Cort, *Jains in the World*, 181.

Dindar laikler bu bölgeleri büyük tapınak ve türbe kompleksleriyle donatmışlardır.³⁷⁰ Nitekim Hindistan'ın birçok yerinde hac için merkezler bulunmaktadır.

Jainler hac yerlerine giderek günlük ritüellerini, heykel yıkama ve tapınmalarını bazen oruç tutmalarını gerçekleştirerek buradaki ziyaretlerini tamamlamaktadırlar. Jainizm'de kutsal yerlerin inşa edilmesi ve dini el yazması eserlerin bağışlanması da dini bir ritüel olarak kabul görmektedir. Dolayısıyla kutsal yerler ve hac yerleri birazda bu sebepten artmış hatta jainlerin yaşadıkları köy ve kasabalarda dahi en az birer kutsal mekan var hale gelmiştir.³⁷¹ Bunlardan bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz:

Ranakpur: Jainizm'in en önemli hac yerlerinden biridir. Aynı zamanda Hint mimarisinin de eşsiz örneklerindendir. Aravali tepelerinin arasında yer almaktadır. Tapınağın inşasına 1389 yılında başlanmış ve aralıksız 50 yıl sürmüştür.

Tapınağın ana kutsal alanında Parsvanatha'nın heykeli bulunmaktadır. Bu heykel de jain ritüelleri için önemlidir ve tapınağa gelen jainlerin ritüelini gerçekleştirdiği alandır.³⁷²

Resim 3.1. Ranakpur³⁷³

³⁷⁰ Folkert, "Jainism", 357.

³⁷¹ Cort, *Jains in the World*, 556.

³⁷² Mahopadhyaya Lalitprabh Sagar, *World Renowned Jain Pilgrimages: Reverence and Art* (Jaipur: Prakrit Bharati Academy, 2000), 2.

³⁷³ Sagar, *World Renowned Jain Pilgrimages*, 3.

Mahavirji (Chaandanpur): Sawai Madhopur bölgesinde bulunan hac yeri doğal güzellikleriyle de göz kamaştıran bir yapıya sahiptir. Aslında bu yapının ortaya çıkması bir inek vasıtası ile gerçekleşmiştir. Nitekim Chaandanpur yakınlarındaki ineğin her gün gittiği bir yer olunca bu ineğin sahibinin ve köylülerin dikkatini çekmiş ve bu yeri kazmaya karar vermişlerdir. Kazı tamamlanınca ortaya Mahavira'nın heykelinin çıkmasıyla jainler tarafından bu alan mabede çevrilerek heykel yerleştirilmiştir. Dolayısıyla jainlerce buraya gitmek Mahavira'ya hac yolculuğu olarak kabul edilmiştir ve ziyaretler yapılarak heykelin ayaklarına çiçek takdimi yapılmaktadır.³⁷⁴

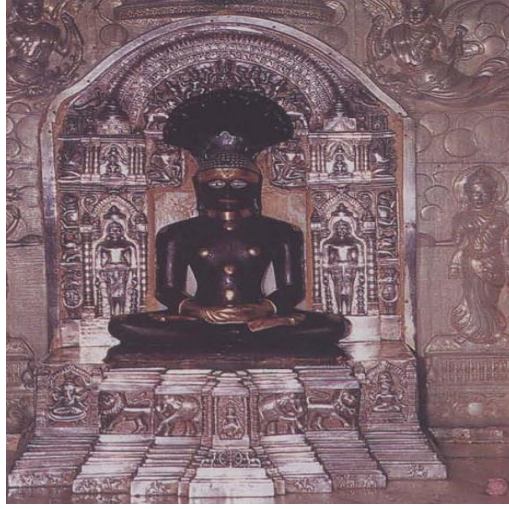
Resim 3.2. Tirthankara³⁷⁵

Nakoda: Bu hac yeri Rajasthan'da bulunmaktadır. Tarihi kaynaklara göre Nakoda üçüncü yüzyılda yaşamış ve şehir kurmuştur. Şehre ise bir tapınak inşa ettirmiş ve birçok acharya burayı ziyaret etmiştir. Burada tirthankara Mahavira'nın heykeli bulunmaktadır. Bu hac yerinden elde edilen gelirler ile birçok hayır yapıldığı burada tutulan dileklerin kabul olduğu belirtilmektedir.³⁷⁶

³⁷⁴ Sagar, *World Renowned Jain Pilgrimages*, 14.

³⁷⁵ Sagar, *World Renowned Jain Pilgrimages*, 14.

³⁷⁶ Sagar, *World Renowned Jain Pilgrimages*, 18.

Resim 3.3. Parsvanatha ³⁷⁷

Jaisalmer: Dünyaca ünlü bir yerdir. Burası sadece tapınakları ile değil vatandaşların evlerinde de ince oymaların görüldüğü bir sanat merkezidir. En eski kitapların müzesi olarak bilinen bir yerdir ve mükemmel kütüphanelere sahiptir. Buradaki tapınaklar sarı taştan inşa edilmiştir. Jaisalmer tüm ülkenin mirası niteliğindedir. ³⁷⁸

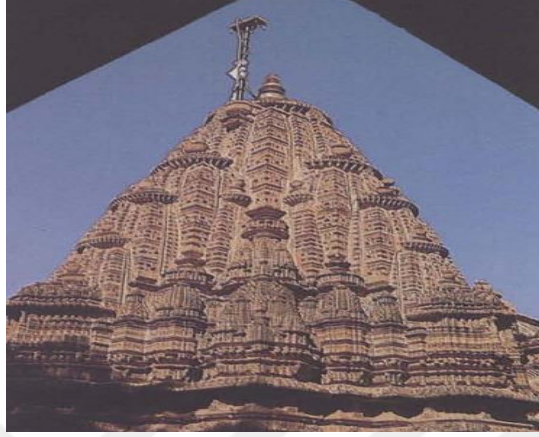
Resim 3.4. Tapındaki İlahi Figürler ³⁷⁹

³⁷⁷ Sagar, *World Renowned Jain Pilgrimages*, 21.

³⁷⁸ Sagar, *World Renowned Jain Pilgrimages*, 26.

³⁷⁹ Sagar, *World Renowned Jain Pilgrimages*, 34.

Osian: Kaynaklarda bu tapınağın Mahavira'nın kurtuluşa ulaşmasından 70 yıl sonra inşa edildiği belirtilmektedir. Jain tirthankara Neminath'ın ve Mahavira'nın tasvirleri bulunmaktadır. Jainler için burada ritüel oldukça önemlidir.³⁸⁰

Resim 3.5. Tapınak Kulesi³⁸¹

Delwada-Abu: Delwada beş tapıntan oluşan bir kümedir. Sadece jain değil Hint kültürüne de yansıtan önemli bir merkezdir.³⁸²

Resim 3.6. Tapıntaki Eşsiz Sanat³⁸³

Girnar: Gajurat'da bulunan bir ritüel merkezidir. Yirmi ikinci tirthankara Neminatha'nın evlilik merasimi için feda edilecek hayvanları görünce evlilikten

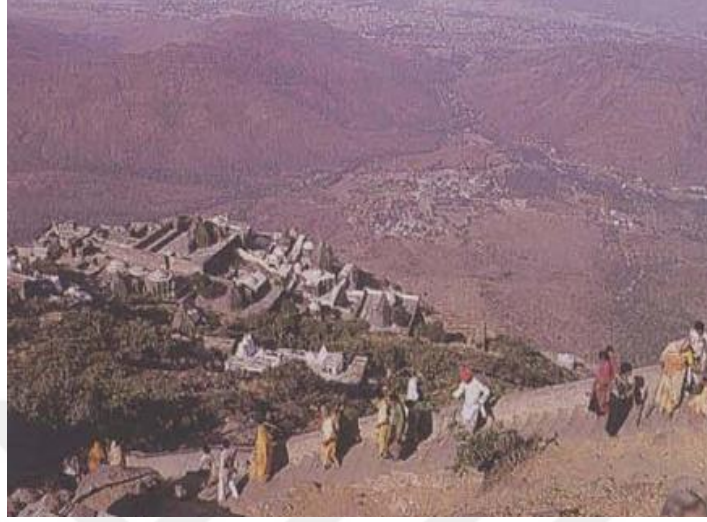
³⁸⁰ Sagar, *World Renowned Jain Pilgrimages*, 40.

³⁸¹ Sagar, *World Renowned Jain Pilgrimages*, 40.

³⁸² Sagar, *World Renowned Jain Pilgrimages*, 46.

³⁸³ Sagar, *World Renowned Jain Pilgrimages*, 58.

vazgeçerek geldiği ve burada çileye başlayıp tirthankara olduğu yerdir. Jainler için buranın toprağına sıvanmak kutsal kabul edilmektedir. ³⁸⁴

Resim 3.7. Hac Yolculuğu ³⁸⁵

Taranga: Kutsal Gujarat topraklarında yer alan bir yapıdır. Buradaki hac yerinde bulunan taş yazıtlara göre 1284 yılında ilk tirthankaranın iki heykeli yapılmıştır. Duvarlarında dans eden figürlerin bulunduğu tapınak jainlerce oldukça önemlidir. ³⁸⁶

Resim 3.8. Tapınak Duvarlarındaki Figürler ³⁸⁷

³⁸⁴ Sagar, *World Renowned Jain Pilgrimages*, 62.

³⁸⁵ Sagar, *World Renowned Jain Pilgrimages*, 64.

³⁸⁶ Sagar, *World Renowned Jain Pilgrimages*, 82.

³⁸⁷ Sagar, *World Renowned Jain Pilgrimages*, 84.

Rajgriha: Burası Mahavira'nın ritüel yeri olarak görülmektedir. Mahavira'nın burada birçok ayin gerçekleştirdiğine inanılmaktadır. Bu yüzden de jain bilginleri Rajgriha çevresinde manevi uygulamalar yapmaktadırlar. Bu hac yeri beş tepe üzerine inşa edilmiştir. Bu hac yerinde çileci yaşam oldukça yaygındır.³⁸⁸

Resim 3.9. Jain Tapınağı³⁸⁹

Hastinapur: Risabhadeva'nın doğumunun ve aydınlanmasının gerçekleştiği yerdir. Dört farklı tirthankara için de benzer bilgiler yer almaktadır. Ayrıca Rishabha Deva'nın burada çileci bir yaşam sürdüğü, sonunda ise dönemin kralı tarafından şeker kamışı suyu verilerek orucun sonlandığı belirtilmiştir. Bu yönüyle oldukça önemlidir. Nitekim jainler genellikle ayinlerini burada sonlandırmaya özen göstermektedirler.³⁹⁰

Resim 3.10. Rishabha Deva ve Kral Shreyans: Şeker Kamışı Suyuyla Arınma³⁹¹

³⁸⁸ Sagar, *World Renowned Jain Pilgrimages*, 112.

³⁸⁹ Sagar, *World Renowned Jain Pilgrimages*, 114.

³⁹⁰ Sagar, *World Renowned Jain Pilgrimages*, 132.

³⁹¹ Sagar, *World Renowned Jain Pilgrimages*, 133.

SONUÇ

Bu çalışma kadim Hint dinlerinden biri olan Jainizm'in ritüel uygulamalarını tüm yönleriyle ortaya koymak için hazırlanmıştır. Çalışmanın en başında Jainizm hakkında yapılmış bazı araştırmalar olduğu ancak ritüel uygulamaları konusunda çok da fazla araştırma yapılmadığı görülmüştür. Tez çalışması boyunca ulaşılan veriler ise konunun araştırılmaya değer olduğunu göstermiştir.

Jainizm tarihi, inancı, uygulamaları ve kendine has ilkeleri ile oldukça dikkat çekici bir dindir. Çalışmamıza Jainizm'in tarihi ele alınarak başlanmıştır. Tarihi anlatılırken net olan bilgilerin Mahavira dönemine kadar ulaştığı görülmüştür. Mahavira dönemi ile başlamayan jain tarihinin daha eski dönemlerine ise arkeoloji alanındaki çalışmalardan faydalanarak ulaşılmış ve Mahavira'nın Jainizm'in kurucusu değil sistemleştiricisi olduğu kanısına varılmıştır. Tarihini açıkladıktan sonra da Jainizm'in mezhepleri, mezheplere ayrılma süreci ve Jainizm'in iki ana mezhebi olan Shvetambara ile Digambara mezheplerinin uygulamaları açıklanmıştır. Buradan hareketle ritüelleri uygulama noktasında mezhepler arasında farklar olduğu görülmüştür. Kutsal kitaplar ve içeriklerinden bahsederek de bölüm tamamlanmış olup kutsal kitaplarda da ritüellerden bahsedildiği görülmüştür.

Çalışmamızın ikinci bölümüne ise Jainizm'in tanrı inancından bahsedilerek başlanmıştır. Tanrıtanımaz bir din olan Jainizm'in ritüellerini "Eğer tanrı yoksa kime ve neden ritüel gerçekleştiriyorlar?" sorusuna cevap aranmıştır. Tanrı inancı olmadığı vurgulandıktan sonra Jainizm için son derece önemli olan hatta onlar olmadan Jainizm'in düşünölemeyeceği tirthankaralardan, hayatlarından ve kevala jnanaya nasıl ulaştıklarından bahsedilmiş ve tirthankaraların ritüel uygulamaları ile tirthankara olma yolundaki ritüel uygulamalar anlatılmıştır. Sonrasında da Jainizm'i oldukça dikkat çekici dinlerden biri yapan uygulamalardan olan "ahimsa" yani "şiddetsizlik" ilkesi anlatılmıştır. Jainlerin ahimsaya ne kadar değer verdiklerinden bu uygulamanın da ritüellerinin bir parçası olduğundan bahsedilmiştir. Şiddetsizlik ilkesine riayet etmenin de bir nevi ritüel olduğu ahimsanın ritüelleri ciddi şekilde etkilediği görülmüştür. Karma, tenasüh ve üç mücevher gibi jain felsefesinin temelinde var olan kavramlar anlatılmıştır.

Çalışmamızın muhtevasını oluşturan Jainizm'in ritüel uygulamalarına ise son bölümde yer verilmiştir. Bu bölüme jain ritüellerinin mahiyeti anlatılarak başlanmıştır. Daha önce tanrıtanımaz bir din olduğu vurgulanan Jainizm'in, ritüeli bir yaratıcıya değil ruhun yükselişi için için istediği belirlenmiştir. Bölümün devamında Jainizm dini yaşam biçimleri anlatılmış ve jainlerin erkek keşişler, kadın keşişler, laik erkekler ve laik kadınlar olmak üzere dört gruba ayrıldığı belirtilmiştir. Ayrıca ritüellerin bir jainin bulunduğu sınıfa göre değişiklik gösterdiği görülmüştür. Jainizm için erkek keşişler oldukça önemli bir yere sahiptir. Çünkü jain ritüellerinin geneli erkek keşişler tarafından yapılmaktadır. Yani ritüellerin büyük bir kısmı erkek keşişlere hitap etmektedir. Bunun sebebi jainlerce keşişlerin laik erkek ve kadın olarak bilinen normal halktan daha üstte olduğuna inanılmasıdır. Digambaralara göre kadın keşişler ise çıplaklık uygulamasına tam riayet edemediğinden erkeklerden daha alttadır. Ancak bunlar sadece erkek keşişlerin ritüel ile uğraştığı anlamına gelmemelidir. Çalışmamızda kadın keşişlerin, laik erkeklerin ve laik kadınlarında ritüel uygulamalarına yer verilmiştir. Ardından Jainizm'in ritüelleri günlük ve yıllık olarak ikiye ayrılmıştır. Günlük ritüellerin anlatılarak başlandığı kısımda Jainizm'in "puja" isimli uygulamasına, bu uygulamanın çeşitlerine ve pujanın nasıl yapıldığına yer verilmiştir. Dua ve meditasyonun da günlük ritüeller olduğu vurgulanarak bunlar hakkında bilgiler verilmiştir. Yıllık ritüel konusuna başlanarak birçok dinde olduğu gibi Jainizm'de de var olan oruç uygulamasına ve çeşitlerine değinilmiştir. Ölüm orucu gibi dikkat çeken bir oruç hakkında bilgiler verilmiştir. Yine bu kısımda Jainizm için önemli kabul edilen bazı tarihlerde yılın belirli zamanlarında yapılan festivaller anlatılmıştır. Jainizm için önemli bir ritüel olan hac ve hac yerlerinin anlatılmasıyla çalışma tamamlanmıştır.

Bu bilgilerden hareketle nihai olarak Jainizm'in ritüel uygulamalarının diğer dinlerden oldukça farklı olduğu görülmektedir. Bu farklılığın en temel sebebinin ise Jainizm'in tanrı inancı ve tirthankaralara olan bağlılıkları olduğu görülmektedir. Nitekim Jainizm kişinin kendi çabasını ve aldığı sorumluluğu merkez alan bir dindir. Çalışmamızın Jainizm üzerine yapılan araştırmalara ışık tutması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

- Aras, Ahmet. *Harita ve Grafiklerle Dinler Coğrafyası*. Bursa: Emin Yayınları, 1.Basım, 2016.
- Arık, Durmuş. *Kavram Atlası: Dinler Tarihi I*. Ankara: Gazi Kitabevi, 1.Basım, 2020.
- Aydın, Fuat. *Hint Dinlerine Giriş*. Ankara: Eskiyei Yayınları, 1.Basım, 2021.
- Aydın, Fuat. “Hint Dinleri I Hinduizm-Caynizm”. *Yaşayan Dünya Dinleri*. ed. Ali Erbaş. 20-49. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları, 3.Basım, 2013.
- Babb, Lawrence A. *Ascetics and Kings in a Jain Ritual Culture*. Delhi: Motilal Banarsidass Publishers, 1.Basım, 1998.
- Balbir, Nalini. “Women in Jainism”. *Religion and Women*. ed. Arvind Sharma. 121-138. New York: State University of New York, 2.Basım, 1994.
- Bhargava, Dayanand. *Jaina Ethics*. Delhi: Motilal Banarsidass, 1.Basım, 1968.
- Bohanec, Cogen. “Comparative Contemplative Praxis in the in the Jain Yogasastra and the Hindu Yoga Sutra”. *Contemplative Studies and Jainism: Meditation, Prayer and Veneration*. ed. Purushottama Bilimoria vd. 38-50. New York: Taylor & Francis Group, 1.Basım, 2023.
- Caillat, Colette vd. *Jainism*. Delhi: Macmillan Company of India, 1.Basım, 1974.
- Caillat, Colette. “Mahavira”. *The Encyclopedia of Religion*. ed. Mircea Eliade. 9/128-131. New York: Macmillan Publishers, 1.Basım, 1987.
- Chandanaji, Acharya – Parikh, Vastupal. *Walk with me - The Story of Mahavir: A Remarkable Revolutionary*. Toronto: Peace Publications, 1.Basım, 2009.
- Committee, Jaina Education. *Compendium of Jainism*. Carson: Jain Education International, 4.Basım, 2021.

Committee, Jaina Education. *Jain Philosophy and Practice I*. Raleigh: Jaina Education International, 1.Basım, 2002.

Committee, Jaina Education. *The First Step of Jainism*. Raleigh: Jaina Education International, 1.Basım, 2005.

Cort, John E. *Jains in the World: Religious Volues and Ideology in India*. New York: Oxford University Press, 1.Basım, 2001.

Demirci, Kürşat. “Hindistan”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 18/72-108. İstanbul: TDV Yayınları, 1.Basım, 1998.

Deo, S. B. “Jainism in Indian History”. *A Quarterly an Jainology* 6/4 (Nisan 1972), 177.

Dundas, Paul. *The Jains*. London: Routledge, 2.Basım, 2002.

Eliade, Mircea. *A History of Religious Ideas*. 2. Cilt. London: University of Chicago Press, 1.Basım, 1982.

Eliade, Mircea. *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi – Gautama Buddha’dan Hristiyanlığın Doğuşuna*. çev. Ali Berkday. 2.Cilt. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1.Basım, 2003.

Eroğlu, Ahmet Hikmet. *Kavram Atlası: Dinler Tarihi II*. Ankara: Gazi Kitabevi, 2.Basım, 2020.

Fathi, Soul Siles. *God and Religions*. New Jersey: Writers Republic L.L.C., 2.Basım, 2023.

Fohr, Sherry. *Jainism: A Guide for the Perplexed*. New York: Bloomsbury Academic, 1.Basım, 2015.

Folkert, Kendall W. “Jainism”. *A New Handbook of Living Religions*. ed. John R. Hinnels. 340-368. London: Penguin Books, 2.Basım, 1997.

Fredricks, Randi. *Fasting An Exceptional Human Experience*. California: Allon Publishing, 1.Basım, 2012.

Gough, Ellen. *Making a Mantra: Tantric Ritual and Renunciation on the Jain Path to Liberation*. Chicago: University of Chicago Press, 1. Basım, 2021.

Gough, Ellen. “Wheel of the Liberated: Jain Siddhacakras, Past and Present”. *Objects of Worship in South Asian Religions: Forms, Practices and Meanings*. ed. Knut A. Jacobsen vd. 85-108. London: Routledge, 1. Basım, 2015.

Jacobi, Herman. “Jainism”. *Encyclopedia of Religion and Ethics*. ed. James Hasting. 7/465-474. Edinburgh: T. & T. Clark, 1. Basım, 1914.

Jain, Arun Kumar. *Faith and Philosophy of Jainism*. Delhi: Gyan Publishing, 1. Basım, 2009.

Jain, Hiralal – Upadhye, A. N. *Mahavira His Times and His Philosophy of Life*. New Delhi: Bharatiya Jnanpith Publication, 2. Basım, 2000.

Jaini, Padmanabh S. *Collected Papers on Jain Studies*. Delhi: Motilal Banarsidass Publishers, 1. Basım, 2000.

Jaini, Padmanabh S. *The Jain Path of Purification*. California: University of California Press, 1. Basım, 1979.

Jain, Jyoti Prasad. *Religion and Culture of the Jains*. New Delhi: Bharatiya Jnanpith, 2. Basım, 1977.

Joshi, Nalini, *Collected Research Papers in Prakrit and Jainology*. Pune: Firodia Publications, 1. Basım, 2013.

Joy, Arthar. *Jain Religion and Tirthankaras*. Delhi: Mahesh Dutt Sharma Smashwords Edition, 1. Basım, 2014.

Kelting, M. Whitney. “Constructions of Femaleness in Jain Devotional Literature”. *Jainism and Early Buddhism: Essays in Honor of Padmanabh S. Jaini*. ed. Olle Qvarnström. 205-240. California: Asian Humanities Press, 1. Basım. 2003.

Kutlutürk, Cemil. “Jainizm”. *Doğudan Batıya Düşüncenin Serüveni*. ed. Bayram Ali Çetinkaya. 1/755-772. İstanbul: İnsan Yayınları, 1. Basım, 2015.

Long, Jeffery D. *Discovering Indian Philosophy*. London: Bloomsbury Publishing, 1.Basım, 2024.

Long, Jeffery D. *Jainism: An Introduction*. London&New York: I.B. Tauris, 1.Basım, 2009.

Maharaj, Maharishi Santsevi Paramahans Ji. *The Harmony of All Religions*. çev. Veena Roni Howard. New Delhi: Motilal Banarsidass Publishing, 1.Basım, 2006.

McCrindle, J. W. *Ancient India as Described by Megasthenes and Arrian*. London: Trübner & Co., 1.Basım, 1877.

Norman, K.R. “The Role of the Layman According to the Jain Canon”. *The Assembly of Listeners: Jains in Society*. ed. Michael Carrithers. 31-40. Cambridge: Cambridge University Press, 1.Basım,1991.

Sagar, Mahapadhyaya Lolitprabh. *World Renowned Jain Pilgrimages: Reverence and Art*. Jaipur: Prakrit Bharati Academy, 1.Basım, 2000.

Salter, Emma. “Jainism”. *Introduction to World Religions*. ed. Christopher Portridge. 235-258. Minneapolis: Fortress Press, 2.Basım, 2013.

Samsookha, Puranchand. *Lord Mahavira His Life & Doctrines*. çev. R.E. Carter. Calcutta: Indland Printing Works, 2.Basım, 1957.

Sangave, Vilas A. *Aspects of Jaina Religion*. New Delhi: Bharatiya Jnanpith, 3.Basım, 2001.

Shah, Hemant. *Jain Theism: The Concept of God in Jainism*. Ahmedabad: Academy of Philosophy, 1.Basım, 1997.

Sharma, Shiv. *The Soul of Jainism: Philosophy and Teachings of Jain Religion*. New Delhi: Fusion Books, 1.Basım, 2007.

Sharma, Virendra Kumar. *History of Jainism: With Special Reference to Mathura*. New Delhi: D.K. Printworld, 1.Basım, 2002.

Sinanoğlu, Mustafa. “İbadet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 19/233-235. İstanbul: TDV Yayınları, 1.Basım, 1999.

Sümer, Necati. “Caynizm”. *Dinler Tarihi 1-2*. ed. Mustafa Alıcı – Süleyman Turan. 253-272. İstanbul: Lisans Yayıncılık, 1.Basım, 2018.

Svami, Samantabhadra. *The Path to Enlightenment*. çev. Devendra Kumar Goyal. New Delhi: Radiant Publishers, 1.Basım, 2000.

Stevenson, Sinclair. *The Heart of Jainism*. Bombay: Kessinger Publishing, 1.Basım, 1997.

Upadhye, A. N. “Mahavira and His Philosophy of Life”. *Lord Mahavira and His Teachings*. ed. Shree Vallabhsuri Smarak Nidhi. 1-19. Mumbai: Mauj Printing Bureau, 2.Basım, 1983.

Wiley, Kristi. *The A to Z Jainism*. New Delhi: Vision Books, 1.Basım, 2006.

Woodward, Mark R. *Sacred Texts of the World's Religion*. New Jersey: Pearson Education, 1.Basım, 2004.

Yılmaz, Nuh. “Caynizm’de Ahlak”. *Ahlak ve Din Disiplinlerarası Yaklaşım*. ed. Hasan Yerkazan. 341-383. Ankara: Sonçağ Akademi, 1.Basım, 2021.

Yitik, Ali İhsan. *Doğu Dinleri*. İstanbul: İsam Yayınları, 1.Basım, 2014.

Yitik, Ali İhsan. “Jainizm”. *Dinler Tarihi El Kitabı*. ed. Baki Adam. 384-397. Ankara: Grafiker Yayınları, 1.Basım, 2015.

Yitik, Ali İhsan. *Hint Kökenli Dinlerde Karma İnancının Tenasüh İnancıyla İlişkisi*. İstanbul: Ruh ve Madde Yayınları, 1.Basım, 1996.

Yitik, Ali İhsan. “Yoga”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 43/558-559. İstanbul: TDV Yayınları, 1.Basım, 2013.

İnternet Kaynakları

Britannica. “loka”. Erişim 10 Mayıs 2026.
<https://www.britannica.com/topic/loka>

Census of India. “Census India”. Erişim 8 Mayıs 2026.
<https://censusindia.gov.in/census.website/>

Government of India Press Information Bureau. “pib”. Erişim 22 Mayıs 2026.
https://www.pib.gov.in/PressReleseDetailm.aspx?PRID=1751968&utm_source=3&lang=2®=3

Sacred Texts. “Jai”. Erişim 3 Nisan 2026. <https://sacred-texts.com/jai/sbe45/sbe4544.htm>

